

Vysoká škola ekonomická v Praze

Národohospodářská fakulta

Hlavní specializace: Hospodářská politika

ROZVOJOVÁ AFRIKA A ROLE ČÍNY

diplomová práce

Autor: Martin Smil

Vedoucí práce: Doc. Ing. Jaroslava Durdisová, CSc.

Rok: 2013

Prohlašuji na svou čest, že jsem práci vypracoval samostatně a s použitím uvedené literatury.

Martin Smil

V Praze, dne 17. 8. 2013

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval do. Ing. Jaroslavě Durdisové, CSc. za odborné vedení a cenné připomínky.

Abstrakt

Chudoba v subsaharské Africe a role Číny při jejím řešení zneklidňuje mnohé podpůrce rozvojové pomoci. Hypotéza: Role Číny je výrazně odlišná od pomoci ostatního světa, mohla by zemím pomoci vymanit se z chudoby ale taky by jim mohla přitížit poškozováním institucí či zvyšováním nezaměstnanosti importem vlastních pracovních sil. Hlavním cílem asijských investorů je odčerpávání nerostného bohatství, což se projevuje v exportech. V úvodní části budou diskutovány teorie chudoby a modely jejího řešení, zejména přístupy Alberta Hirschmana, Jeffreyho Sachse a Světové banky. Bude charakterizován stav v Zambii, Nigerii a Jihoafrické republice. Následně budou analyzovány motivy a především přístup Číny při jejím angažování se v Africe, se zaměřením na sledované země. Cílem bude charakterizovat a zhodnotit dopady čínských investic a rozvojové pomoci na ekonomiky a chudobu v daných zemích. Tedy zda se na území výrazně změnily růsty HDP a povahy mezinárodního obchodu. Bude využito databází UNCTAD a Světové banky. Převažovat bude metoda analýzy a metoda indukce.

Klíčová slova: rozvojová ekonomie, chudoba, Afrika, rozvojová pomoc Číny

JEL klasifikace: O150 , O190, I320

Abstract

Poverty in Sub-Saharan Africa and the role of China in its solution worries many supporters of current development assistance. Hypothesis: The role of China is markedly different than the help from the rest of the world, it could help the countries to find their way out of poverty but it could also damage their institutions or worsen unemployment by importing their own labor. Main target of the Asian investors is extraction of natural resources, which shows in exports. In first part of the thesis will be discussed theories of poverty and models of its solution, mainly approach of Albert O. Hirschman, Jeffrey Sachs and the World Bank. Will be characterized situation in Zambia, Nigeria and South African Republic. Then will be analysed motives and especially approach of China during its involvement in Africa with focus on beforementioned countries. The point will be to characterize and evaluate impacts of Chinese investments and development assistance on economies and poverty in given countries. Mainly, if the rates of growth and structure of exports changed. Will be used databases of UNCTAD and World Bank. Main methods will be analysis and induction.

Keywords: development economics, poverty, Africa, China's foreign aid

Obsah

1)	Populační diskuze	6
1.1	Malthus.....	6
1.2	Neomalthusiánci vs Simon	8
1.3	Simonův nedostatek.....	9
1.4	Demografická dividenda.....	12
1.5	Afrika	14
2)	Institucionální přístup.....	23
2.1	Extraktivní instituce	23
2.2	Inkluzivní instituce.....	25
2.3	Role centralizovaného státu	27
2.4	Případ Afriky	28
3)	Albert Hirschman.....	32
4)	Past chudoby a rozvojová pomoc.....	35
4.1	Od rozvojové pomoci ke kapitálu	38
4.2	Od kapitálu k udržitelnému růstu.....	42
1)	Charakteristiky afrických států	46
5.1	Nigérie	46
5.2	Jihoafrická republika.....	49
5.1	Zambie	52
6)	Čína	55
6.1	Investice –Nigérie	60
6.2	Investice- Jižní Afrika	65
6.3	Investice- Zambie	68
7)	Vývoj ekonomik	72
7.1	Struktury HDP	72
7.2	Struktury exportů	76
7.3	Shrnutí role Číny	78

Úvod

Tato práce se zabývá rozvojovou ekonomikou, tedy co odlišuje bohaté státy od chudých, jak se startuje udržitelný ekonomický růst a jak ho nejlépe rozvést pro celou společnost. Jsou rozvedeny teorie na nichž je definován pojem rozvoje a na případu je Čína je zhodnoceno jestli se rovná o rozvoj či ne. Jako úvod je použita populační diskuze. Na ní je ukázáno, že žádná chudoba není technicky determinována. Jde jen o možnost zvolit jinou investici. Už sám Malthus narazil na roli svobod, tedy inkluzivních institucí, podporujících jednání jednotlivce, podnikatele. Jeho past chudoby nemilosrdně smetl rozvoj ale většina jeho pozorování a argumentace zůstává pravdivé dodnes.

Julian Simon tvrdí, rozvoj je umožněn odemykáním lidského potenciálu, především pomocí trhů a akumulací znalostí. Spor s neomalthusiánci ukázal dvě věci, potenciál rozvoje nelze podceňovat protahováním přímek, a za druhé, milionům nelze diktovat jejich investiční volby. Je třeba jim je umožnit. Simon zároveň společně s Schumpeterem a Hirschmanem upozorňoval na dynamickou povahu trhů. Cestě v rozvoji stojí statismus monopolů, nebo jiná neochota k tvořivé destrukci.

Příležitosti ale i rizika přináší demografická dividendy. Jižní Korea ji úspěšně využila a stala se ekonomickým zázrakem. Latinská Amerika s ní zápasí a brzy přijde dividendy i do Afriky. Klíčem se zdá být opět přerozdělení příležitostí, zejména investice do školství a zlepšování podnikatelského prostředí. Roli hrála schopná vládní politika. Rozdíly mezi východní Asií a Afrikou budou ukázány na komparativní analýze, včetně prognózy.

Historickou exkurzi nabídne kniha *Why Nations Fail*. Kniha vysvětluje bohatství národů skrze zvýšení role jedince na vládě, na rozhodování a na podnikání. Extraktivní systémy brání rozvoji jedince i kreativní destrukci. Také brání rozvoji přímo v podobě omezování svobod, dopravních možností a urbanizaci. Na nespočtu příkladů je ukázáno, že tyto instituce jsou to jediné na čem v dlouhém období záleží. Důležitou roli v této teorii hrají opět schopné státy, které zajišťují svobody, spravují území ale zajišťují i minimální přerozdělování. Afrika je definována jako území se silnou extraktivní historií.

Albert Hirschman popsal mnoho problémů rozvojové ekonomie už v padesátých letech. Zdůrazňoval potřebu nedostatků (tržních nerovnováh, šancí k zisku) pro rozvoj. Rozvoj zakládá na procesu učení, na procesu změn, čím silnějších, tím lepších. Rovnovážný proces byl podle něj opak rozvoje. Součástí procesu učení je i státní aparát. V jeho duchu Nicholas Stern navrhuje posilovat růst skrze malé a střední podniky, označuje je za nositele inovací.

Dosavadní rozvojová pomoc se vyznačuje rozsáhlým selháním, jak bude rozebráno ve čtvrté kapitole. Nepřináší žádné motivace, spíše naopak, přispívá k udržení stávajících stavů a napomáhá udržování extraktivních režimů. Její mechanismus je díky tomu těžce nefunkční. U diskuze bude využit Solowův model a porovnání s Marshallovým plánem.

Praktická část se zaměří na sběr informací o nové roli Číny v Africe. Cennými zdroji budou práce Deborah Brautigamové a nová databáze AidData. Pomocí nich bude charakterizován způsob čínského jednání a rozklíčovány investice ve vybraných zemích. V závěru se zaměříme

na růsty a exportní struktury zemí, zda se jedná o rozvoj nebo jen o investiční boom. Nesmí chybět diskuze další role Číny.

Všechny teorie překvapivě obsahují podobné myšlenky. Například roli státu jako přerozdělovače růstu poskytujícího podnikatelské (investiční) možnosti, posilování individuálních motivací a vyburcování dynamiky a změn v ekonomikách

1) Populační diskuze

1.1 Malthus

Pokud se chceme zabývat teoriemi rozvoje a rolí chudoby, musíme začít tím nejstarším a nejpoblárnějším autorem, Thomasem Robertem Malthusem. Jeho dílo je dnes velice často chápáno jako přespříliš pesimistické, jeho závěry jako deterministické a jeho teorie je zpravidla aplikována opačně než on sám zamýšlel.

22 let po vydání Bohatství národů zmítali Anglii rozsáhlé změny v populaci a městské společnosti. Změny podnícené průmyslovou revolucí. Vznikala nová pracující třída a chudoba ve městech se stávala mnohem koncentrovanější. Zároveň začaly být evidentní první známky pokroku a důsledkem toho se z Francie šířila víra v bezmezní možnosti racionálního člověka. Zítřky se zdály být jen zářné. To vše motivovalo Malthuse v roce 1798 k napsání první verze své *Eseje o principu populace*. Tento první profesor politické ekonomie, anglikánský pastor a přítel Davida Ricarda zde vyjádřil naopak pesimismus ohledně vývoje lidstva. Cítil, že do té doby nevídaný rapidní růst brzy narazí.

Ve své práci vypožoroval, že Americká populace se zdvojnásobila za 25 let a rostla tedy geometrickou řadou. Nároky na potraviny samozřejmě rostou přiměřeně s populací. Malthus žil uprostřed období Anglické zemědělské revoluce, přesto si při svém největším optimismu, jak píše, dokázal představit růst produkce zemědělství jen o stejný díl každý rok, tedy maximálně aritmetickou řadou. Tyto potraviny nemohou zásobovat rostoucí populaci. A populace roste neustále, dokud má dostatek zdrojů k obživě. Malthus totiž vychází z předpokladu, že lidská touha vedoucí k rozmnožování má charakter nepřekonatelné síly přírody. Obyvatelé znají tedy jen dvě fáze, když je potravin dostatek rozmnožují své potomstvo, když je nedostatek, tak strádají. Fáze přebytku automaticky vede k fázi strádání.

Je třeba zdůraznit, že Malthus nepopírá možnost rozvoje ekonomiky a celkového bohatství ale nevěří, že tento růst dokáže zvýšit bohatství per capita a nasýtit tak zástupy chudých, prostě protože jejich počty "od přírody" narůstají rychleji než jakýkoliv ekonomický růst. Vidí ekonomický růst jako nedostatečnou sílu, rozhodně pokud má konkurovat narůstajícímu hladu.

V důsledku budou občané uvízní na úrovni existenční mzdy. Její nárůst přímo způsobí nárůst populace, protože tito chudí podle něj nespoří ale množí se. Snížení mzdy sníží množství populace, respektive hladomor a nemoci. Taková mzda neumožňuje jakoukoli formu rozvoje a společnost zůstává v chudobě. Spotřeba ani úspory, ony motory rozvoje, nejsou možné. Dnes bychom řekli, že občané ignorují investiční možnosti jiné než své potomstvo - situace pozorovaná v současném rozvojovém světě.

Nedostatek jídla se řeší přirozeně hladomorem, eventuálně nemocemi či válkami. Postavení pastora vedlo ale Malthuse ke zdůraznění jiného řešení, a to v podobě morální kázně. Vyzýval k pozdějším sňatkům, tj. poté co budou rodiče více zabezpečeni protože alternativou je vnější omezení populace, totiž výše popsáná utrpení. Pokud nebude lidstvo regulovat své počty dle toho kolik dokáže uživit, příroda to udělá za něj. Tento morální boj viděl velice nešťastně, protože jak sám napsal, šlo o

příčení se přírodnímu zákonu rozmnožovacímu vedle něhož veškerá racionalita člověka, tolik oslavovaná osvícenci, bledla (Holman, 2005 str.64).

- "Za předpokladu, že je mé tvrzení zdůvodněné, říkám, že síla populace je nekonečně větší než síla Země, která pro člověka produkuje potravu. Populace, pokud je nekontrolována, narůstá geometrickou řadou. Potraviny rostou jen matematickou řadou."

(Malthus, 2010, str.123)

V pozdějších a právě často opomíjených verzích eseje byl ekonom již optimističtější. Původní teorii viděl jen jako výjimečný stav, který by nastal pokud by nebyly pudy nijak kontrolovány. Rozumu a sebekontroly přiznával velký význam. Sám zdůrazňuje, že takovouto krizovou situaci a rapidní růst populace historie nezná. Jeho poselstvím je tedy přiklonit se k existujícím "vnitřním" kontrolním mechanismům jako je již zmíněná sebekontrola. Dále si ekonom již dobře uvědomoval institucionální roli vlastnických práv. Pokud má dělník možnost uložit své peníze někam, odkud se mu neztratí nebo nebudou znárodněny, či je dokonce investovat, nákladnou investici do potomstva si rozmyslí. Nabízí se mu totiž lepší alternativa. Jsou to kvalitní soukromá práva a tedy podnikatelské možnosti, které omezují nekontrolovaný růst populace. Malthus dokonce vyzbrojoval, že největší chudobou trpí ti s nejslabšími právy, kterým zbývá jen ono právo na dítě. Dnes můžeme sami snadno pozorovat že nejnižší porodnost je na kontinentech kde existuje vyspělá společnost, welfare státy s důchodovými systémy, vysoké HDP na hlavu, rozvinuté bankovníctví, vzdělání a emancipace žen. Byla to právě víra v ekonomické a jiné svobody, co stálo u základů dnešních bohatých společností. Tyto společnosti tak mohly dlouhodobě podnikat, střádat, investovat a v důsledku prosperovat. Právě tato prosperita vytvořila místo pro další rozvoj populace. A proto dnes v Anglii může pohodlně žít více než sedmkrát více lidí než za dob Malthusových (Kovanda, 2010, str.92).

Navíc věřil, že jeho kauzální vztah nárůstu bohatství a následného nárůstu populace je pouze jedním kanálem. Byl si vědom, že s rostoucím bohatstvím působí i tendence naopak potlačující množení. S bohatstvím zpravidla roste uvědomění, sebekontrola a prozíravost občanů. Ke svatbám dochází později. Tato prozíravost vznikající právě z bohatství, vzdělávání a více volného času vede s další generací opět k dalšímu bohatství a následně vzdělávání, prozíravosti a k dalšímu nárůstu bohatství. Jedná se o sebezpešilující kruh blahobytu. Dnes bychom přidali růst práv a možností žen v rozvojových ekonomikách. Trvajícím růst si tedy Malthus dokázal představit. Dále, lidé s větším bohatstvím si uvědomují množství volného času a nových požitků, kterých se jim dostane, když omezi své potomstvo a zdroje či čas využijí spíše pro sebe. I u něj tedy existuje volba, jak pracující naloží se svou vyšší mzdou. Mezi vyšší mzdou a více dětmi není automatické rovnítko. Vskutku obdivuhodné na druhou polovinu osmnáctého století.

Zároveň si byl ale vědom, že tyto tendence nehrozí u skupiny nejvíce ohrožené strádáním, tedy chudých. K těm byla jeho teorie nemilosrdná. Právě vlivem jeho esejí došlo ke zrušení starých *Poor Laws* v roce 1834. Protože chudí využívají zdroje pouze k navyšování svých počtů a následně k prohlubování svého utrpení, neměli by dávky dostávat vůbec. Ve světle tohoto rozšířeného výkladu můžeme Malthuse chápat jako jeden z klasických kruhů chudoby. Dokud jsou široké masy natolik chudé že jejich jedinou možnou volbou je rozmnožování, chudoba bude narůstat, a to exponenciálně. Toho si všiml třeba i Marx, když tvrdil, že chudoba je příčinou velkých rodin (Sinding, 2008). Problémem je nedostatečný růst bohatství, aby došlo k vymanění se z kruhu musí bohatství růst více než jen aby nakrmilo hladové a umožnilo narození dalších dětí. Musí růst natolik, aby se zlepšili životní podmínky obyvatel. Musí růst vzdělanost, zdravotní péče a kvalita podnikatelského prostředí. Potom plození dětí přestane být nutností, protože ty narozené se spíše dožijí ve zdraví dospělosti. Zároveň budou moci rodiče investovat i do něčeho jiného.

Oproti sedmi miliónům žije dnes ve Velké Británii celých 63 miliónů. Přesto bohatství na hlavu narostlo a chudoba přestala být palčivou otázkou. Povšimněme si, že zdevítinásobení populace za 175 let rozhodně není exponenciální růst. Malthus pouze protáhl časovou řadu u populace, kterou pozoroval v revolučním období Evropy a v Americe zase pozapomněl zohlednit roli imigrace. Jak píše Loužek (2010, str.43), populace jsou historicky zpravidla stabilní v rozvinutých zemích. Navíc nárůst populace nebyl způsoben výrazně vyšší porodností ale nižší úmrtností. V důsledku zlepšení osobní hygieny a zdravotní péče. Nárůst bohatství nepřinesl zvýšení porodnosti jak předpovídal původně Malthus ale naopak větší bohatství národa přineslo zlepšení životních podmínek a pokles dětské úmrtnosti. Původní teorie byla vyvrácena. Ekonomův původní pesimismus byl překonán silou lidského rozvoje. Mírný růst způsobuje Malthusovské množení populace ale je třeba silnější dlouhodobý růst pro spojení a vzdělávání, který zlepší životní úroveň per capita. Mírný růst umožňuje pouze krátkodobější investování - do potomstva.¹ Možnost akumulace kapitálu a především možnost individuální motivace sehrály klíčovou roli.²

Malthus využíval k řešení své krize opačných nástrojů, než se doporučovali později, při dalším využívání jeho teorie. (Kovanda, 2010, str. 89) Pastor apeloval na odpovědnost jednotlivce, zatímco pozdější aplikace zahrnovali státní zásahy o kterých by se Keynesovcům nemohlo ani zdát. Jeho teorii si například vzala k srdci Komunistická strana Číny, když v roce 1978 nařídila politiku jednoho dítěte, aby vymanila zemi z chudoby.³ Výsledky politiky jsou dodnes nepřesvědčivé. Strana nedokázala nabídnout venkovanům lepší investici, než jsou jejich děti. Dnes jsou to bohatí a vzdělaní obyvatelé Čínských měst, kteří mají méně nebo žádné děti.⁴ Blahobyt přinesla až rostoucí urbanizace a industrializace velmocí, nikoliv státní politika (Reed, 1998).⁵

Malthusova kauzalita funguje spíše druhým kanálem, až bohatství způsobuje zpomalení růstu populace. Samotnou příčinou bohatství se nezdá být přímo pokles populace ale spíše změna životních podmínek, jako urbanizace, industrializace a institucionální zlepšení.

1.2 Neomalthusiánci vs Simon

Počínání strany oslavoval biolog a ekolog Paul Ehrlich, který se proslavil právě jako horlivý neomalthusiánc, věrný původní kauzalitě. Ve svém díle důrazně vybízel pro potlačování populačního růstu. Tyto myšlenky vycházely původně z děl ekonomů jako byly Edwin Hoover nebo Gunnar

---

¹ Podle Kovandy (2010, str. 90) to byly individuální svobody a práva, které zprvu utlumily populační explozi a představili bohatšího jednotlivce. Ten se později zasadil o další nárůst bohatství a rozvoj společnosti, který připravil místo pro dlouhodobě neutuchající populační růst.

² Ekonomové zpravidla zdůrazňují Malthusovo podcenění role technologií v zemědělství (Holman, 2005, str. 66). Tyto změny Malthusovi nebyly patrné v krátkém horizontu ale dnes na obživu 7 miliard lidí je potřeba mnohem menší část hospodářského výstupu než před dvěma stoletími. Ve všech vyspělých zemích se zemědělství podílí na HDP méně než 10%. Produkce potravin se nestala nejpalčivějším problémem bohatých států, jak klasik předpovídal². Spíše naopak. Díky zemědělské dotační politice Evropské unie museli být přebytky obilí dokonce páleny². Když Malthus protahoval přímkou zemědělské produkce, budoucí vývoj naopak hrubě podcenil. Stal se obětí své doby.

³ Dostupnější potraviny měli zlepšit strádání mas a více úspor mělo umožnit nastartování ekonomiky. Sociolog Ma Yinchu v Malthusově duchu argumentoval, že klasický marxistický přístup podporující co největší počet obyvatelstva a dělnictva je společensky škodlivý protože tlumí vzdělání a vědecký pokrok. Tedy naprosto opačný argument než později přednesl Julian Simon, odpůrce neomalthusiánství.

⁴ Překonání "taktiky chudé početné rodiny" přineslo trvalý růst pro Čínu. Malthusovy mechanismy platí i v tomto desetiletí. Pokles porodnosti se dostavil spíše až v důsledku růstu HDP na hlavu a vzdělanosti obyvatelstva, zejména žen.

⁵ Je otázkou, jak chtějí neomalthusiánci přimět lidi změnit své chování, když to nedokázala ani Komunistická strana Číny ve své totalitní zemi.

Myrdal, kteří odhalovali velice prudký růst populací v rozvojových zemích (Sindig, 2008). Ehrlichova kniha z roku 1968 jménem *Populační bomba* předpovídala vyhynutí lidstva hladu do deseti let.⁶ Ty samé závěry hlásal spolek s Ehrlichem spojený, Římský klub. V roce 1972 ve zprávě *Limity růstu* klub tvrdil, naprosto v Malthusově duchu, že lidská spotřeba (nejen potravin) roste exponenciálně, zatímco zdroje přibývají maximálně lineárně. Ropa měla dojít již v roce 1992. Lidstva je prostě příliš a daří se mu příliš dobře. Situace je technicky neudržitelná a je třeba člověka i jeho spotřebu zastavit.⁷

Dodnes ale potraviny a ropa nedošly. Od roku 1960 se počet obyvatel na planetě přímo zdvojnásobil a přesto je potravin stále dost. Nedostatky působí spíše zásobování a různé chybné zemědělské, obchodní či přerozdělovací politiky.⁸

Nezdražili ani suroviny, jak může potvrdit peněženka samotného Paula Ehrliche. Lidská schopnost nacházet nová řešení surovinových nedostatků dodnes překonává veškeré pesimistické protahování čar produkce a spotřeby. Zde se pravděpodobně nachází Schumpeterovský klíč k odemknutí lidského rozvoje kdekoli na planetě. Právě tento argument přednáší Julian L. Simon. To on se v roce 1980 s Ehrlichem vsadil, že ke zdražení (nedostatku) surovin nedojde ani v horizontu deseti let. Ceny pěti daných vzácných kovů poklesly a tak v roce 1990 Ehrlich vyplatil Simonovi 576 dolarů. Sázka na vynalézavost člověka se vyplatila. (Loužek, 2010, str.60)

1.3 Simonův nedostatek

Jeho ekonomický argument je přitom prostý. Teorie ceny se učí už v základních kurzech ekonomie. Když suroviny a výrobní zdroje začnou zdražovat, lidé omezí spotřebu konečných výrobků. Protože se do nich přeci promítá cena surovin. Druhou možností je substituce dražších výrobních vstupů levnějšími. Variantou tohoto řešení je i zvýšení efektivity zpracování. Dražší benzín motivuje výrobce automobilů vyrábět motory s efektivnějším spalováním a investovat do vývoje alternativních paliv. Třetí možností není omezení spotřeby ale naopak zefektivnění těžby. Rostoucí ceny ropy ve skutečnosti zvyšují zisky těžebním společnostem. Až ropa začne mizet z povrchových ložisek v arabských pouštích a Texasu vítězem bude ten, kdo bude držet nová naleziště.⁹ Vysoká cena ropy je primárně příznakem jejího nedostatku ale sekundárně poskytuje motivaci ale i prostředky nutné pro hledání dalších ložisek a investování do technologií vrtání. Objem peněz skrývajících se v těžbařství se paradoxně nafukuje s každým nárůstem ceny. Tento argument lze stejně aplikovat třeba na potraviny nebo jakékoli zdroje spotřebovávané člověkem.

Vyzbrojeni takto silnou vírou v člověka a trhy musíme spotřebu vzácných zdrojů naopak podporovat. Odhalování řešení zdrojových krizí snižuje ceny, otevírá nová odvětví a oživuje hospodářský růst. Vzácné zdroje se stávají nekonečnými, pokud zohledníme člověka, který je svou podnikavostí stále

---

⁶ Pozdějšími argumenty byly přílišná spotřeba ropy a jiných surovin či nadměrná produkce CO₂ a znečišťování planety. Například v rovnici IPAT ze sedmdesátých let jsou populace, bohatství a technologie hlavní původci znečištění životního prostředí (Kovanda, 2010, str.85)

⁷ Neomalthusiánci se hlásili k Malthusově odkazu a byli přitom papežštější než papež. Jejich argument je dnes podporován seriózními studiemi, a to i přesto, že často hrubě opomíjeli zpětnou kauzalitu- vliv chudoby na počet dětí (Merrick, 2002).

⁸ Názozy neomalthusiánců dominovali praktické rozvojové ekonomii v šedesátých letech. Robert McNamara, prezident Světové banky v letech 1968-1981 se osobně zasazoval o prosazování politik omezujících rozsáhlé rodiny (Sinding, 2008). Rozvojová pomoc z bohatých zemí sloužila hlavně programům rodinného plánování. Varovali před naléhavou a neodvratnou zkázou celého lidstva. Dodnes se stále snaží docílit snížení spotřeby, populace a ekonomické výkonnosti vůbec. Měli bychom, podle nich, přestat rozvíjet své potomstvo a přestat se pokoušet zlepšovat své životní postavení. Potlačení ekonomického růstu musí nutně vést k jakési nové filosofii bezdětného asketismu. Malthus, nebyl nikdy tak pesimistický jako tito muži. Svými apokalyptickými obavami ospravedlňují intervencionismus nejhrubšího zrna: nahrazení demokracie a individuálních svobod Novým světovým řádem (Jedlička, 2010, str. 112). Zastánci těchto názorů se dopouštějí stejné chyby jako sám Malthus, když před 115 lety protáhl přímku produkce potravin.

⁹ Dnes již probíhá boj o přerozdělování těžebních práv pro Antarktidu nebo hlubinné mořské vrty. Rozvoj technologií pro tuto extrémní těžbu je hned v závěsu. Něco nemyslitelného v období prvního ropného šoku.

doplňuje. Vždyť uhlí, bez kterého průmyslová revoluce téměř nemohla existovat, už dávno není nenahraditelné ani nepostradatelné.¹⁰ Drahé kovy zlevnily během sázky s Ehrlichem protože materiály začali být jinak využívány či nahrazeny ale hlavně, mezi lidmi pracující s těmito materiály neustále tekla „nová krev“ s novým vzděláním, novými nápady a stále reagující na změny cen.

Drahá ropa nezahubí lidstvo, právě naopak. Nejen že nutí k hledání řešení nedostatku ale i tvoří nové investiční možnosti, které by dříve nebyly výnosné. V ekonomice dochází k vývoji, vzniku nových odvětví a příležitostí. Změny odvětví navíc plodí další vedlejší příležitosti pro investování a výzkum, mohli bychom říci tržní externality. To je skutečný rozvoj. Zdroje a bohatství mohou umožňovat rozvoj ale až nedostatek ho skutečně vyvolává. Dokud ropy nezačne skutečně ubývat nemůžeme očekávat reálný elektromobil.¹¹

Simon, jehož optimismus je alespoň tak silný jako pesimismus členů Římského klubu kvituje růst populace, který zvyšuje ceny potravin a vyvolává nedostatky. Což ale pro rozvojové země může znamenat hlad. Právě na těchto základech podporuje Simon zrychlení populačního růstu (Pasour, 1998). Shodí nás ze skály, protože věří, že jsme schopni si nechat narůst křídla. Staví nás tak před tržní zkoušku víry. Věříme tržním signálům natolik, že připustíme takovýto šok? Co když trh selže a nové miliony obyvatel nebudou mít co jíst? Tato možnost může být reálná. Potraviny by se nevyplatilo dovážet, protože domácí obyvatelé nemají dostatečnou kupní sílu pro importy, zvláště při nově vysokých cenách. Domácí producenti mají často potíže s investičním prostředím, ať už jde o nedostatek kapitálu, schopností nebo přebytek administrativních bariér. Takovéto investice také vyžadují čas či dokonce pár pokusných kroků špatným směrem. Tržní mechanismy nejsou známy svou rychlostí. Mohou hladovějící čekat tak dlouho?

Simon se svou knihou v roce 1981 silně ohradil proti tehdejším názorům neomaothusiánců a celkové podobě rozvojové ekonomie. Simon naopak tvrdí, že velká populace je naše největší bohatství, neboli *Nejzazší zdroj*, jak nazval svou slavnou knihu. Podle něj víc hlav víc ví a velké množství lidí vidí skýtá větší šanci pro výskyt vynálezů, kteří posouvají hranice lidského poznání a schopností. Tento efekt se dostavuje ale až v dlouhém období. V krátkém období Simon ignoruje bludný kruh chudoby. Jak mají mladí Newtonové a Jobsové přispět lidstvu, když nemají co jíst a nemohou chodit do školy. Ve své argumentaci ignoruje role ostatních faktorů, především kapitálu (Ruttan, 1984).

Rozšiřování lidských počtů v Evropě mezi lety 1500-1900 skutečně vedlo k zabírání a využívání většího počtu pozemků. Impulzem byly vysoké ceny jídla. Respektive nízké reálné mzdy (Allen, 1998). Ale je toto skutečně rada pro rozvinuté země? Uved'te své občany ještě ve větší chudobu, oni si poradí když bude nejhuř? Tomuto argumentu stojí navíc v cestě zásoba rozvojové pomoci. Nikdy není tak špatně aby museli zkoušet začít podnikat. Simonovi motivace pro zlepšení vlastní situace v subsaharské Africe jsou oslabeny.

Dnešní růst je řízen jemnějšími cenovými impulzy, než hladomory. Signály z mezinárodního obchodu nás vedou k rozhodnutím o využívání vzácných zdrojů a pracovních sil, také alokují světový investiční kapitál. Jen je třeba napojit rozvojové země. Vždyť, investiční výnosová míra je dnes v Africe pětikrát vyšší než v bohatém světě (Economist, duben 2013). Jestli se ekonomové na něčem shodnou, tak je to užitečnost volného obchodu a jak přispěl k rozvoji dnešního západního světa. Ricardovo komparativní výhoda přeci říká, že v mezinárodním obchodě, má výhodu každý. Simon roli obchodu naprosto ignoruje (Allen, 1998). Ale možná má k tomu důvody. Tyto signály jsou slabší

---

¹⁰ Simon tím napadá především neomalthusiánskou aplikaci druhého zákona termodynamiky na ekonomii. Zákon říká, že veškeré činnosti v přírodě vrcholí produkcí tepla a tato produkce je nevratná. Snadno se pak dá dojít k závěru, že Země je vysávána a jednou bude všechna uložená energie (třeba právě podobě uhlí) vyčerpána. Zdroje v ekonomickém chápání jsou ale nekonečné. Neustále se mění metody jejich využití, zpracování, či produkce (těžby i výroby).

¹¹ S ním vznik nových elektroodvětví, dopravních sítí atd. Změny se šíří dále a dále. Bohužel k nelibosti stávajících odvětví. Bohatá společnost se brání změnám. Strádání ji nenutí.

v zaostalém světě. Opět se dostáváme k nedostatečnému podnikatelskému prostředí. Tím myslíme, že cesty mezi těmi pár producenty a hrstkou kupujících, kteří by měli peníze k utracení je trnitá. Místní trhy nejsou dobře propojeny, ať silnicemi nebo tokem informací. Administrativní zátěž, jak si později ukážeme, je vysoká. Ale hlavně, schopní Afričané mají lepší cesty jak se dostat k bohatství- přes přerozdělování.¹²

Spotřeba „nenahraditelných zdrojů“ jak ji zdůrazňoval F.A.Hayek, spočívá především na víře. Nicméně, historie nás plní důvěrou, že vždy něco nového bude objeveno, než bude zdroj vyčerpán.

(Pasour, 1998)¹³

Na tomto místě můžeme říct, že role populace v rozvojových zemích bude více neutrální než se po první úvaze mohlo zdát. Empirický výzkum dokonce ani nenaznačuje, že by mezi populačním růstem a ekonomickým rozvojem byl nějaký silnější vztah. (Loužek, 2010 str.55). Nancy Birdsall napsala v roce 1988: *rapidní populační růst může zpomalit rozvoj ale pouze ve specifických podmínkách a zpravidla pouze s omezenými či slabými efekty*” (Sinding, 2008). Merrick (2002) uvádí, že populační růst není hlavní příčinou problémů ale spíše jejich katalyzátorem. Špatné nebo dobré vládní politiky v oblasti zemědělství, měst a průmyslu jsou urychlovány právě silnou populací. Každé rozhodnutí v takovém prostředí může být zlomové. Politici jsou pod mnohem větším tlakem než ve stabilizovaných zemích.

Ekonomové a demografové se z velké části shodnou, že prvky zlepšujících se životních standartů, jako jsou urbanizace, industrializace, více příležitostí v nezemědělských sektorech, vyšší úrovně vzdělanosti, lepší zdravotnictví všechny přispívají ke změně vnímání nákladů a přínosů dalšího rodičovství. Což se promítá do nižší plodnosti.”

(Sinding, 2008)

Původní Malthusova kauzalita byla zároveň pozorována v Indii, při jednom vzdělávacím projektu mezi lety 1974-1996. V Matlabu, v Bangladéši, probíhalo intervenční vzdělávání ohledně plánování rodiny, a mateřské péče. Tento program může fungovat buď pomocí informování, respektive přesvědčování, že méně dětí je lépe anebo matkám poskytne jistotu, že se jejich děti ve zdraví dožijí dospělosti. Kvantita potomstva musí být nahrazena kvalitou. Ve výsledku plodnost

---

¹² Simon zdůrazňuje růst populace jako důsledek lidského vítězství nad útrapami rozvoje. Protože se tolik výjimečných jedinců přičinilo o civilizační pokrok, můžou dnes na planetě žít celé miliardy lidí. Když se Simonova boomující společnost skutečně dožije dnů, kdy se nemusí bát o své přežití je to pravé vítězství. To zároveň znamená, že se někde cestou objevilo dostatek zdrojů pro jejich obživu, že HDP na hlavu vzrostl. Růst HDP pořád předchází růstu populace. Co není příliš jasné, je, jak by velmi rychlý populační růst byl přímo přínosný. Simonův přínos spočívá zejména v odstranění malthusiánského strachu z populace a ve zdůraznění nezměrného potenciálu, který se v lidstvu skrývá. Tento potenciál nelze najít žádným protahováním přímek nebo odhady, vždyť nikdo z klasiků by před 200 lety nedokázal uvěřit, že dnes žije na planetě 7 miliard lidí. Ale právě protože je onen potenciál vědecky neuchopitelný přibližuje tím Simon rozvojovou ekonomii spíše víře.

¹³ Nejen Hayek ale rakouští ekonomové vůbec neznají problémy neomalthusiánců. Jediná pravda je v ceně a nemůže existovat dostatečně oprávněný důvod, aby někdo omezoval či diktoval jednání ekonomického jedince. Alespoň v rámci základních zákonů. Veškeré vnější názory, jako myšlení na budoucí generace nebo ohledy na tající planety jsou irelevantní pro fungování trhu a v důsledku i ekonomiky (Rothbard, 2001, str.17).

poklesla o 15%, relativně k okolním vesnicím.. A skutečně už příští generace si užívala zřetelně lepší životní podmínky, vzdělání, příjmy a následně i úspory (Sinding, 2008).

Merrick (2002) pozoruje, že některé země v dvacátém století dokázaly pozvednout své životní úrovně, rostoucí populaci navzdory. Populace nebude hlavní faktor ke klíči k chudobě spíše symptom.¹⁴

1.4 Demografická dividendy

Spíše než populace jsou to demografické trendy co ovlivňuje vyhlídky na ekonomický rozvoj a redukci chudoby. Společnosti s vysokými mírami úmrtnosti a plodnosti procházejí jejich poklesy, nejprve v úmrtnosti a později v plodivosti (Mogelgaard, 2011).

Tato situace nabízí zemím demografické *okno příležitosti*, neboli demografickou dividendu. Díky nižší mortalitě je v zemi přítomna širší dospělá populace než dříve. Tito pracující jsou připraveni poskytnout zemi svůj potenciál. Navíc, pokles plodnosti v zemi uvolní zdroje, protože rodiče nemusejí věnovat tolik času a příjmů svému potomstvu. To platí i pro generaci předchozí, která dlouhá léta trpěla ještě vysokou úmrtností a důchodového věku se jich mnoho nedožije. Rodině se nabízí možnost začít podnikat. Například ženy, dříve matky z povolání, mohou nyní začít vydělávat nebo se vzdělávat. Obratem, pokud mají rodiny méně dětí a více zdrojů, se dětem může dostat lepší výživy a lepšího vzdělání. Příští generace už může být vybavena naakumulovaným kapitálem finančním i lidským.¹⁵

Pokud se ale příležitosti nenabídnou, podnikání není dostupné a školství nekvalitní, okno příležitosti vytvoří generaci nezaměstnaných a generaci dětí, s naprosto stejnými vyhlídkami. Okno nastává pouze jednou v historii. Příští generace budou mít už vyváženější poměry pracujících a nepracujících. Je třeba využít příležitosti a zajistit podloží pro rozvoj občanů, školství i infrastruktury a především, opět, podnikatelského prostředí. Státy musí využít tento poměrný nadbytek ekonomicky aktivních a jejich úspor. Příští, nyní méně početná, generace se bude muset postarat o své rodiče, kteří se nyní budou dožívat delšího věku. Těch bude čím dál tím více než jejich potomků. Vrchol tohoto trendu dnes pozorujeme v Evropě. Nárůst příjmu na hlavu během několika dekád demografické dividendy je nikoli žádoucí ale přímo nutný.

Tento model přesně vystihuje rapidní rozvoj jako se udál v Koreji, Singapuru, Taiwanu nebo Thajsku, zemích dnes známých jako *asijské tygři*. James N. Gribble z Population Reference Bureau popisuje, jak Jižní Korea během čtyř dekád přešla z velmi vysoké plodnosti na nízkou a tím zároveň držela růst HDP per capita nad hranicí šesti procent. Jednalo se o státní politiku přímo namířenou proti populačnímu růstu. Státní a firemní pracovníci obcházeli ženy dům od domu a probírali s nimi jejich rodinné plánování. Poté stát využíval období růstu HDP i úspor k investování do zdravotnictví, vzdělání, a hlavně k umožnění mnohých ekonomických reforem podporující infrastrukturu a rozvoj zpracovatelského průmyslu. Mezi lety 1950 a 1975 poklesla plodnost z 5,4 dětí

---

¹⁴ Už během osmdesátých let Národní výzkumná rada uvedla, že populace může být součástí pastí ale její role je zanedbatelná vedle problémů jako například špatná hospodářská politika a korupce. Světová banka se ve světle bouřlivých debat, od populačních otázek už několik let drží stranou. Populace není zrovna hospodářsko politicky snadno regulovatelná veličina a navíc se dnes vnímá spíše jako čistě soukromá záležitost.

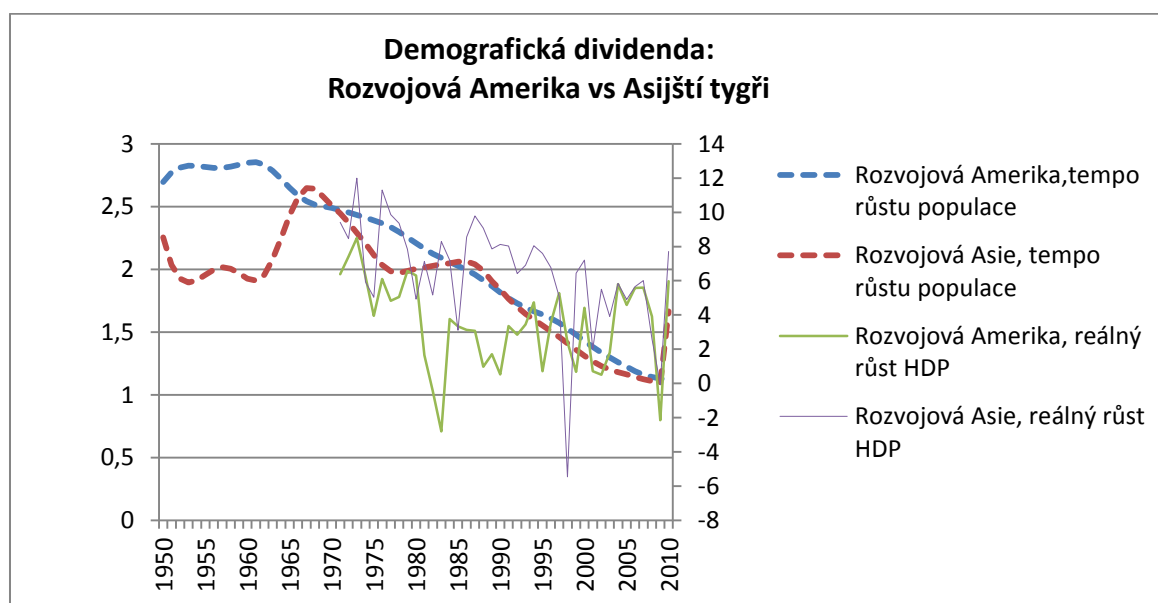
¹⁵ Roli v uvolnění zdrojů hraje i emancipace žen. Posílení jejich role skutečně umožňuje diskuzi o počtu dětí v rodině. Vzdělané matky nejen že mají zpravidla méně dětí ale navíc více dbají na jejich další vzdělání. Reprodukční vzdělanost se sama posiluje. Tento mechanismus platí dokonce i pro Afriku, již se věnujeme níže. Program v Malawi šířil vzdělání pro ženy (reprodukční i jiné) a vytvářel jim pracovní místa. Znatelně se zlepšil jejich postoj ve společnosti, došlo ke snížení počtu nově narozených dětí a zlepšení jejich zdraví (Merrick, 2022).

na ženu téměř na polovic. V roce 2005 to bylo už jen 1,2 dítěte. Reforma školství se spíše než na povinnou všeobecnou základní docházku zaměřila na specializované obory vyššího vzdělání, přímo uplatnitelné v ekonomice.¹⁶ Korejský hlad po vzdělání je dnes ve světě vyhlášený¹⁷ (Gribble, 2012; AfDB, 2012).

Pokles porodnosti umožnil akumulaci kapitálu, který přispěl k růstu těchto dětí a dále bude přispívat k jejich produktivitě ve výrobě. Pokud se v zemi povede zhodnotit demografickou dividendu, rodiče budou moci ve svém penzijním plánu vyměnit děti za finanční úspory. K tomu je zapotřebí důvěryhodný finanční sektor. V Koreji rostl kapitál na pracovníka mezi lety 1965-1991 8% ročně! Modernizace byla na dosah během jedné generace. Obě Koreje byly ještě po válce v roce 1953 země farmářů a rybářů. Transformace takového rozsahu udržuje samozřejmě nezaměstnanost na minimu, tím zvyšuje rodinné příjmy a udržuje kruh blahobytu v pohybu. Na tomto místě musíme přiznat, že role státní politiky byla v Jižní Koree zásadní.

Demografickou dividendu obdržela i Latinská Amerika ale nedokázala ji tak dobře zhodnotit. Konkrétně nezpracovala na srovnání Lorenzovy křivky a ani na investicích do lidského kapitálu.¹⁸ Korea naopak rozvoj doslova přerozdělila, aby nikdo nezůstal z kola venku. Z grafu je následně patrný rozdíl temp růstu mezi regiony (pravá osa) od sedmdesátých let až do měnových krizí v devadesátých letech. Úspěchy ve východní Asii vyústili ve zlepšení životních podmínek a následně v udržitelný růst. V Latinské Americe nikoliv, životní podmínky se nezměnili natolik aby přesvědčili rodiny aby investovali do něčeho jiného než do vlastního potomstva (Sinding, 2008). Druhá část dividendy, v podobě rostoucích úspor nikdy nedorazila. MMF odhaduje, že její výše v devadesátých letech mohla být až 1,7% růstu HDP. Namísto toho má Jižní Amerika rostoucí množství nezaměstnaných nevzdělaných mladých lidí, kteří spíše zatěžují stát, než aby přispívali (Lee, 2006). Demografické okno netrvá většinou pouze okolo 20ti let, záleží na rychlosti poklesu porodnosti.

Graf 1

Zdroj: UNCTAD, UNCTADstat

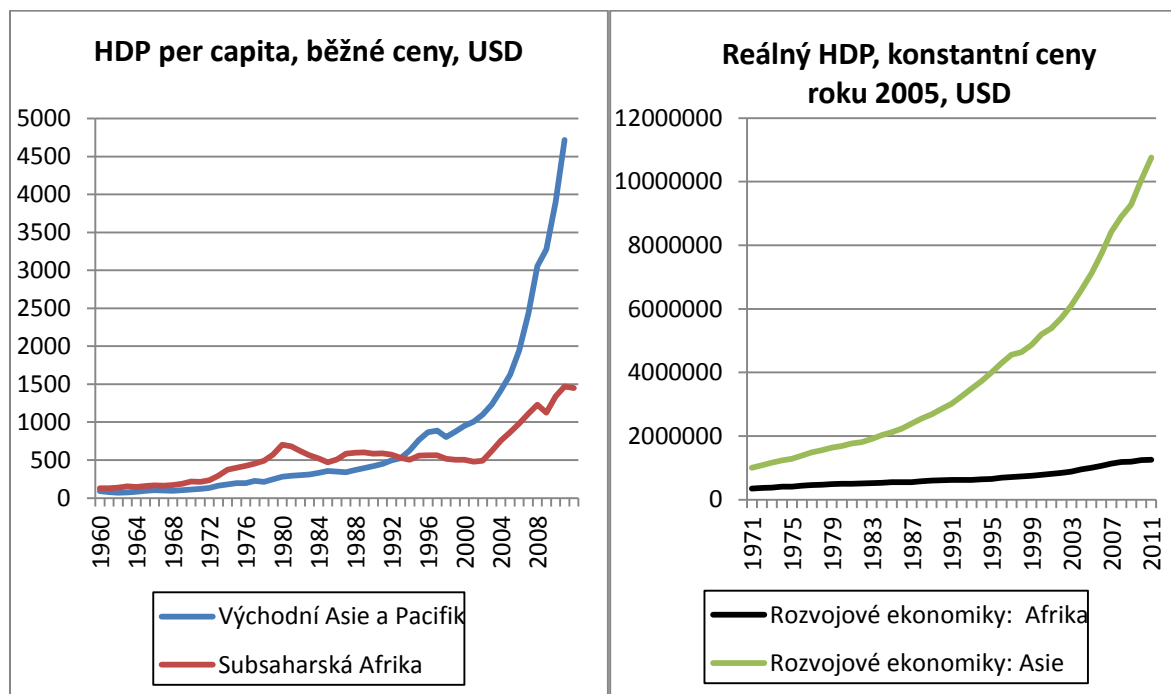
¹⁶ Přesto v roce 1990 navštěvovalo základní školy 97% dětí ve školním věku. Téměř dvojnásobek toho co v padesátých letech.

¹⁷ Například: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,2094427,00.html>

1.5 Afrika

V roce 1960 měli země východní Asie a Oceánie HDP na hlavu nižší než tehdejší subsaharská Afrika. Od té doby ale Afriku více než překonali (Schaefer, 2006). Porovnání platí i pokud se podíváme pouze na rozvojové země a celkový reálný HDP. Růst HDP per capita není zkreslen asijským zpomalením růstu populačního, země na břehu Pacifiku skutečně zbohatly a to obrovským tempem. Významnou roli při zlepšování východoasijského HDP měla díky své velikosti Čína. Vůdce Deng Xiaoping, který opustil kancelář v roce 1983 ze zasadil o dekolektivizaci zemědělství a další základní reformy směrem od komunismu. Ve výsledku tak přímo statisticky snížil celosvětovou chudobu v období 1981-2005 z 52% na polovic, 26%. Měřeno dle hranice 1,25\$ parity kupní síly denně, v cenách roku 2005 (Chen, 2004;) Ve východní Asii, světově nejchudším regionu v roce 1981 klesla dolarová chudoba z 80% až na 18% populace. Jako patrný rozdíl mezi Čínou a Afrikou se zde ukazuje akceschopnost moci. Čínský vůdce byl schopen realizovat určité změny na celém svém území.¹⁹ Africkým vůdcům chybí kontrola nad jejich územím a důkladná akceschopnost. Ať už jde o záležitost sociální nebo vojenské (Mookherjee, 2000).

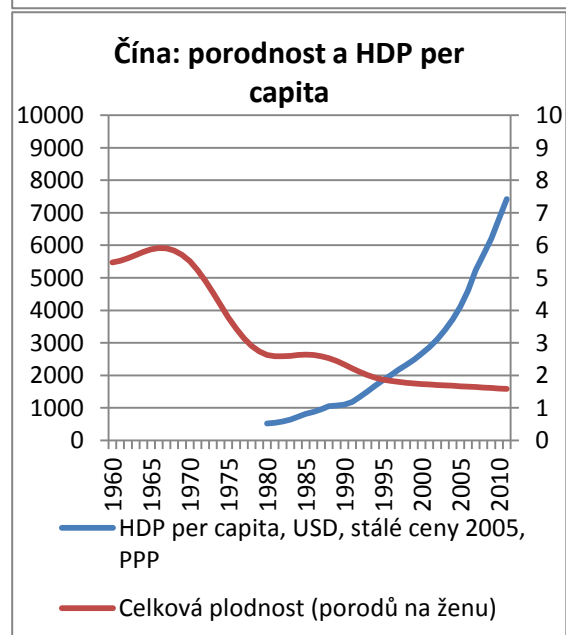
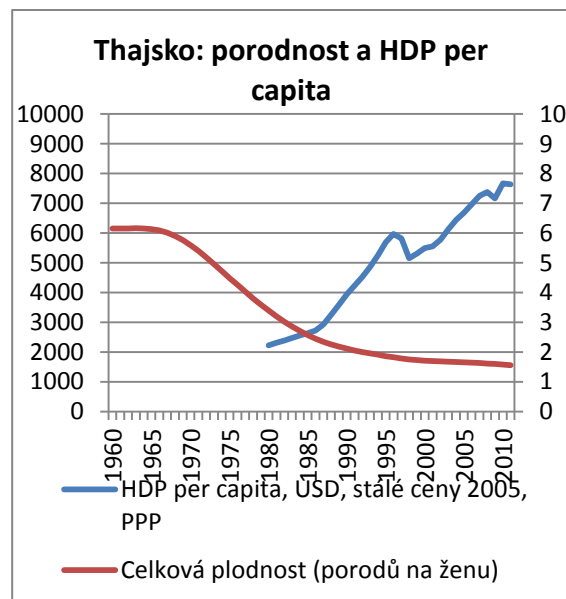
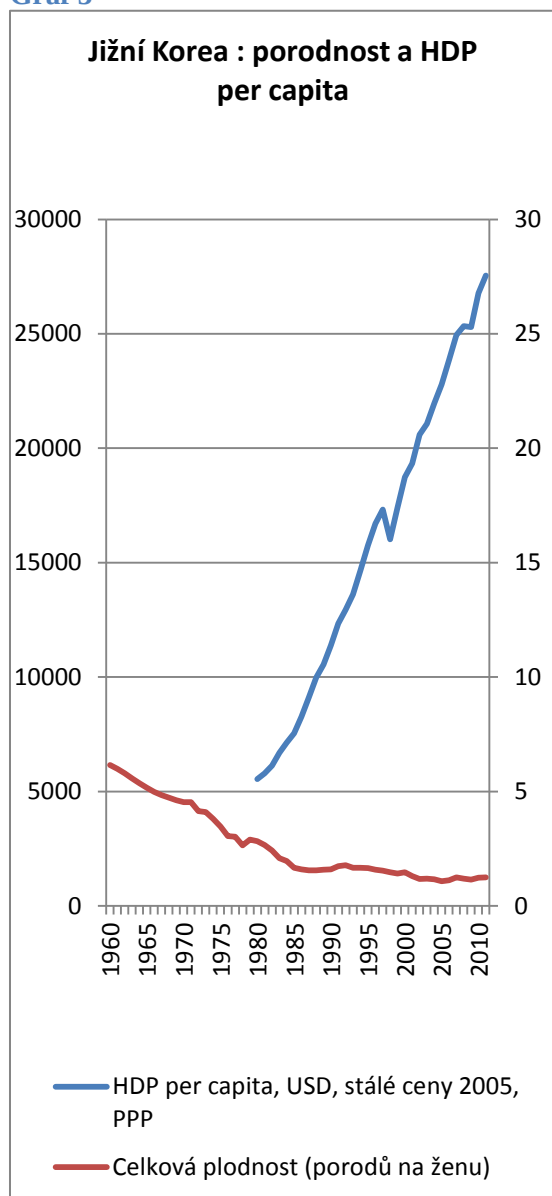
Graf 2

Zdroj: UNCTAD, UNCTADstat

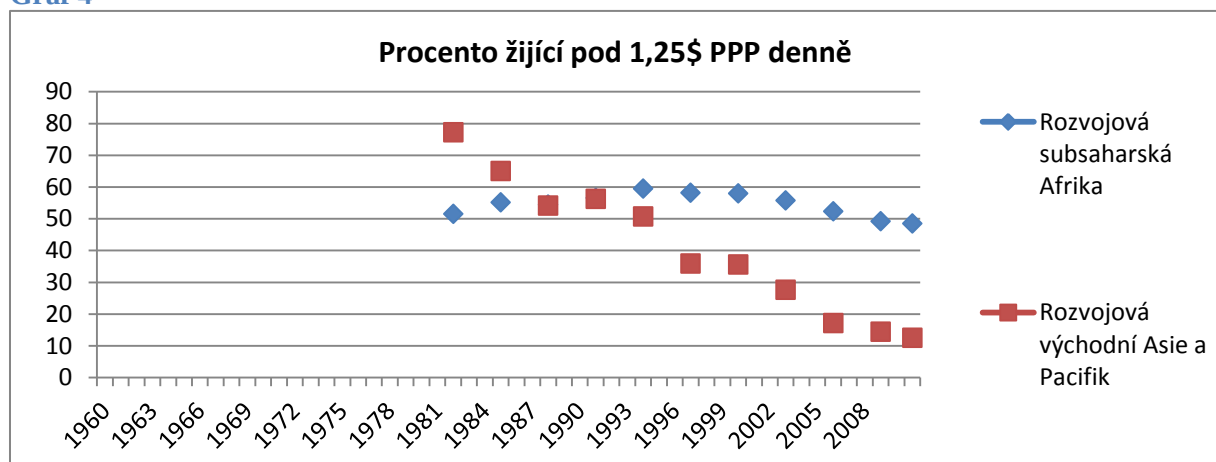
¹⁹ Respektive zrušil to, co před ním zavedl Mao-Cetung, právě silným centrálním diktátem.

Graf 3

Zdroj: UNCTAD, UNCTADstat

Graf 4

Zdroj: Světová banka

Z dalších grafů asijských tygrů a Číny jsou patrné dvě věci. Státy začali dosahovat ekonomického růstu až poté co se jejich plodnost snížila alespoň pod dvě děti na matku. A růst setrvává na vysoké úrovni už třetí dekádu. Narozdíl od plodnosti, která už je stabilizovaná. To je důkaz zlepšení životních podmínek a dobrého růstového základu ekonomiky. Nikdo už netouží po příliš velké rodině.

Z grafů je vidět (neo)malthusiánská kauzalita, kdy pokles plodnosti vedl k trvajícimu růstu. Nejednalo se jen o krátkou epizodu, něco bylo nastartováno. Což je vlastně více než se původně čekalo. Pokles plodnosti měl podle nich pouze přispět k utlumení chudoby. Ale útlum chudoby a ekonomický růst jsou jedno a to samé.²⁰ Něco přimělo rodiny mít méně dětí. Částečně to mohlo být přesvědčování ale racionální člověk by se jím nenechal ovlivnit přesvědčení. Vyhlídky a možnosti rodičů se v Asii změnili v osmdesátých letech. Malthus argumentoval, že roli bude hrát bohatství ale to z grafů není patrné.²¹ V Číně i Jižní Koreji, jak bylo napsáno výše došlo k větší či menší liberalizaci ekonomiky. Bohatství rodin nevzrostlo přímo číselně ale zlepšily se jejich vyhlídky. Rodiny jednali, respektive snížili plodnost, téměř okamžitě.

Když Ravallion a Chen ze Světové banky použili míru 1\$ zjistili, že chudých ubylo o 400 milionů mezi lety 1981 a 2001, z původní 1,5 miliardy. Přesně tolik jich ubylo právě v Číně začátkem osmdesátých let. Ve zbytku světa jednodolarová chudoba spíše vzrostla. Především díky subsaharské Africe. Celkový počet chudých se tam zdvojnásobil, ze 164 na 380 milionů. Populační růst stále udržuje míru chudoby na 45% pro 1\$ a 50% pro 1,25\$ - celých 20 let. Afričané si polepšují jen akorát na to aby si mohli dovolit více dětí (Chen, 2004; Slaný, 2010, str.50).

Dnes každý třetí (29%) dolarově chudý žije v subsaharské Africe. Třikrát tolik než před dvaceti lety. Chudí žijící ve světě si polepšili mezi lety 1981 a 2005, dnes většinou žijí těsně pod spodní hranicí 1,25\$. V Africe nikoli, *poverty gap*²² se zde nezměnil, průměrní afričané mají příjem zhruba 20% pod hranicí Světové banky. Po celých 20 let. Postavení chudých se v Africe nemění.²³ Před dvaceti lety byla východní Asie nejchudším regionem na světě, Afrika byla třetí. Dnes se role otočili, chudoba ve východní Asii klesla k 15% pro 1,25\$ (viz. graf výše).²⁴

Na kontinentě panuje vysoká příjmová nerovnost v porovnání s vyspělými státy. Společnost se dělí na ekonomicky aktivní a pasivní. Skupiny se zpravidla kryjí s venkovskou či slumovou populací a s tou vzdělanější, politicky či ekonomicky napojenější skupinou. Velká část obyvatel není vůbec zapojena do ekonomických procesů obohacujících společnost nebo z nich nemá patřičný příjem. Obratem zůstávají na té příčce vývinu kde se právě nacházejí. Opět bludný kruh. Vysoká nerovnost příjmů eliminuje roli daňových poplatníků. Masy chudých neplatí daně, takže politici hledají finanční zdroje a svůj politický kapitál, jinde. Pečují tedy o zájmy jiných.²⁵

Rozvoj kdysi zaostalé Jižní Koreje je samozřejmě spojen s poklesem nerovnosti. I když země zaznamenaná jistý ekonomický růst, snížení míry chudoby nastane jen pokud se toto bohatství dostane

²⁰ Ekonomický růst je jediné řešení chudoby v dlouhém období. Zdroje z ropy nebo rozvojová pomoc s sebou nepřinášejí žádné motivace pro masy a následně žádné zapojení širokého obyvatelstva. Řeší se chudoba pouze v krátkém horizontu.

²¹ i když HDP per capita je pro měření bohatství rodiny nanejvýš nepřesný nástroj.

²² Východní Asie přitom začínala na *poverty gapu* o hodnotě 35%.

²³ Viz: <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GAPS> nebo (Prchal, 2010)

²⁴ Afrika chudá zůstala a je dnes regionem s nejvyšším výskytem extrémní chudoby. Chudí v ostatních rozvojových zemích si časem polepšili, v Africe naopak. Průměrný příjem dolarově chudých klesl z 0,64\$ na 0,6\$ v intervalu dvaceti let. (chenravallion 1980) Když uvážíme, že míra chudoby zůstala zhruba stejná, znamená to, že chudých Afričanů přibývá a mají se čím dál tím hůře.

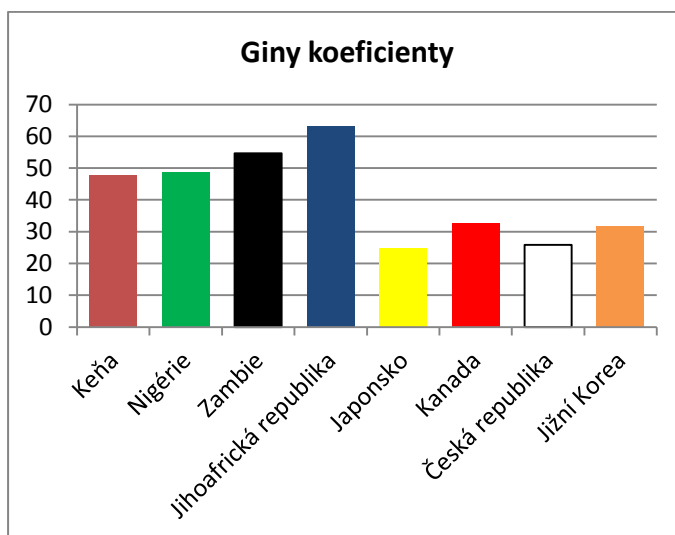
²⁵ Nabízí se prodej těžebních práv, rozvojová pomoc či politická podpora armády nebo jiných ozbrojenců.

k širším masám.²⁶ Pokles nerovnosti je neoddělitelnou součástí vymanění se z chudoby. Když se výdělečné příležitosti v Africe otevírají především úzké skupině majitelů pozemků s nerostným bohatstvím, tj. především samotným státům, nemůžeme očekávat zapojení a zbohatnutí mas. Africký ekonomický růst by musel být relativně mnohem větší než ten asijský, aby při daných nerovnostech došlo ke snížení chudoby početných mas.

Rovnost je součástí řešení chudoby, jako doplněk k růstu bohatství. Například Čínský systém *hukou* dědičně odděluje městské obyvatelstvo a venkovské. Pracující přistěhovalec z venkova nemůže poslat své děti do školy ve městě, ani požívat dalších veřejných služeb, například zdravotnictví (Economist, červen 2013(a)). V důsledku nemohou všichni využívat a rozvíjet příležitosti země stejnou měrou. Nerovnost se bude nadále prohlubovat.²⁷ Přespříliš chudí mohou těžko přispět k růstu modernizující se země, která přesouvá jádro svého růstu na služby a technologie. Přílišná chudoba a sociální tlaky nepodporují ani investiční prostředí, ani životní podmínky tolik potřebné pro rozvoj lidského kapitálu. Rovnost a růst se navzájem potřebují a podporují. Economist píše, že Cíle tisíciletí bylo dosaženo ze 2/3 díky růstu a 1/3 díky lepší rovnosti. Země s nejvyšší rovností dokázali proměnit 1% růst HDP ve snížení chudoby až o 4,3% (Economist, červen 2013(b)).

Graf 5

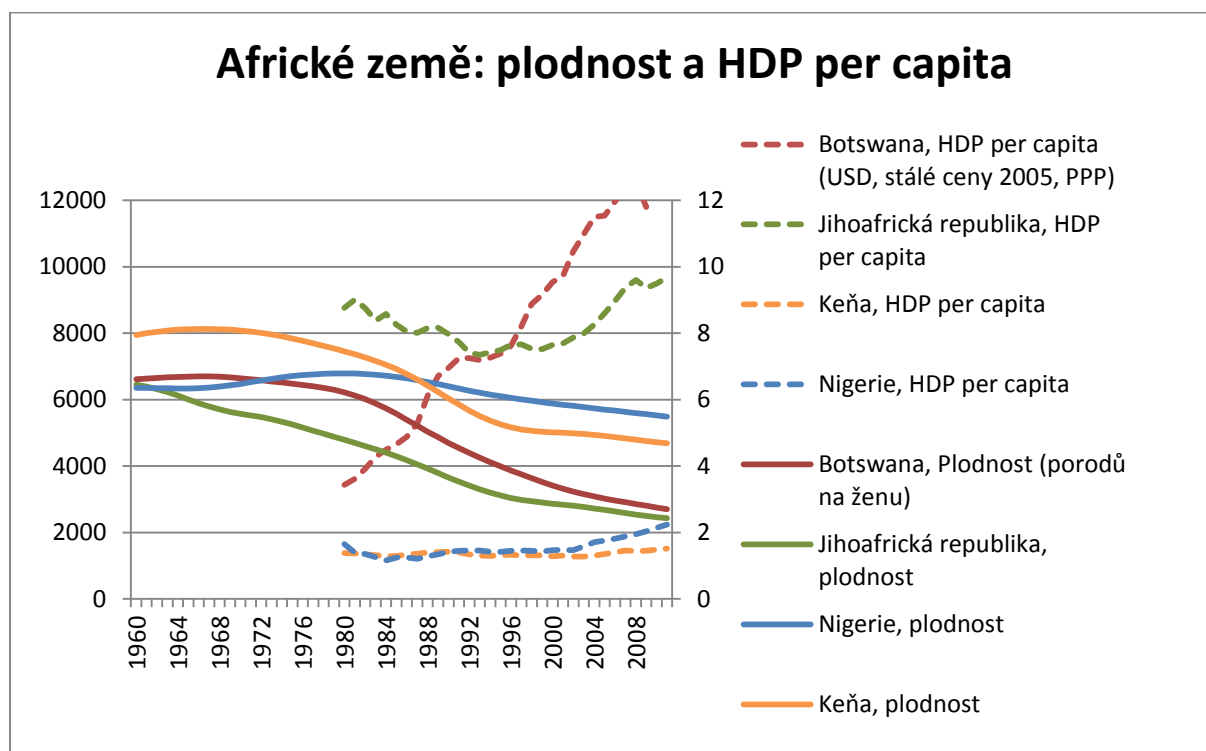

Zdroj: Světová banka

²⁶ S touto myšlenkou pracují i Acemoglu a Robinson, viz dále v práci.

²⁷ Je dokonce možné že chudí budou chudšími. Ke zlepšení čínské chudoby docházelo dosud narůstající nerovnosti navzdory. Tak silný byl rozvoj země.

Graf 6

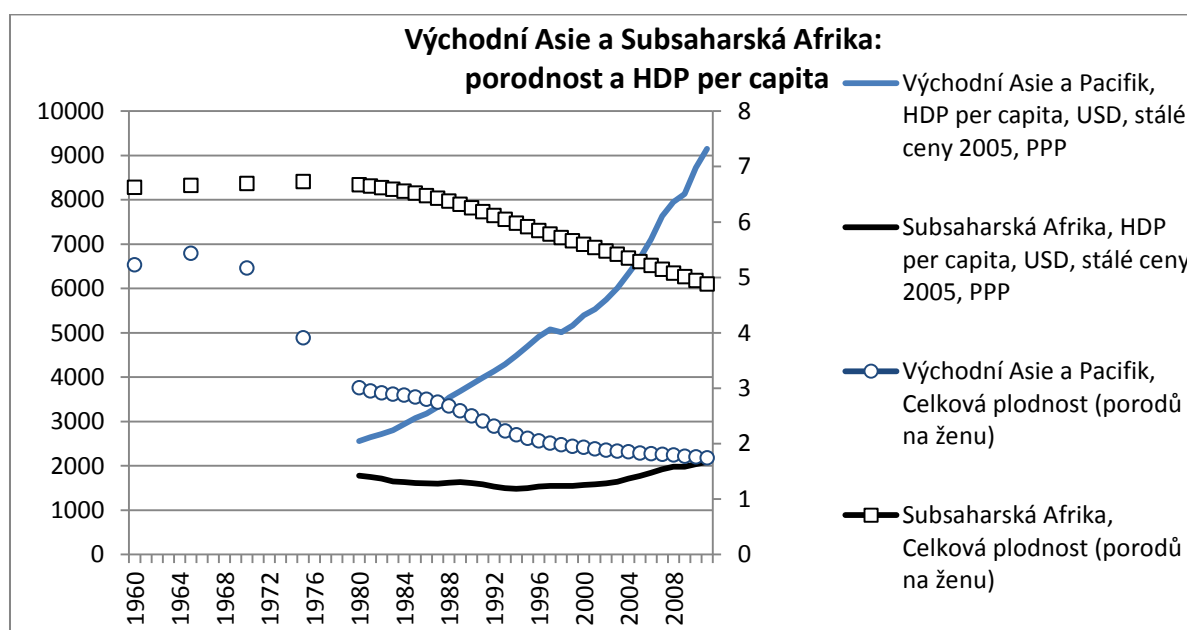
Zdroj: Světová banka

Populační zákony platí i v Africe. Úspěch černého kontinentu, Botswana, v sobě skutečně spojuje pokles porodnosti a prudký růst HDP na hlavu.²⁸ Naopak v nejlidnatější zemi kontinentu, Nigérii rodí žena v průměru 5 dětí. Její bohatství per capita je pětikrát menší než u úspěšnějších republik. Zdá se, že nestačí pouhé snížení plodnosti jako se událo v Keni ale je třeba dosáhnout zhruba evropské úrovně. Naděje přesto svítá třeba pro Nigérii, něco tam v posledních letech zlepšuje růst HDP per capita a rodiny už neplodí tolik dětí. Zdá se, že mají něco lepšího, respektive produktivnějšího na práci.²⁹

²⁸ HDP per capita v Asii je téměř 10 000 \$ PPP zatímco v Africe to nejsou ani 2000\$ PPP. Zároveň plodnost afričanek je 5 dětí a asiatické méně než 2.

²⁹ Pokles v plodnosti v Keni nebyl způsoben nadějí pro bohatství ale spíše rozšířením antikoncepčních prostředků a možnosti potratů. V roce 2002 nezisková Světová zdravotní rada odhadovala, že zhruba třetina těhotenství na světě, zhruba 60 milionů ročně, je neplánovaná. Afričané nemohou opustit kruh chudoby ani kdyby se racionálně rozhodli pro méně dětí. Chybí jim základní vybavení. (Mogelgaard, 2011)

Graf 7

Zdroj: UNCTAD, UNCTADstat

Pro porodnost v Keni sehrály roli programy rodinného plánování a informační kampaně ve městech. Nejedná se o finančně náročný program, například Uganda poskytuje kondomy zdarma a antikoncepci velmi levně, problémem je zásobování.³⁰ (Harbison, 1995) uvádí, že velice přínosná pro program byla podpora a akceschopnost centrální vlády, následně pak již bylo možné zajistit dostupnost antikoncepce. Lokální liniky jsou totiž běžně nedostupné. Lokální nedostupnost základních služeb je obecný problém rozvojových zemí (Rice, 2006) Pokud chceme většinu populace v rozvojových zemích nabídnout přístup k potravinám, vzdělání nebo lékařské péči musíme podpořit akceschopnost moci. Tedy schopnost nabídnout stejné služby na celém území, případně umožnit jiným aby je poskytovali.³¹ Vždyť je všeobecně známo, že hladomory ve dvacátém století nejsou způsobeny neúrodou ani vysokými cenami potravin ale špatným zásobováním. Na vině je buď nepřítomnost funkční centrální moci nebo naopak její vyložení špatné politiky. Od Stalina přes Mao Ce-tunga až k africkým převratům, naposledy v Somálsku.

³⁰ Podle zprávy o Cílech milénia hlásí největší rozšíření kondomů a antikoncepce hlásí dvě skupiny zemí, ty nejvíce postižené AIDS, jako je Lesotho nebo Zimbabwe a pak ty rozvinutější, například Keňa a Nigérie (United Nations, 2012). V první skupině šíří ochranu programy boje proti AIDS ale v druhé hraje roli patrně rostoucí uvědomnění populace, které by mohlo být součástí zrychlování rozvoje. Například Nigérie zažívá silnou urbanizaci a v takovém prostředí se zvyšuje efektivita úspěšných politik jako jsou informační kampaně nebo výstavby nemocnic.

Na programy rodinného plánování věnovali dárci Spojených národů ještě v roce 1996 50% svých vyhrazených zdrojů, v roce 2007 to bylo méně než 5%. Tyto finance byly přesunuty směrem k boji s pohlavními nemocemi a především AIDS. Sindig (2008), píše, že světové organizace už nezdůrazňují dostatečně roli programů rodinného plánování. Podle něj kladou rozvojové organizace na tyto politiky malý důraz a v důsledku se jim nevěnují ani africké národy. Jediným úspěchem je, přidání bodu 5b mezi Rozvojové cíle milénia tj.: dosáhnout univerzálního přístupu k rozmnožovací zdravotní péči. To dnes činí asi 10% výdajů dárců Spojených národů.

³¹ I rozvojová ekonomika, která čelí nemocem, nevzdělaností, bezprávím a infrastrukturním nedostatkům může aplikovat rozvojové programy pouze s podporou státu, který skutečně dokáže spravovat své území.

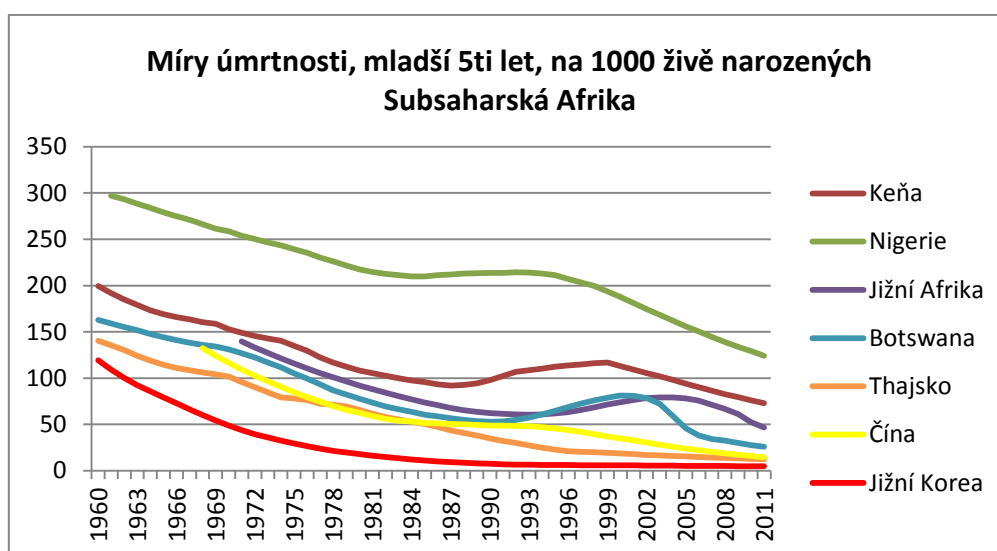
Africká urbanizace dosahuje měr růstu nevidaných nikde jinde ve světě. Dnes žije ve městech 40% afričanů a v roce 2030 by to měla být už polovina. Přitom 55% HDP kontinentu produkují města už dnes. AfDB, 2012, Economist, prosinec 2012) Zde vznikají naléhavé potřeby. Koncentrovaná pracující populace požaduje vodovody, elektřinu, základní služby a péči. Vše je zde s hustou populací zintenzivněno a vytváří tlaky jak pro tržní hráče, tak pro politiky.

Z grafu 6 ale vidíme, že růst v Keni se stále není zřetelný. Může to znamenat, že 5 dětí je pořád příliš. Druhá alternativa je, že Keňané patrně neměli kam umístit své nové zdroje v podobě času a peněz. Investiční příležitosti se nenabízejí nebo jsou nějak zablokovány.

Lokální politiky porodnosti mohou v Africe fungovat stejně jako fungovaly v Asii. Zdravotnický program pro rodinné plánování v chudé severní Ghaně, prováděný mezi lety 1994 a 2003 ve městě Navrongo zaznamenal stejné úspěchy jako indický Matlab. Rodiny byly přesvědčeny ke snížení plodnosti o 15%, a to přestože se jedná o oblast s extrémní chudobou (Phillips, 2006). Plodnost mezi chudými na africkém kontinentu je evidentně mnohem větší než by si sami rodiče přáli.

Role úmrtnosti je opět dvojí. Pokud si chudá rodina bude jistější, že se jejich děti ve zdraví dožijí stáří svých rodičů, nebude jich muset plánovat tolik. Pokles dětské úmrtnosti je ekonomická úspora. Snížení úmrtnosti mladých svědčí o zlepšující se péči, bohatství a uvědomnění, neboli o lepší životní úrovni.³²

Graf 8

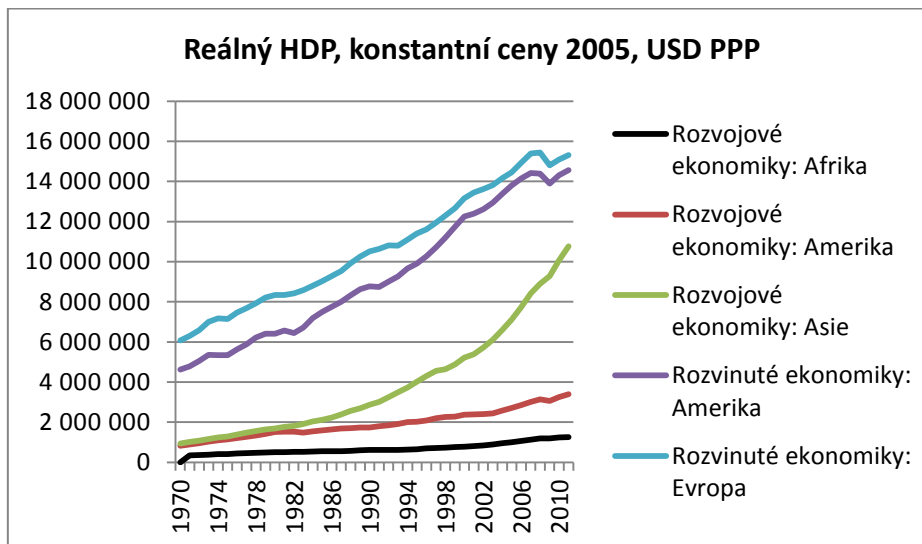

Zdroj: UNCTAD, UNCTADstat

³² Na druhou stranu, v období po vzniku Malthusovy teorie přispěla k obávanému nárůstu populace a nárokům na potraviny více než tehdejší plodnost. Prudký pokles úmrtnosti, jak dospělých tak dětí, může paradoxně vyvolat demografické okno naruby. Pokud by třeba dnešní rozvojová pomoc byla úspěšná ve zlepšování úmrtnosti a v ničem jiném, počet závislých by převýšil počty pracujících. Vlastně demografická past. Situace hrozí v zemích s vysokou úmrtností. Rodiče plodí více dětí než pro své zabezpečení budou potřebovat, protože děti se nemusí vůbec dožít produktivního věku, kdy se postarají o své rodiče. Prudký pokles této dětské úmrtnosti může přinést vznik obrovské generace potomstva. Zlepšení zdravotnictví musí být doprovázeno poklesem plodnosti, ideálně předbíháno.

Korea, Thajsko i Čína úspěšně snížili své úmrtnosti. Úspěšné africké země mají hodnoty indikátorů podobné těm asijským. Afrika může jít naprosto stejnou cestou, jak dokazuje Botswana, nebo Jižní Afrika.

Graf 9

Zdroj: UNCTAD, UNCTADstat

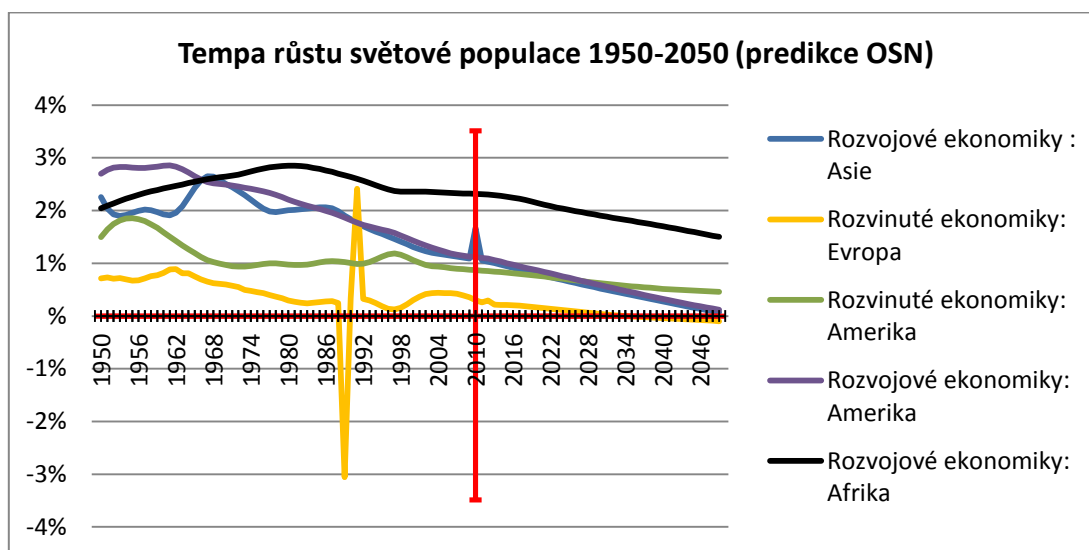
Východní Asie je pro mnohé vzorem pro rozvoj, začínala z hlubší chudoby než Afrika a dnes ji mnohonásobně překonala. Dnes je její HDP per capita právě díky rozsáhlé populaci pořád desetinou toho amerického ale přesto nikdo nepochybuje, že její růst bude trvat. Instituce byly ustanoveny a kruhy blahobytu otevřeny. Rodiny jsou malé, investují do kapitálu finančního i lidského. Vlády pečují a stabilní prostředí, práva a zásobování. Její rozvoj byl úspěšný. Bloom a Canning (2011) uvádějí, že přímo za třetinu svého rozvoje region vděčí demografickým trendům. Tyto trendy jsou nepřímo způsobeny úspěšnými politikami (reprodukční osvěta, investiční prostředí) a další pozitivní trendy způsobují (důraz na vzdělání, akumulace kapitálu).

V Africe naopak nejsou patrné známky v tomto směru. Spojené národy prognózuji pro Afriku do roku 2050 zdvojnásobení populace přes 2 miliardy, tedy opačný trend než pro zbytek světa. Na konci daného období by měla mít třikrát tolik obyvatel co Evropa. Zpráva zdůrazňuje, že tento odhad je učiněn s předpokladem pomalého ale trvalého poklesu současných měr plodnosti. Od dnešních pěti ke třem v roce 2050 (United Nations, 2013)³³. Třeba v Keni se přitom plodnost za posledních 10 let nezměnila.

Růst v Africe probíhá a vždy probíhal, ale zdá se to být růst pod Malthusovskou hranicí. Nejedná se o rozvoj, který by zakládal lepší životní podmínky pro budoucí generace. Je potřeba větší impuls bohatství a hlavně rozvoje možností, takový, který hranici překoná a změní rodinná rozhodnutí o počtu potomků. Statisticy OSN žádný takový impuls v dohledné době neočekávají. Populační situace se má zlepšovat jen velmi pozvolna.

³³ Zdroj: databáze Population Division UN: <http://esa.un.org/wpp/>

Graf 10

Zdroj: UN, World Population Prospects, the 2012 Revision³⁴

Přesto, má začít klesat i dětská úmrtnost z dnešních 116 na 1000 narozených na 75 v roce 2030. Což je projev rozvoje. Skupina Africké rozvojové banky z prognózy vypočítává poměr pracujících na nepracujících a ten má prudce vzrůst ve všech regionech už v příští dekádě z 0,5 k 1,5 pro subsaharskou Afriku a z 1 na 2 pro severní a jižní země. V roce 2050 by měli být poměry okolo hodnoty 2 pro všechny regiony (AfDB, 2012). Nástup dividendy se zde ale očekává mnohem pomalejší. Mnoho rozvojových fundamentů, jako státy schopné aktivních politik a podpory stability zde stále chybí. 60% obyvatel subsaharské Afriky je dnes mladší 25 let ale práci zatím mají nejistou.

³⁴ Databáze Population Division UN: <http://esa.un.org/wpp/>

2) Institucionální přístup

Institucionální pohled na chudobu a rozvoj přináší kniha *Why nations fail* z roku 2012.³⁵ Teorie autorů Acemogla a Robinsona přináší odpověď na otázku, proč se tak liší USA od svých jižních sousedů. Jedná se o společnosti s různými životními možnostmi obyvatel a různými úspěchy v rozvoji, přitom je odděluje jen řeka Rio Grande.

. Dobývání Latinských civilizací probíhalo vcelku jednoduše. Španělé a Portugalci zajali panovníka a požadovali od něj nerostné bohatství země. To on mohl dodat. Panovník zde vládl značnou mocí, velel armádě, vybíral daně a otročil obyvatele bez omezení. Takové civilizace popisují autoři jako *extraktivní*, kdy úzká skupina (kněží, panovník) drží moc (politickou i ekonomickou) a využívá zbytek populace. Masy práva nemají a elity využívají pozici k dalšímu obohacování se (str. 10).³⁶

2.1 Extraktivní instituce

Španělé v Latinské Americe pouze přebírali existující instituce. Domorodci se nemohli volně stěhovat a byli určeni „odchytové oblasti“ dělníků pro stříbrné doly. Dokonce ještě dnes, po pěti stoletích, je silně patrné, které oblasti spadaly do těžebních regionů. Dvě sousední oblasti ve stejné výšce v Peru, Calca a Acomayo, se liší kvalitou silnic, chudobou i nerovností. Chudší Acomayo, která spadala do odchytové oblasti nemá dodnes ustanoven ani trh pro prodej obilnin, pěstuje se jen pro vlastní potřebu (str.18). Conquisatoři už v Peru dlouho nevládnou ale vykořisťovací systém přesto přetrvával. Jednalo se o celou síť institucí prohlubující nerovnost. Způsob vlády, společenské rozvrstvení a nakonec i politické či občanské návyky se nemění snadno. Život blízko rodiny je důležitější než škola, plodit víc dětí je moudřejší než žádat o úvěr a konkurovat starostovi. Rady typu „vyčnávající hřebík bude zatlučen“ se dětí z otce na syna. Instituce, těžko uchopitelné ale všudypřítomné a propojené ekonomické podmínky hrají možná největší roli v rozvojové ekonomii.³⁷ Ničím jiným než institucemi se v roce 1953 KLDR a Jižní Korea nelišili.

Historie je plná extraktivních institucí. Nevolnictví známe i v Evropě: půda není ve vlastnictví populace, stěhování i podnikání je omezeno, absolutismus byl definován jako vláda bez ohledu na přání ostatních. Komunismus také neumožňoval reprezentovat politické postoje široké populace, omezoval možnosti studia a podnikání pro jednotlivce. Znátrodnování je typické. Extraktivní systém účelně zabráňuje masám v rozvoji a zabráňuje jim podílet se na vládě. Vše aby nemohli ohrožovat pozici vladaře. Je mezi nimi budován nepřekonatelný příkop. Čím obtížnější je cesta na vrchol společnosti, tím extraktivnější bude. Díky této výhodě panovník zabezpečuje svou pozici. Stěhování nevolníků je nežádoucí stejně jako vlastnění půdy, mohli by tak konkurovat lenním pánům, a tedy oslabovat pozici monarchie. Později systém ohrožovali potencionální svobodní podnikatelé. Chtěli konkurovat královým monopolům, dovážet levné materiály ze zámoří a co nejhůře, chtěli sami bohatnout. Ale tím ohrožovali přesně to, co se elity snaží bránit, svou koncentrací moci. Tím myslíme zdroje peněz, armádu a nakonec i právo kontrolované malou skupinou lidí pro jejich vlastní potřeby.

³⁵ Informace z přebalu knihy: Autory jsou Daron Acemoglu z MIT, dobře známý čtenářům ekonomie růstu a James A. Robinson z Harvardu, ekonom zaměřující se na Latinskou Ameriku a Afriku, ve kterých i působil.

³⁶ Pokud není uvedeno jinak, tak se citace v této části vztahují na knihu (Acemoglu, Robinson, 2012)

³⁷ Roli hrají i ekonomické instituce. Například mexické bankovníctví dodnes pracuje na zakázku vlády, zatímco to americké pracuje tržně, pro všechny.

Stará Africká království byla klasicky extraktivní. John Bruce, který navštívil Etiopii v letech 1768-1773 poznamenal: „Veškerá půda patří králi, dává a odebírá ji jak se mu zlíbí. Jakmile zemře, veškeré pozemky v zemi propadnou koruně. Půda se navíc nedědí na potomky ale zpátky na krále.“ Jiný průzkumník, napsal už století před ním: „...Často se stávalo, že jeden rolník sel, druhý oral a třetí sklízel. Nikdo ani nesází stromy, protože je nepravděpodobné, že by někdy viděl jejich plody.... Pro krále je samozřejmě velice výhodné, když všichni okolo jsou na něm závislí“. Pokud chceme ukázat, jak poškozování vlastnických práv tlumí motivace a následně blahobyt, lepší příklad bychom si nemohli najít. Většina populace v Etiopii se dodnes zabývá pouze jen tím nejnужnějším zemědělstvím a země zůstává nadále mezi těmi nejhudšími na světě (str. 238).

Když v Zaire³⁸ vládl Joseph Mobutu v Kongu 1965-1997 tak vytvořil takovou extraktivní soustavu institucí okolo sebe a svých podpůrců. Laurent Kabila ho svrhl ale nakonec pouze převzal jeho pozici, instituce ponechal (str.83). Přestože bojoval a byl vnímán jako osvoboditel. Například v Mexiku měli v období 1824-1867 52 prezidentů a Mayové mezi sebou válčili celá staletí. Extraktivní instituce se reprodukuje, protože kdo by nechtěl neomezenou moc, politickou a ekonomickou, na stříbrném podnosu. Držet moc v Africe je dnes mnohem výhodnější než ji dnes držet v nejbohatších zemích světa jako jsou Spojené státy nebo Anglie. Pozice vládce nabízí nekontrolovanou politickou moc a ekonomické příjmy.³⁹⁴⁰

Extraktivní země mohou být i ty, které se na první pohled zdají spořádané. V Mexiku nebo Egyptě jsou ale běžné úvěry na zakázku vlády, zákazy vstupu do odvětví a obcházení soudů. Podnikatelé jsou elitou, státní extraktivní monopoly byly privatizovány v soukromé extraktivní monopoly. Příkopy dělící společnost nemusí mít podobu kast a zákonů ale třeba administrativních překážek: v Kamerunu trvá založit firmu 420 dnů, desetkrát déle než v Jižní Koreji (Moyo, 2009). Byrokratický aparát či místní starostové mohou hrát roli středověkých tříd. Poskytují svou lokální moc, jako podporu, vyšším instancím. Vládce země pečuje o své „administrativní leníky“, tím že drží reformy na uzdě, či jim ponechává monopolní pozice a oni mu pomáhají udržovat masy ve svých mezích.

Hrozbou pro motivace je ono prostředí nejistoty odrazující od individuálního podnikání. Nikdo nebude podnikat v zemi jako je Zimbabwe, kde prezident Mugabe ovládá strukturu ekonomiky, soudy i armádu. Jeho moc je neomezená a vaše je tedy žádná. Nemůžete si (nebo svým potomkům) ponechat plody své práce, buď vám je zdaní, znárodní, vemou násilím nebo třeba zničí inflací. Protože když chce neomezený vládce více peněz, může si je vždy prostě vytisknout, na váš úkor, bez omezení.

Mnoho afrických demokracií zůstává demokraciemi jen jménem dokud je skutečná moc koncentrována v jednom bodě. Jak napsal Habsburk František I. (u moci 1792-1806) tyrolským: „...vy chcete ústavu!.... vězte, že o ni nemám zájem, dám vám ji ale pamatujte, že vojsko poslouchá mne a já o peníze nebudu žádat dvakrát...“ (str.224)⁴¹. Problémem je samotná přítomnost dominantní síly⁴².

³⁸ Dnes Demokratická republika Kongo

³⁹ Tržní cesta k blahobytu je odříznuta a tak se mnozí vydávají na honbu za rentou v podobě politického trůnu. Netřeba připomínat, že rentseeking je neproduktivní činnost a dochází tak k mrhání podnikatelského talentu. Namísto aby starali co by mohli svým spoluobčanům nabídnout, snaží se je zanechat co nejdále za sebou.

⁴⁰ Extraktivní systémy jsou velice trvanlivé jakmile se jednou zakoření. V Guatemale drží moc ta samá skupina 22 rodin, už od dob Cortéze, tedy roku 1531. Instituce je tam stále udržují u moci a zajišťují pokračování jejich vlády (str.345). Koncentrují si své podpůrné instituce jako je daňový systém, soudy a armádu a odolávají tak požadavkům široké populace.. Extraktivní systémy se časem zesilují a jsou tedy odolné v čase.

⁴¹ ...načež zástupci Tyrolska samozřejmě odepsali: „Jestli smýšlíte takto, je lepší nemít ústavu žádnou“

Opakem je naše tříslůžkové rozdělení moci. Samotný charakter vládců s tím nemá příliš společného.

⁴³Samotná existence hierarchická organizace vlády zabraňuje změnám.⁴⁴

Holandští průzkumníci v 16.st pozorovali velkou chudobu v Kongu. Farmáři byli neochotní přijímat nové nástroje. Vládla zde místní šlechta, otroci byly hojně využíváni i exportováni, nová daň byla vypisována pokaždé, když králi spadl baret (str.88). Nemělo smysl aplikovat nové technologie, jako kolo nebo pluh a pokoušet se o větší produktivitu. Motivace byly naprosto vyhaslé. Obyvatelé nepracovali na svém rozvoji, neusnadňovali si práci, neinvestovali do svého majetku. Prostě jen přežívali ze dne na den. Realizován byl jediný vynález, ten jehož aplikace vyhovovala vládci: střelné zbraně.

Habsburkové nestáli o vzdělanost ani o nové nápady⁴⁵, slovy Marie Terezie: „Nechte vše jak je“. Stejně tak nestáli o železnici, František I. ji odmítl ze strachu z revoluce. Koncentraci chudých davů bylo bráněno nevolnictvím omezenou mobilitou obyvatelstva. Dělal se přítrž industrializaci a urbanizaci, nové továrny byly zakazovány ve městech, cechy bránili rozšiřování řady bohatých podnikatelů. Zemědělství bylo preferovaným sektorem. Extraktivní systém vlády mistrně popsal asistent knížete Metternicha, Friedrich von Gentz: „Netoužíme po tom aby se široké masy stali bohatšími a nezávislejšími ... Jak bychom jim potom mohli vládnout?“ (str.225).⁴⁶

Inovující podnikatelé narušují status quo. Když William Lee v roce 1589 žádal Alžbětu I o udělení patentu pro jeho pletací stroj odmítla se slovy: „...považte co by váš vynález udělal mým ubohým poddaným. Jistě by jim přinesl zkázu, když by je připravil o zaměstnání a učinil z nich žebráky.“ Stejně byl odmítnut ve Francii a ještě jednou v Anglii, Janem I. Nezaměstnanost, působí politickou nestabilitu, ohrožení stávající struktury odvětví a role zatuchlých monopolů ohrožují královskou pozici. Králové nestojí o takovéto změny. Nikdo mocný nestojí o Schumpeterovský dynamismus, o změny v podobě *kreativní destrukce*.⁴⁷

2.2 Inkluzivní instituce

Jen reálné motivace vynálezců a otevřené dveře pro podnikavost mohou přinést trvalý udržitelný rozvoj. Korespondence Jamese Watta jasně dokazuje, že jednal zcela ze zistných důvodů

---

⁴² Třeba centrální banka v Zimbabwe byla sice v roce 1995 na přání MMF prohlášena za nezávislou ale Mugabeho slovo zůstalo zákonem. Inflace v roce 2008 dosáhla 230 milionů procent. Centrální banka nemůže být skutečně nezávislá v zemích podobných Sieře Leone, kde nešťastnou náhodou padají centrální bankéři ze střeš.

⁴³ Ghanský vládce Kwama Nkrumah se snažil o reformy, na pomoc měl i nositele Nobelovy ceny ale nedůvěra lidu v absolutistický systém hatila motivace jednotlivců. Projekt se musel obrátit v sociální inženýrství. Továrny s navazující výrobou byly postaveny dle přání zájmových skupin, stovky kilometrů od sebe. Navíc Nkrumaha dohnal „africký politický cyklus“ a musel nechat reformy a začít opět konsolidovat svou extraktivní pozici v bitvě o rentu (str. 346).

⁴⁴ Motivace běžně podporující inovace mohou pod extraktivními institucemi nabývat perverzních podob. Království Taquali v Jižním Súdánu mohlo zavést písmo ale nestalo se tak. Obyvatelé se báli, že by písmo usnadnilo jejich vládci zdanění a manipulaci s pozemky. Elity se báli, že psané sliby a kontrakty by mohli být lépe vynucovány a král se bál že písmo by uspišilo šíření revolučních myšlenek. (str.242).

⁴⁵ František I. prohlásil před učitely v Lublani: „nepotřebuji mudrce ale dobré, poctivé občany. Vaším úkolem je vychovat přesně takové muže.... Pokud toto někdo nezvládne nebo přijde s novými nápady, tak může jít nebo ho odstranit“.

⁴⁶ Urbanizované společnosti se vladaři báli i ve dvacátém století. Kofi Busia, premiér Ghany v roce 1971 zubožil zemědělství, jen aby městské populaci poskytl levné potraviny (str. 293).

⁴⁷ Jediný kdo o něj stojí, jsou spotřebitelé. Jejich hlas je ale vždy slabý, protože je rozprostřen mezi mnohé. Přínos pro ekonomiku přichází až v dlouhém období, jak se rozvíjí nová odvětví.

(str.104). Ve své době se v Anglii už nemusel bát, že by mu král nebo výrobci svíček mohli zastavit jeho výrobu.

Když Evropu zasáhla černá smrt, rapidně ubylo nevolníků. V Rusku oligarchové přitvrdili s robotou. V Anglii bylo postavení nevolníků nepatrně lepší a lenní pánové si to už nemohli dovolit. Během dalších století nevolníci osvobození od roboty rozvinuli v rozvoj práv dělníků, následně práv občanů, podepsání Magna Charty a založení parlamentní demokracie. Každým tímto politickým vítězstvím se zvyšovali jejich ekonomické svobody. Na úkor krále. Politická práva byly umožněny principem *no taxation without representation* a monopolní práva byly koruně odebrány. Král nyní obratem potřeboval své občany. Svobodní občané mohli podnikat a podnikající občané získávali moc (zdanitelné příjmy), které jim dávali dávali politický hlas.

Absolutismus byl skončen ustanovením Bill of Rights (str.190). Vše k prospěchu zájmů stále rozmanitější skupiny. Tito poslanci se nestali novou elitou ale udržovali inkluzivitu systému. Právě protože jejich kolice byla skutečně široká: od šlechty vysoké k zemanům, přes drobné výrobce až k zámořským obchodníkům. Každý z nich měl jiný směr zájmu ale všichni potřebovali stejné prostředky. Díky tomu, jak autoři opakovaně zdůrazňují, vznikl skutečný pluralismus. Žádné skupině nebylo umožněno aspirovat k dominanci⁴⁸. Nejslabší občan byl bráněn stejným zákonem jako nejbohatší z nich, šlo o vládu principu. Vznikala zesílená vláda práva.

Bylo posíleno námořnictvo pro podporu zámořských obchodů, monopoly byly rušeny, podporovaly se finanční trhy a industrializace. Zároveň dochází k rozvoji státních výdajů a zlepšování výběru daní (str.311). Tyto opatření měli nyní podporu širokých podnikatelských vrstev, narozdíl od doby, kdy finance tekly do králových pokladen.

Inkluzivní instituce jsou definovány jako ty, které umožňují a podporují účast širokých mas na ekonomických aktivitách. Patří mezi ně vlastnická práva, rovná vláda práva, veřejné služby, a srovnání hracího pole pro všechny (str.74) *Inkluzivní instituce* jsou úspěchům svých občanů nakloněny, proto jsou to masy kdo je zpravidla buduje. Proces se stává nevratným.⁴⁹

---

⁴⁸ Například strana Whigů se pokusila perzekuovat své odpůrce ale přestože prosadili patřičný zákon, soudce rozhodl proti nim. Bránil nyní vládu zákona, nikoliv zájmy Whigů, nejsilnější parlamentní strany.

⁴⁹ Nikdo, skutečně nikdo, není nad Ústavou Spojených států. Zastupitelé jsou běžně vyšetřováni, odvoláváni a prostě demokraticky voleni. Korupce a extraktivní chování vůbec se netoleruje. Prezident nekontroluje banky ani jiné trhy. Mexický telekomunikační magnát, Carlos Slim, podnikal v Mexiku běžně přes politické konexe ale v USA byl v mžiku odsouzen soudem, který se nebojí soudit ani nejbohatšího muž planety, Billa Gatese. Vyvinula se síť podpůrných inkluzivních institucí v oblasti justice ale i jiných práv. Je například nemožné aby někomu byl odmítnut přístup k sociální péči, úvěru nebo školství na základě rozhodnutí shora, třeba zařazením do kasty.

Americký volný trh dal vzniknout obrovským monopolům (například Rockefellerova Standard Oil Company), které dokázali proměnit trhy v extraktivní záležitost. Svobodný tisk, další znak svobodné společnosti⁴⁹, úspěšně bojoval za práva utlačovaných a ani nejbohatší a nejmocnější muži v zemi ho nedokázali zastavit.⁴⁹ Bránila ho ústava a ústavní soud. Ten zastavil i prezidenta Roosevelta, když prohlásil, že ani „výjimečné okolnosti (tj. Velká deprese) neodůvodňují nárůst výkonné moci (tj. prezidenta).“ Prezident se pokusil vyměnit soudce ale návrh byl odmítnut parlamentem. Američan Roosevelt se ve své zemi neodvážil zajít dále. Populární prezident Argentiny, Juan Domingo Perón v roce 1946 ano. Senát měl radši Peróna než ústavní principy, ten úspěšně vyměnil ústavní soudce a vládl bez omezení. Stejně jako všichni po něm (str. 330). Američané nevěří ve své vůdce ale ve své ústavní principy, které prezidenty přežívají. To jim umožňuje plánovat a investovat na celé generace.

Průmyslová revoluce a tvořivá destrukce mohla vejít do Anglie. Trpěli producenti domácí vlny, kteří byli nově vytlačováni importéry bavlny. Zrušení Obilných zákonů zničilo pozemkovou šlechtu a nakonec vedlo ke vstupu textilních producentů do parlamentu (str.199). Alžběta I. se Leeova vynálezu obávala právem.⁵⁰

Význam inkluзивity popisuje, ve své diplomové práci i Tomáš Prchal.

„Vlády Sri Lanky uplatňovaly politiku sociálního plánování a intervencionismu bez ochrany a respektování soukromého vlastnictví. Lidé tak dávali raději přednost spotřebě před úsporami a spoléhali více na stát než na vlastní úsilí. Vlády v Jižní Koreji naopak respektovaly a chránily soukromé vlastnictví a jejich hospodářská politika vytvářela podnikatelsky příznivé prostředí. Výsledkem byla akumulace kapitálu hospodářský růst země.“

(Prchal, 2010, str.34)

2.3 Role centralizovaného státu

Čína je klasickým extraktivním státem, přesto ohromuje svět svým růstem. Mao⁵¹ úspěšně rozpráší veškerou možnou opozici a přitom zubožil lid. Stát byl centralizován a ohrožení režimu nehrozilo. Pokud by se Deng Xiao-pingovi ulehčit situaci obyčejným číňanům jen by benefitoval. Ekonomicky i politicky. Strana se přeměrovala na ekonomickou modernizaci (str.425). Byla povolena mírná kritika režimu, uvolněny ceny a některé ekonomické svobody. Zemědělcům i podnikům bylo umožněno se volněji rozhodovat a byly dokonce určeny města přístupná zahraničním investorům. To jsou kroky k ekonomické inkluзивitě. Politické instituce byly také lehce zinkluзивněny nabíráním nové krve do strany.

Výsledkem je čínský zázrak. Jde ale pořád o růst v „kleci“ komunistické strany. Komunistická strana si díky své síle a centralizované moci mohla dovolit zvětšit tuto klec, aby „se ptáčku lépe dařilo“⁵². Úzká skupina stále ovládá armádu a upírá mnohé svobody obyvatelstvu. Demonstrace na Náměstí nebeského klidu za více demokracie v roce 1989 vešla ve známost jako Pekingský masakr. Státní cenzura médií trvá. Klec nesmí být odstraněna, jinak by pták mohl uletět, respektive ohrožovat stranu. Podnikání je povoleno jen dokud to vyhovuje straně.⁵³

Čína je příkladem růstu pod extraktivními institucemi. Může trvat až dekády a zdát se ohromující. Jak bude ale gigant konvergovat ke zbytku světa, převzaté technologie a metody přestanou stačit. Bude třeba něco nového. Bude třeba inovací, vzdělání a technologií. Neboli

---

⁵⁰ Mezitím ve Španělsku, Francii a Rakousku-Uhersku králové drželi armádu, všechny monopoly a práva pevně v rukou. Král bez obtíží vyháněl podnikatele (Židy a Maury) ze země.

⁵¹ Vláda Mao Ce-tunga s kulturní revolucí a Velkým skokem vpřed byla vzorným příkladem politické oprese a ekonomického diktátu. Národ strádal a hladověl na konci jeho vlády. Když Mao zemřel v roce 1976 rozhořel se střed mezi příznivci reformy smýšlejícího Deng Xiaopinga⁵¹ a skupinou okolo Maovy ženy „Gangu čtyř“. Gang, který chtěl pokračovat v politikách kulturní revoluce byl poražen Huou Guofengem, Dengovým spojencem (str.425). Hua ani Deng neplánovali nijak oslabit komunistickou stranu, jen dosadili své lidi. Byl to jen další střet o extraktivní trůn.

⁵² Přirovnání ke kleci použil spolupracovník Deng Xiaopinga, Chen Yun.

⁵³ . Dai Guofang v roce 2003 založil podnik schopný konkurovat státním firmám ve výrobě železa a oceli. Během roku byl zatčen, pět let vězněn a nakonec v roce 2009 obžalován za drobný přestupek. Příklad není ojedinělý, vyvlastňování a věznění podnikatelů je běžné (str.437). Posty ve státních podnicích jsou dále předmětem závodu o rentu a žádné rozsáhlé investice nejsou možné bez konzultace s Pekingem.

dlouhodobých investic. Na ty je třeba stabilnější podnikatelské prostředí a silnější motivace než může nabídnout země jejíž nejvýnosnější profesí je politický rentseeking. Další věc co bude jednou třeba pro udržitelný růst bude kreativní destrukce, destrukce již dnes zaostávajících státních podniků. A to strana nedovolí. Čínský růst vyhasne jako ten sovětský.⁵⁴

Lid Lele na řece Kongo ještě ve 20. století ve všem zaostával za národem Bushongu, v dovednostech i bohatství. „Nepřítomnost rybářských sítí jen podtrhává tendenci lidu Lele neinvestovat čas a práci do dlouhodobého vybavení“ napsala antropologička Marie Douglasová v padesátých letech, Bushongové sklízeli i vícekrát do roka. Hlavní rozdíly spočívaly v roli práva a obecném pořádku. Území Bushongů bylo politicky sjednoceno pod jedním (extraktivním) králem a jeho jednou vládou. Bushongové pracovali od dvaceti let na polích, muži kmene Lele do pětatřiceti válčili a plenili sousední vesnice (str. 135). Extraktivní centralizovaný stát je pořád lepší než dezorganizovaný stát.

Nejhorší je extraktivní vláda ve slabém státě. V takto nejistém zřízení je stálé napětí. Extraktivní vladař má malou kontrolu, nedokáže potlačovat každou guerillu, nemůže ulehčovat nespokojeným masám. Je „v defenzivě“ a proto agresivně potlačuje veškerou nespokojenost či snahu o reformy. Zároveň vrchol extraktivní pyramidy. Stává se snadným cílem pro převrat, tedy další strádání země.⁵⁵

2.4 Případ Afriky

Afrika měla svá extraktivní království, pro většinu území platila decentralizace moci. Možná se mohla se dožít vlastního vzniku inkluzivních institucí jako Evropa ale silný pro-extraktivní impuls přišel první.

---

⁵⁴ Stalin disponoval centralizovaným státem. Ten mu umožnil konsolidovat kontrolu nad územím a eliminovat opozici. Jeho pozice byla bezpečná. Nyní bylo možno lidu trochu polevit, aby bylo co extrahovat. Kolektivizace zemědělství a příkazová industrializace umožnila dechberoucí růst. Západ byl ohromen. Přesto sovětská ekonomika nakonec vyhořela na, politické rozepře, nedostatek inovací, dlouhodobých investic (technologie, lidský kapitál, technologie) a kreativní destrukce. Příčinou byli nedostatečné motivace. Ty byly poškozeny extraktivními institucemi. Generální tajemník si uvědomoval že se mu nedaří motivovat dělníky. Různé systémy bonusů ale vyvolávaly jen více perverzních motivací (str.130). Když poručil aby vyráběli plech na váhu lustry z něj vyrobené padali ze stropů, když poručil na plochu, ramena lustrů se ohýbala. Friedrichu von Hayekovi bylo dáno za pravdu. Druhý inherentní problém sovětu byl nedostatek tvořivé destrukce. Po celou dobu své existence se svaz zaměřoval pouze na těžký průmysl a žádné jiné odvětví se nepřipouštělo. Po roce 1989 nebylo pro mnoho těchto továren v ekonomikách vůbec místo. Začalo se přecházet k výrobám méně náročným na lidskou práci a pracující se přesouvali do služeb a technologicky náročnějších odvětví.

⁵⁵ Naopak (krátkodobě) úspěšné extraktivní režimy, jako byl Sovětský svaz nebo je dnes Čínská lidová republika se vyznačují silným státem. Ten díky lepší kontrole území snadněji potlačuje politický odpor, obecné bezprávi a získává více prostředků do státní kasy. Pokud má extraktivní režim takto stabilní pozici může nabídnout jistou míru inkluzivity. Obyvatelstvo se uklidní, zlepší se ekonomická situace a obratem se upevní pozice strany, dokonce se zvýší daňový základ země.

Opačným případem je Somálsko. Extraktivní elity zde nevládnou, politickou moc zde má sice plurativně mnoho skupin, ale stát není ani centralizován pod jednu vládu, do jednoho parlamentu. Výsledkem je pustošící občanská válka.

Otroctví bylo vždy běžnou součástí Africké společnosti. Mnohá království ho využívala a otroky vyváželi i na Arabský poloostrov. Když evropané v 15. století poptávali otroky pro ameriku posílili tuto instituci. Jejich poptávka bylo obrovská. Směna otroky za zbraně přiklonila společnost směrem k větší extraktivitě.⁵⁶ Státy se přímo zaměřili na extrakci otroků ze zemí, otroctví bylo trestem za cokoliv, děti se ztráceli za bílého dne, a to až do 19. století. Důsledkem otrokářských nájezdů byly různé války, vzpoury a rebelie, které zničili to málo centralizace, co v Africe tehdy panovalo. Mezi lety 1700 a 1850 lodě odvezly 8 milionů otroků. V roce 1850 na kontinentě chyběla polovina z odhadovaných 45 milionů obyvatel. Roli hráli i ztráty ve válkách o otroky (str.255).

Otrokářství neskončilo když ho v roce 1807 evropské mocnosti opustili, vlastní země je nyní využívali k produkci na plantážích apd. Extraktivita už byla zakořeněna. Zatímco volný obchod Anglii a námořní velmoci jako Holandsko přikláněl směrem k inkluzivitě, pro Afriku dělal pravý opak. Přinášel otrokářskou společnost. Cesty se rozcházel.

Africe před koloniální nadvládou tedy chyběli státy schopné poskytnout základní úroveň zákonu a pořádku. Na konci koloniální vlády v roce 1960 byly extraktivní struktury v těchto společnostech dotaženy k dokonalosti a extraktivní trůny pro vládce jako byl Joseph Mobutu byly připraveny na stříbrném podnosu.

Noví vládci byli ale slabší než koloniální hegemoni. Mobutu v Zaire zdědil od Belgičanů decentralizovaný stát, silné Belgii se totiž tak lépe spravoval. Slabší Mobutu pak ale neměl regiony pod kontrolou, což pochopitelně vedlo k nestabilitě (str.98). Koloniální nadvláda neměla politickou konkurenci ale noví vládci Afriky po roce 1961 už čelili politickému souboji o extraktivní rentu. Například v Sieře Leoně vítěz voleb, Siaka Stevens, nahradil armádu komandy věrných a zrušil železnici pro města volící opozici. Exportním nadějí byl konec. Stevens převzal nástroje angličanů, jen je zintenzivnil. Obchodní komory, které regulovaly volatilní ceny exportovaných komodit nyní odváděli téměř všechny zisky Stevensovi, až 90%. Motivace farmářů pro hnojení a investování byly na bodu mrazu. Byla ustanovena vláda jedné strany a diamantový monopol byl předán rodině De Beers (str.343).⁵⁷

Stevens od svých spoluobčanů odčerpával mnohem více než britové. Báł se armády, báł se opozice, báł se rozvoje měst. Podkopával tedy stát a přímo zabránil rozvoji. Podobně se choval i Robert Mugabe v Zimbabwe a další vládci napříč kontinentem (např: Angola, Kamerun, Demokratická republika Kongo, Čad, Súdán). Přebírání a zhoršování extraktivity od koloniálních mocností bylo standardem v druhé polovině 20. století (str.370). Země Afriky zažívali ekonomickou stagnaci. Neoddělitelnou součástí bylo zničení vlády práva což vedlo k obecnému bezpráví. Státy ztráceli i monopoly na násilí.

Kořenem Africké chudoby je tedy dlouhá extraktivní historie bez stop inkluzivity. Vše je zhoršeno podkopáním státu jako správního celku. Vláda v celé subsaharské Africe se předává zpravidla menšími nebo většími převraty. Navíc, s panovníky mění majitele mnohé posty až na lokální úrovni. Rozvoj národa s polorozpadlým státem je samozřejmě téměř nemožný, i kdyby motivace byly na místě.

Afričané přesto mají potenciál pro růst, jako každá jiná společnost. Když se holanďané začali usazovat v jižní Africe nová poptávka po jídle začala generovat růst. John Hemming v roce 1876

---

⁵⁶ Obchod probíhal zejména se západním pobřežím kontinentu. V roce 1730 se vozilo na kontinent 180 000 zbraní ročně. Na konci století samotná Anglie dovážela více (str.252).

⁵⁷ Přestože se jednalo o povrchové (říční) naleziště, přístupné každému po celém území, podobné zlatým ložiskům na Aljašce nebo v Austrálii.

popisoval jak každým rokem přibývalo zděných domů, všude byly vysazovány nové ovocné stromy a zakládána nová pole. Domorodci během pár let rozšířili na každé pole pluh a zavlažovací systém. Odpor kladli náčelníci a šamani ale ten byl zlomen přáními většiny. Jejich síla nebyla přílišná a nakonec bylo umožněno od nich kupovat půdu. Růstu byla ale učiněna rychlá přítrž mnohem větší mocí. Evropany. Africká produkce snižovala ceny na Evropských trzích a nově nalezené diamantové doly potřebovaly dělnickou sílu. Afričané byly vyvlastněni a podnikání jim bylo zakázáno. Tento extraktivní režim je dnes znám jako Jihoafrický apartheid. Odlišnosti v blahobytu mezi územími bílých a černých opět přesně ilustrovaly, že jediným faktorem pro rozdílný rozvoj jsou pravidla společností (str.262).

Příběh afrického úspěchu, Botswany, zapadá do teorie. Toto řídicí osídlené území spravovalo několik kmenů. V roce 1889 území chtěla zabrat Britská Jihoafrická společnost Cecil Rhodes společně s okolními státy. Na samotném území nebylo nic zajímavého, žádné nerosty, žádná centralizovaná říše od které by se dali vymáhat daně. Náčelníci pozorovali sílící extraktivní zřízení v jižních státech a chtěli mu zabránit. Vydali se tedy přímo do Londýna, žádat o koloniální správu (str.405). Ministr kolonií, Joseph Chamberlain vyjednal pro náčelníky nezávislou samosprávu pod ochranou královny.

Tito obyvatelé Bechaunalandu tedy nebyli postiženi otroctvím ani nadvládou žádného extraktivního režimu, afrického ani koloniálního.⁵⁸ Jejich samotné instituce zůstali historicky inkluзивní.

Vesnické rady se konaly často a účastnili se všichni dospělí muži, náčelnictví nebylo nutně dědičné, roli hrály i schopnosti kandidátů. a především, náčelník mohl být přehlasován. Zvláštní důraz se kladl na dodržování transparentních procedur. Náčelníci sami by nadvládou Cecil Rhodes neutrpěli příliš, pravděpodobně by jim byla ponechána správa a výhody. Byly to přání a podpora jejich obyvatel, téměř voličů, co je přimělo vydat se na diplomatickou výpravu napříč městy Anglie. Narozdíl od sousedních extraktivních vládců byla jejich pozice ve skutečnosti pevnější. Úspěch mise by ji jen utvrdil. Inkluзивní institucionální systém pro ně eliminoval hrozbu domácího převratu. Pozice náčelníka byla možná vážená ale nedisponovala nadměrnou mocí a ekonomickými výhodami. Kdo si ji chtěl udržet musel sloužit lidu a ne koncentrovat moc pod sebou.

Do konce kolonializace zůstala Botswana jednou z nejchudších zemí světa ale její inkluзивní instituce zůstaly netknuté. Nepoznala občanskou válku a pevně dodržovala vlastnická práva. Mnoho z náčelníků a bohatších obyvatel byli často dobytkaři a lpěli tedy na dodržování vlastnických práv, podobně jako podnikatelé v anglickém parlamentu. Komora dobytkařů přispívala k rozvoji sektoru a exportu, nikoliv k vyvlastňování.

Po osvobození zde byli nalezeny diamanty. Výnosy z nich tekly do pokladny již pluralistického státu a byly využívány na základě demokratického hlasování, ku prospěchu všech. Nastal čas pro centralizaci státu. Například do škol se zavedl pouze jeden jazyk a k němu angličtinu. Diamantové výnosy na centrální úrovni zabránily mezikmenovým potyčkám (str.412). Další sebesilující efekt inkluзивních principů. Byly by diamanty ponechány v rukou většiny, kdyby existovala bezmoc jednotlivce vynutit si svou vůli, kdyby neexistovala pevné procedurální instituce ne nepodobná vládě práva? Dnešní obyvatelé mluvící stejným jazykem, se stejnými právy a možnostmi budou oponovat vzestupu nějakého kmenu k extraktivní moci. Stát je dnes více než kmen a některé instituce jsou více než vůle diktátora. Po roce 1966 se Botswana rapidním růstem vyšvihla na pozici nejbohatší země subsaharské Afriky⁵⁹, mezi lety 1950 a 2001 její příjem na osobu vzrostl

---

⁵⁸ Jejich země byly řídicí osídlené, nezajímavé a odlehlé ve vnitrozemí.

⁵⁹ dle HDP per capita. Je třeba mít ale na paměti, že Botswana nemá ani 2 miliony obyvatel.

třináctkrát(easterly buy). Zároveň je podle Heritage foundation i ekonomicky nejsvobodnější(Schaeffer, 2006).

Ve zbytku Afriky nebyly nikdy inkluzivní tradice kontroly vládnoucích vrstev. Nejsou zde zatím patrné různorodé třídy občanů a obchodníků požadujících změnu. Podle knihy je řešení zdoluhavý a podmíněný proces. Jde o posilování uvědomění a práv občanů. Zakládání různých spolků voličů, odborů a skutečné občanské revoluce, nikoliv jen další převrat. Vznik reálné demokracie je ale proces obtížný⁶⁰. Spíše to nastane ve stabilních zemích, kde má extraktivní vláda klidnější podobu a stát má silnější pozici. Zde se snadněji nechá podnikat a vládcí mohou klidně čerpat daňový výnos z rozvíjející se ekonomiky. Snaha západních mocností dbát na transparentnost voleb a státu je také oprávněná. Je třeba budovat vládu široké koalice, extraktivitě navzdory.

2.5 Nicholas Stern

Význam institucí sílí nejen mezi ekonomy⁶¹ ale i ve Světové bance⁶². Nicholas Stern, viceprezident a hlavní ekonom Světové banky, zdůrazňuje zlepšování podnikatelského prostředí.⁶³ Jako hlavní motor vidí malé a střední podniky, známé svou schopností inovovat.

Podobně jako Acemoglu a Robinson zdůrazňuje potřebu podílu širokých mas na rozvoji, k šancím i úspěchům. Ekonomický růst malých středních firem dává širokým masám politické i ekonomické možnosti vymanit se z různých pastí chudoby a začít investovat, nejen do lidského kapitálu. Aby populace mohla vůbec využít toto podnikatelské prostředí, musí mít „možnost se zúčastnit“ nesmí být v hluboké chudobě, musí být zdravá, mít jistou úroveň úrovně vzdělání a práv.⁶⁴ Sektor podnikatelů jako jediný nemá klesající výnosy, to znamená, že otevírá čím dál tím více dveří. Afrika se svou špatnou infrastrukturou, bezmocnými státy a konflikty těžko může využívat třeba možností volného obchodu.

Čínské reformy zemědělství v osmdesátých letech pomohli mnohým z chudoby, uvolnili pracovní sílu a zajistili potraviny pro zemi. Tato jedna reforma umožnila mnohým podnikat, následoval vznik řady nových odvětví, které nyní, když obyvatelé netrpí hlubokou chudobou, mohli

---

⁶⁰ Troufnu si tvrdit, že třeba země východní Evropy včetně Ruska stále hledají reálnou demokracii a občanskou společnost.

⁶¹ Nositel Nobelovy ceny Amartya Sen definuje rozvoj jako posilování individuálních možností formovat vlastní život. Rozdíl v tempech růstu mezi bohatými a chudými zeměmi je podle Williama Easterlyho⁶¹ dán podporou pro demokratické instituce a ekonomické svobody. Brett Schaefer z Heritage foundation vedle otevřených trhů a kvality vládnutí vyzdvihuje africkou potřebu vlády práva a opět ekonomické svobody. Nachází přímou korelaci⁶¹ mezi nimi a příjmem na osobu: země které v minulých dekáдах zlepšily své svobody zažily silný růst. V těchto svobodách je Afrika pořád poslední na světě. Jen pět afrických zemí spadalo v roce 2006 do kategorie *převážně svobodné*, mezi nimi Botswana a Jižní Afrika.⁶¹ Jejich HDP na hlavu v PPP je dvakrát větší než u zbytku kontinentu, který spadá do kategorie *převážně nesvobodné* (Schaeffer, 2006).

⁶² Třeba korupce začala spadat mezi zájmy banky teprve nedávno.

⁶³⁶³ Využívá mnoha myšlenek už zmíněných: umožnění dlouhodobého investování, makroekonomickou stabilitu, kvalitní infrastrukturu a veřejné služby, bezpečí a vládu práva, odklonění společnosti od rentseekingu k podnikání, ulehčení administrativní a jiné zátěže pro podnikatele včetně její předpověditelnosti.

⁶⁴ I Stiglitz zdůrazňuje, že pro trvalost korejských úspěchů bylo důležité státní přerozdělení růstu. Důraz byl kladen na školství a další veřejné služby, zároveň každý dostal alespoň sociálně minimální příjmy, aby mohl realizovat svou poptávku. Korea tak popřela Kuznětsovu křivku, celá společnost získala benefity z rozvoje. Následně všichni byli schopni přispět v dalším kole růstu (Stiglitz, 1996). Stern tvrdí, že země jako Čína, Mexiko, Indie a Chile dokázali získat v devadesátých letech dokonce rostoucí ekonomické výnosy z investic do podnikatelského prostředí a svobodného obchodu

spustit ekonomický zázrak. Světová banka věří, že pojítka mezi investičním prostředím a redukcí chudoby je velmi silné. Vždyť Číně stačila relativně drobná liberalizace (Stern,2001).

Nastartování růstu by mělo vypadat následovně: Reformy investičního prostředí zplodí první úspěšné podnikatelské pionýry, ti do ekonomiky vnesou nové nabídky a poptávky. Budou politicky i tržně poptávat lepší infrastrukturu a lepší vzdělanost. Budou poptávat a nabízet nové meziprodukty, čímž podpoří odvětví, která by se dřív nevyplatila. Zbytek ekonomiky mezitím pozoruje „jak na to“, další se odhodlávají, vznikají externality typu „*learning by doing*“. Prvotní úspěchy samozřejmě povedou k dalším investicím, nyní už i od následovníků. Na růstu se začnou podílet podnikatelé čím dál tím méně agresivní či schopní ale ve větších počtech. Bludný kruh bude zlomen (Stern,2001). Tento mechanismus komplementarit popsal už před šedesáti lety Albert Hirschman ve své knize *Strategy of development* z roku 1958 (Hirschman, 1958, str.7).

3) Albert Hirschman

Albert Hirschman (*1915) působil v padesátých letech jako poradce v Kolumbii a ve Světové bance. Na základě svých zkušeností na pozici v bance rezignoval a napsal knihu (Roemer, 1996).

Oponoval představě rozvoje všech sektorů najednou, tak jak ji razili doboví příznivci řešení Big Push. Třeba Rosenstein Rodan navrhoval řešení v podobě masivních investic napříč ekonomickým spektrem. Pokud vybudujeme dostatečně široký impuls, tak se spustí blahobytný kruh rostoucí modernizace a rostoucích příjmů. Rodan požadoval rovnoměrný růst všech sektorů protože, za prvé tehdejší modely používali růst pod neoklasickou rovnováhou a za druhé, se bál nerovnováh a sociálních pnutí (Krugman, 1999).

Hirschman naopak stavěl na výnosech z rozsahu, externalitách a především nerovnováhách, podle kterých se i jeho teorie nazývá, *teorie nerovnovážného růstu*⁶⁵.Rovnoměrný upgrade všech odvětví postrádá vnitřní dynamiku. Rozvoj stojí na šocích šířících se ekonomikou, nutících ke odvětvovým změnám. Nedostatky vyvolávající silné poptávky jsou podle něj mechanismy, které dokáží rozpohybovat zatuchlé ekonomiky. Ekonomiky, které nemají v sobě podnikatelskou tradici ani administrativní či infrastrukturální podloží. Ty samozřejmě těžko budou schopny aplikovat tak rozsáhlé plány typu skoku Big Push, kdyby byly, tak by ho přece nepotřebovali. Evropská průmyslová revoluce se obešla bez ohromných cenových změn, protože podnikání bylo díky institucím relativně hladký proces ale podnikat v dnešních rozvojových zemích je všechno než hladké. Proto Hirschman preferuje silné šoky: ceny zvyšující inflaci, Simonovu populační expanzi, urbanizaci, prudký příliv importů a silnou depreciační (Hirschman, 1958, str. 72). V podstatě se pokouší o agresivní boosty motivací.

Pokud jsou zisky z těžby surovin pouze spotřebovávány, ekonomika země se nemění a rozvoj se nekoná. Pokud začnou být investovány může to přinést značné zpětné (*feedback*) efekty pro celou ekonomiku. Investující těžaři začnou navyšovat kapacity, poptávat nové technologie a nové dopravní trasy. K tomu budou potřebovat patřičně kvalifikované pracovníky, více energie a lepší infrastrukturu. Tyto změny prospějí všem podnikatelům. Některé importy, jako stroje nebo nákladní automobily, se najednou začne vyrábět doma. Množství levně produkované rudy může teď přimět váhající průmyslníky skutečně otevřít slévárny. Boost zažijí i výrobci komplementů. Investice do produkce A vyžadují, přímo či skrze externalitu, novou produkci B či sníží mezní náklady výroby C. Oboum

---

⁶⁵ *Unbalanced growth*

zvyšuje A možnost zisku. Ti všichni nyní zřizují nebo rozšiřují výrobu, úspěšná investice dává multiplikací vzniknout novým investičním možnostem. Vznik odvětví B byl podpořen novou produkcí, odvahou a externalitami odvětví A. A teď má o zákazníka víc a rozšiřuje výrobu. Existence a poptávky A, B a C nyní možná podpoří vznik zcela nového odvětví D. Nové investice vyvolávají externality a komplementární efekty do mnoha dalších odvětví poddimenzované ekonomiky, narozdíl od pouhého vytěžení a vyvezení rudy v jednom jediném odvětví. Rozdíl mezi rozvinutou zemí a zaostalou je v míře provázanosti a specializace (Hirschman, 1958, str. 65).

Byl přívržencem Schumpeterova rozvoje. Věřil, že stav neustálé nerovnováhy je skutečná povaha ekonomik a podoba rozvoje. Jak jednotlivé sektory zaplňují nerovnovážné mezery tak svými boomy vytváří nové nerovnováhy či dokonce trhy. Navíc jeho teorii rozšiřuje o institucionální aspekty, jako potřebu schopností koordinace v ekonomice. Oponoval snahám bohatých států načrtnout ekonomiku pro ty rozvíjející se. Zdůrazňoval, že je třeba je přinutit aby se učili sami, a že překonávání překážek je tím nejlepším učitelem (Hirschman, 1958, str.62). Každé rozpoznání a zaplnění tržního nedostatku přispívá k nárůstu „podnikatelského kapitálu země“, schopnosti činit rozhodnutí. Ať už na úrovni podniku nebo města či státu. Navrhoval popostrčit země na cestu nerovnováh. Pokud se zainvestuje dostatečně do správného odvětví, pak nové odvětví bude vytvářet mnoho poptávek a nabídek na všechny směry. Jeho radou je rozproudit podnikatelskou krev v zemi velkými mířenými investicemi do projektů s co nejvíce vazbami do dalších odvětví.⁶⁶

Co podle něj fundamentálně chybí rozvojovým zemím a co je tak obtížné získat jsou podnikatelské dovednosti. Pouze cvičení dělá mistra. Jenomže podnikavé jednání, prostě nemá tradici v rozvojových zemích. Země jsou plné vzájemné nedůvěry, nejen vůči státu. Nedodržování smluv a strach z kooperace nebo nerozvinuté dělby práce jsou spíše důsledkem.⁶⁷ Ani politici o podnikání nepečují a společnost dává důraz na jiné aspekty života. Už v roce 1958 si Hirschman uvědomoval, že rozvoj je hlavně institucionální problém⁶⁸ (Hirschman, 1958, str.26).

V tomto ohledu doporučoval projekty co nejambicióznější a nejnáročnější na disciplínu, dovednosti a manžerské vedení. Takovýto projekt by neumožnil dělat nic polovičatě. Pracovníci by byli nuceni pracovat přesně, včas a ideálně dle tempa daným nějakým technologickým procesem (Hirschman, 1958, str.49).⁶⁹ Na druhou stranu izolované modernizační projekty v rozvojových zemích často selhávají, hotely klesají o několik tříd, mléko z mlékáren se brzy musí převažovat a některé investice ani nejsou dokončeny. Problémem je právě nedostatek vazeb, nikdo tyto odvětví skutečně nepotřebuje. Staví se, jen protože si to západní investor přál (Hirschman, 1958, str.136). Domácí postrádají schopnosti udržovat zařízení a morálku, účtovat nebo plánovat.⁷⁰ Kooperační manažerské schopnosti jsou vzácné. Z institucí vyplývá absence růstové mentality, zisky se nereinvestují,

---

⁶⁶ Zároveň si uvědomoval náklady kreativní destrukce a proto doporučoval investovat do projektů, které by neohrožovali zaběhlé sektory.

⁶⁷ Povšimněme si, nakolik je důvěra důležitá napříč našimi ekonomikami, nejen ve financích.

⁶⁸ Naráží i na sociální kreativní destrukci. Pozoroval komuny, které věřili, že si mohou pomoci k rozvoji jako celek. Báli se třídních změn opovrhovali růstem skrze jednotlivce. Jednotlivec samozřejmě nemá motivaci jednat, i když by generoval mnohé externality pro ostatní. Ukazuje rozdíl mezi jihoamerickými latinos, kteří chápali osobní úspěch jako ctnost a latinos, kteří uznávali zbohatnutí jen skrze štěstí jako je loterie a ekonomika pro ně byla hra s nulovým součtem (Hirschman, 1958, str.23)

⁶⁹ Například výroba piva nebo rychlost výrobní linky. Pozoroval že i v zemědělství různé kultury využívali zakořeněných rituálů během roku nebo zpěvu na pracovišti aby se zamezilo odkládání povinností.

⁷⁰ Třeba zemědělská produkce využívala pravidelné rituály nebo zpěv při práci, aby udržela pracovní tempo a aby nástroje a kanály byly pravidelně udržovány. Nechybí jen schopnost plánování ale běžná předvídatost.

neinovuje se a podnik se užívá jen k vysávání zdrojů pro současné vedení (často rodinu). Těžko hledají vlastní cestu, když jim ji rozvinuté země rysují za ně.

U investice rozlišuje vazby vpřed a vzad. Vazby vpřed snižují náklady odběratelům našeho odvětví a umožňují jim začít svojí výrobu. Jsou zpravidla častější ale ekonomicky méně důležité: betonárka zlevní výrobu betonových cihel. Těžba rudy podpoří nabídku ale nemotivuje tak dobře jako přímá poptávka, respektive nedostatek.. Někdy je třeba rozpohybovat více odvětví aby se realizovali silnější vazby vpřed: až s efektivnější těžbou dřeva může produkce cementu povzbudit stavebnictví. Vazby vzad jsou zpravidla mnohem významnější. Zvyšují poptávku pro dodavatele, motivují je začít, či zvýšit výrobu. Vznik nového pivovaru bude bezpodmínečně vyžadovat vstupy ze skláren, chmelnic i papíren a bude požadovat dobrou vodní přípojku. Vazby působí naprosto stejně na tržní hráče, tak na státní úředníky, ti každou reformou umožňují posun rozvoje novým směrem a každý tento posun vyvolává nerovnováhy na jiném místě. Zlepšení vodní sítě pro firmy zvýrazní nedostatky v elektrifikaci a potíže s elektrickými přípojkami odhalí administrativní překážky a obecné špatné vzdělání (Hirschman, 1958, str.100).

Zaostalost je podle něj stav nerozvinutých kapacit kvůli nedostatečné poptávce.⁷¹ Trhy jsou zde malé, a tlak na management slabý. Práce, kapitál (úspory vznikají snadno) i podnikavost jsou přitom dostupné a kombinovatelné, pokud se poskytne patřičně silný *vázací prvek*. Tím chápe vizi, naději k růstu a následnou vůli hledat řešení (Hirschman, 1958, str.139).

Nerozvinuté trhy, měkká konkurence a slabé poptávky jsou problémem mnohých nerozvinutých zemí. Importy mohou v tomto případě odbourat nedůvěru spotřebitelů a naučit je spotřebě, vytvořit trh. Přítomnost poptávky motivuje vznik domácích producentů a pokud ne, tak lid motivuje státní úředníky aby umožnili vznik podnikatelů, kteří by srazili ceny dolů. Importy navíc zvýhodňují export a pokud se ten neuchytí tak apreceiace kurzu později výrobu importů doma vynutí. Země bude muset vyrábět, ať už pro export nebo pro nahrazení importu. Jde vlastně o další nerovnovážený impuls. Užitečné mohou být i importní enklávy, které dováží vše potřebné a v zemi využívají jen levnou pracovní sílu ke kompletaci výrobku. Z tohoto odvětví působí celá řada vazeb vzad. Nahradit importy meziproductů by nemělo být přespříliš obtížné. Autor pozoroval jak v Kolumbii byly nejprve pivovary a textilky a postupně nakonec i plantáže bavlny a chmelu. Supermarkety nabízeli nejprve importované zboží a později skutečně domácí varianty (Hirschman, 1958, str.111).

Tito importéři mohou přinést kapitál, dovednosti a vše potřebné. Jediné co vlastně chybí jsou podnikatelské schopnosti. Domácí země musí jen spustit vlnu "rozvojového rozhodování". Podnikatelé musí začít pozorovat příležitosti, činit rozhodnutí, kalkulovat a kooperovat. Stejně tak státní úředníci musí pocítit potřeby industrializujících měst, střední třídy či podnikatelů a reagovat na ně. Tento rozhodovací kapitál je podle Hirschmana třeba co nejvíce procvičovat, právě v nerozvinutých zemích. Raději by investoval do města, než do vesnice, protože industrializace ve městě vyvolá řadu dalších potřeb jako je kanalizace, elektřina nebo bydlení. Tlaky na zastupitele budou silnější než na vesnici (Hirschman, 1958, str.83).

Skutečně, ty nejvíce rostoucí města jsou zpravidla ta s nejhorším zásobováním vodou, elektřinou i bydlením. Ale nic se v nich dlouho nezlepšuje. Příčinou je preference stability, strach z kreativní destrukce a nedůvěra v trhy. Země totiž často krotí inflaci snižováním cen státních služeb,

---

⁷¹ Keynesovská krize pramení ze stojících strojů, zde stroje chybí. Je třeba silnější impuls než pouhý boost AD. Je třeba motivovat někoho aby továrnu postavil, nestačí ji jen podpořit zakázky.

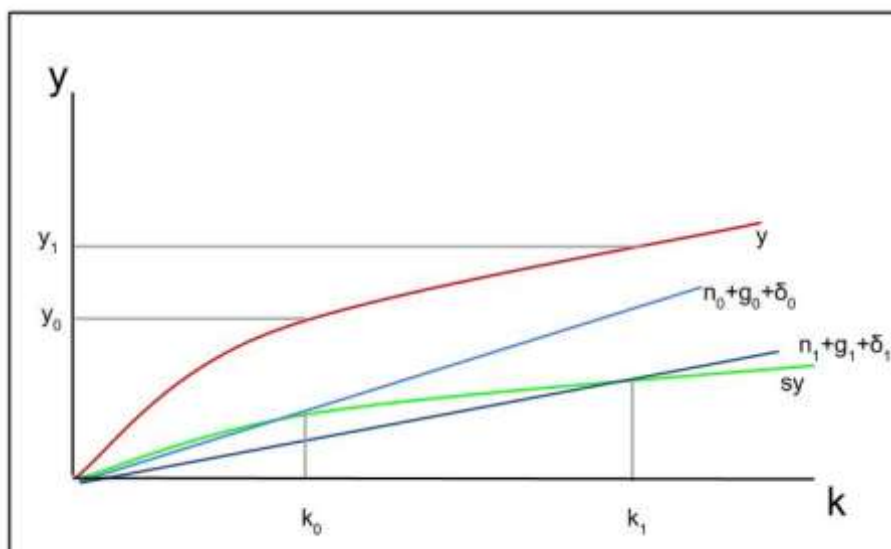
tedy právě vody, elektřiny a dopravy. Potlačení signálů nerovnováh vede k zaostávání rozvoje v těchto sektorech.

Důležitá není tolik ani samotná velikost investice ale síla vazeb na další odvětví. Jednoduchá extraktivní odvětví jako těžební nebo zemědělství jsou přímo nevhodné. Nezanechávají na struktuře ekonomiky silné stopy.⁷² Ve své době tedy doporučoval těžké průmysly jako uhelný, železný, ocelový nebo ropný. Dále odvětví konečného zpracování: chemické, energetické, papírenské, strojírenské, dřevozpracující nebo potravinářské (Hirschman, 1958, str. 104). Preferují se nepřímocará, vysoce se specializující odvětví podporující spolupráci a dělbu práce.

Role zahraničních aktérů spočívá v rozpohybování Hirschmanovo procesu, tak aby zasáhl co nejvíce odvětví. Vláda samotná musí být připravena reagovat na budoucí tlaky a zároveň (případně s rozvojovou pomocí) tlumit sociální nebezpečí, které sebou prudké změny přináší. Teorie klade důraz na samostatný rozvoj, kdy cesta je cíl. Země se stane samostatnou a udržitelně rostoucí, pokud rozvine svou podnikatelskou schopnost. Současně s ní se rozvinou potřebné instituce, státní služby a bude nastartován sebezposilující proces růstu.

4) Past chudoby a rozvojová pomoc

Graf 11

Diskuze rozvojové pomoci přesněji ukáže co v praxi pomáhá a co naopak škodí rozvoji Afriky. Koncept řešení pasti chudoby si můžeme ukázat na Solowově růstovém modelu. Model vychází z pevné míry úspor. Úspory musí pokrýt opotřebení kapitálu, přírůstek populace a technologický pokrok. Jejich nadbytek umožňuje posunout se k vyššímu kapitálu, následně vyššímu produktu na člověka a vyřešení chudoby. Model pracuje s rostoucími výnosy z akumulovaného kapitálu. Afričané nespoří a do kapitálu neinvestují. Příčiny můžeme chápat dvě.

⁷² I textilní odvětví bylo podle něj špatná volba. Stávající producenti budou bránit změnám odvětví, sociální náklady tvorivé destrukce budou značné⁷² a komplementární efekty slabé- cesta z plantáže ke spotřebiteli je vcelku přímocará (Hirschman, 1958, str.78).

- a) Absolutně nízké úspory. Jsou tak chudí, že nemají z čeho spořit, i když by chtěli. Jejich produkt a disponibilní důchod jsou mizivé. Jsou v počátku grafu, v klasické pasti chudoby.
- b) Relativně nízká míra úspor. Rodiny by pomálu spořit mohly ale volí raději spotřebu či investici do potomstva. Investice jsou obtížné, podnikatelé se nenabízejí. Finanční systém a tržní mechanismy jsou je slabé.⁷³ Jedná se o institucionální problém opakovaný v předchozím textu.

Už Hirschman pozoroval nezáměr a neschopnost pečovat o kapitál v rozvojových zemích a jeho silnou depreciaci (Hirschman, 1958, str.138). Země se silnými populačními přírůstky mají vyšší potřeby na udržení dostatku kapitálu pro své přibývající pracovníky. Silná depreciace i populační růst pohlcují více tolik potřebných úspor. Obojí přitom plyne ze špatné podnikatelské tradice. Stálý stav země se tedy bude nalézat na úrovni nízkého kapitálu nejen díky nízké míře úspor. Nízké úspory zpravidla nejsou problém, stačí je akumulovat ve více lidech skrze finanční trhy nebo je přilákat v podobě přímých investic. To že se ani jedno nedaří je opět institucionální problém.⁷⁴⁷⁵

Jeffrey Sachs, poradce OSN pro Rozvojové cíle milénia nahlíží na past chudoby prvním, klasickým způsobem. Past je determinovaná zejména nulovými úsporami, afričané jsou uvízlí⁷⁶. Dosavadní pomoc nedokázala převýšit potřebnou hranici a infuzím navzdory. Kapitál na osobu nakonec klesal díky populačnímu růstu. Ve své knize *Konec chudoby: ekonomické možnosti naší doby (2005)* argumentuje pro nový Big Push, bez něj chudí zůstanou v pasti navěky. Konkrétně jde o zdvojnásobení pomoci zhruba na 100 miliard USD ročně a následně až k 200 miliardám. Tím by se měla vyřešit světová (tj. především africká chudoba) do roku 2025.

Stejný recept razil Walter Rostow už před padesáti lety. Cílem bylo doplnění chybějícího kapitálu v rozvojových zemích na určitou hranici. Už od šedesátých let jsou nedostatečné úspory vnímány jako hlavní překážka udržitelného růstu v rozvojových zemích.⁷⁷ Úspěch pomoci má přilákat další (dosud obezřetnější) kapitál a samostatný růst měl položit základy domácím úsporám a udržitelnému růstu (Peet, 2006).

⁷³ Byl to Milton Friedman, kdo slavně poznamenal, že právě funkční trhy umožňují lidem plánovat svou spotřebu a úspory v čase (Barret,2007).

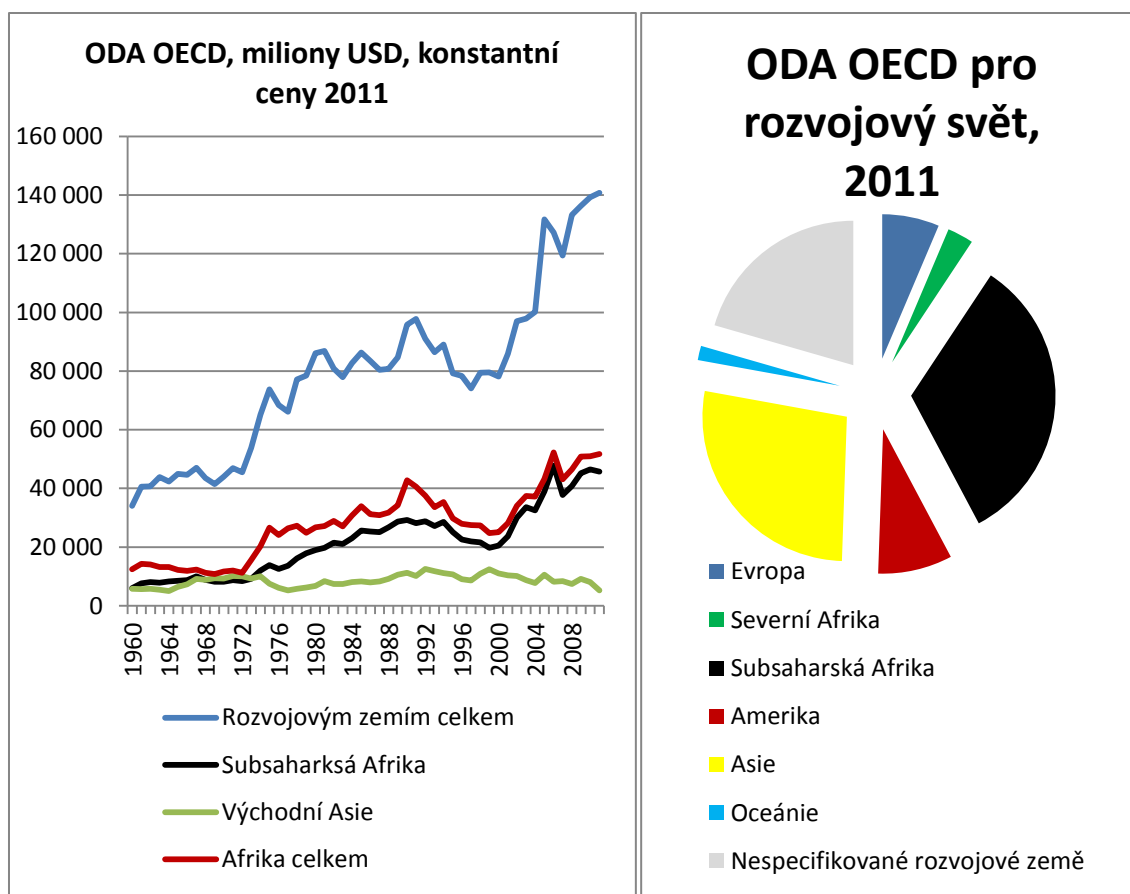
⁷⁴ Není jisté nakolik je model aplikovatelný. Barret uvádí vratké podmínky modelu pro rozvojovou ekonomii: 1) definovaná a vynucovaná vlastnická práva, 2) pravidla směny jsou zavedena a respektována, 3) nikdo není z trhu vyloučen (Barret,2007).

⁷⁵ V realitě by výnosy z kapitálu zprvu nemusely být prudce rostoucí. Třeba pokud by byl třeba problém zboží prodat z důvodů špatné dopravní infrastruktury a slabé poptávky. Samotný kapitál by k produkci nemusel stačit, pokud by zásobování vodou a elektřinou bylo problematické. Výrobní proces je tak slabý jako jeho nejslabší článek a ty nejslabší africké články jsou mnohem slabší než ty v rozvinutých zemích - jako třeba zemědělská produkce. Vzpomeňme si na start Číny. Nesplňují nutné minimum pro funkční ekonomiku a představují tak „úzká hrdla“⁷⁵ pro celý proces. Dokud nedojde k vynucení jejich rozšíření budou představovat překážku pro funkci kapitálu. Míra úspor se naopak pravděpodobně bude zvyšovat při úspěšném opouštění pasti chudoby. Například díky zvyšování inkluzivity nebo kvality finančních trhů.

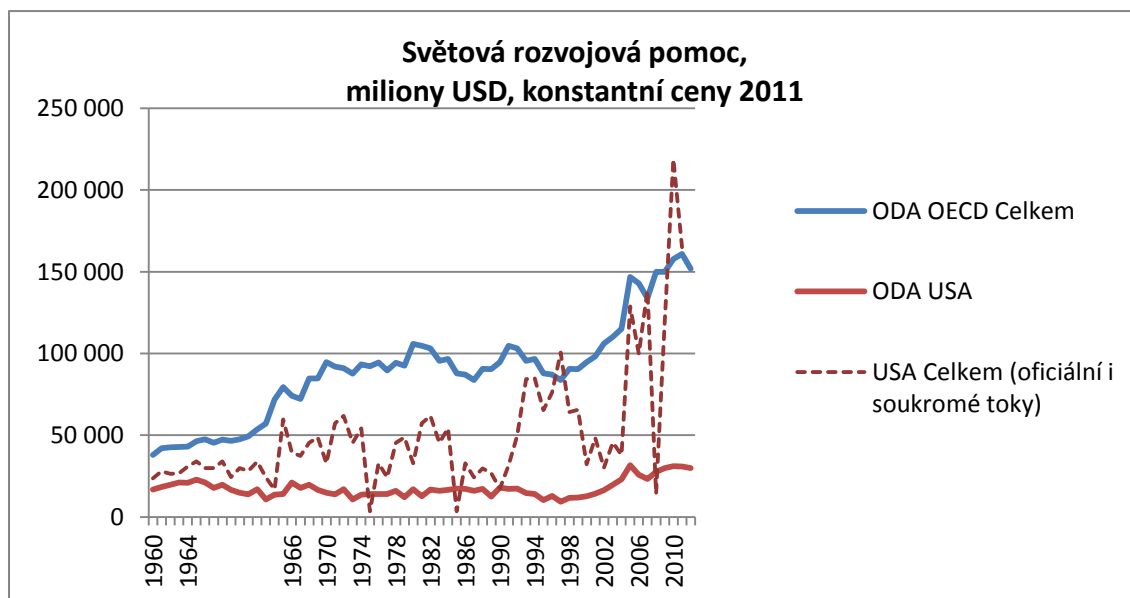
⁷⁶ Dalšími determinanty bezvýhodné situace jsou malthusovská past nebo špatná geografická poloha. Přestože malthus je překonán a Izrael dokazuje, že polohu také umíme překonat.

⁷⁷ Tehdy se rozvinuté státy zavázaly dávat alespoň 0,7% svého národního produktu na rozvojovou pomoc.

Graf 12

Graf 13

Zdroj: OECDstats

OECD definuje Oficiální rozvojovou pomoc (ODA) jako toky od oficiálních státních úřadů do rozvojových zemí, které mají za cíl jak rozvoj blahobytu, tak ekonomický, zároveň je koncesionální (zvýhodněná) a alespoň 25% sumy je grant. Indikátor navyšují i odpuštěné dluhy, zejména z roku 2005, kdy bylo odpuštěno čtrnácti nejhoším ekonomikám, zatímco ty ostatní stále platí úroky (Loužek, 2009, str.79; Moyo, 2009).⁷⁸⁷⁹

4.1 Od rozvojové pomoci ke kapitálu

Solowův model pracuje s přirozenou akumulací kapitálu, může infuze kapitálu fungovat zvnějšku? Jak snadné je přeměnit zahraniční finance v kapitál?

První Big Push spočíval především v dodávání množství kapitálu shora, někdy označovaném jako Marshallův plán pro Afriku. Brett Schaefer ale uvádí, že africké země obdrželi Marshallových plánů už několik. Mezi lety 1960 a 2004 země dostávali běžně několikanásobky svých HDP, 650 miliard USD mezivládní pomoci, všechny kanály vydaly dohromady téměř 2 biliony dolarů⁸⁰(Hampl, 2009, str.25). V průměru africký region dostával rozvojovou pomoc ve výši 6,4% svého HDP posledních dvacet let. Žádná evropská poválečná země nedostala tolik v jediném roce. Spojené království, ke kterému byl plán nejštědřejší obdrželo za celé období 20% svého HDP z roku 1950 (Schaefer,2006).

Marshallův plán dohromady sice rozdal zhruba 100 miliard dolarů⁸¹ale s dnešní formou pomoci měl pramálo společného. ⁸²Účastníci věděli, že toky budou omezené a po čtyřech letech skončí. To dávalo zdrojům rys vzácnosti a motivovalo k jejich patřičné alokaci, tak jak by u kapitálu mělo být. Pokud se peníze pro Afriku naopak promění v trvalé dávky a dluhy budou odpouštěny, budou se využívat na běžnou spotřebu. Přesně to odhalil ve své práci Boone(1996). Ta by měla být přeci odložena dnes ve prospěch vzniku té zítřejší. Peníze ale přitečou i zítra, paradoxně -bohužel. Pak není třeba myslet nijak dlouhodobě a bude se spotřebovávat namísto investování. Do Afriky peníze plynou už celé generace a ve stále větším množství. Obyvatelé si zvykají a stávají se méně závislími sami na sobě, slovy Jamese Shikwatiho jde o problém mentality: „učí se být žebráky“. Kdyby obyvatelé Zambie proměňovali pomoc v investice, měli by dnes podle odhadů HDP na hlavu 20 000 USD. Namísto toho jejich HPD od roku 1960 klesalo, až na 500 USD na hlavu (Spiegel, 2005).

---

⁷⁸ Je třeba dodat, že finance pro rozvojové země nespočívají pouze v oficiální ODA ale i jiných kanálech. Země DAC (Komise rozvojové asistence), které se v rámci OECD zabývají rozvojovou pomocí vydali například jen v roce 2011 celkem 495 miliard dolarů. ODA z toho byla pouze 133 miliard. 8 miliard bylo klasifikováno jako ostatní finanční toky veřejných sektorů států a jednalo se především o půjčky, portfoliové investice, reorganizace dluhů či zvýhodněné půjčky odpouštějící méně než 25% celkové částky. 322 miliard byly soukromé toky, především přímé investice, nákupy akcií a dluhopisů, podle OECD se jedná pořád pouze o proxy veličinu a skutečný tok jí zůstává podhodnocen. Granty a pomoc ze soukromých kapes dosáhla 30 miliard dolarů (OECD stats).

⁷⁹ Takovéto trvalé přísuny jen dokazují rostoucí závislost na pomoci, namísto aby se země vymanili z pasti, začínají si v chudobě hovět. Netouží po zlepšení svého ratingu a po finančních trzích, protože pramen pomoci nevysychá. Nakonec se dobrému ratingu vzdalují, přestože účelem pomoci je pravý opak, nastartovat ekonomiky a předat je finančním trhům. Narůstající toky tvoří řadu problémů: tlačí na apreciaci kurzů, zdražují importy spotřebního zboží a likvidují poslední pozůstatky exportních odvětví. V drobných ekonomikách dále způsobují inflační tlaky. Jediné dluhopisy, které země v subsaharské Africe emitují jsou ty na odčerpání přebujelé peněžní zásoby (Moyo, 2009).

⁸⁰ V cenách roku 2003

⁸¹ V cenách roku 2003

⁸² Nejednalo se o trvalé zvýhodněné půjčky ale především o nárazové granty (United Nations,2006).

Přítomnost aktérů pomoci v ekonomice oslabuje motivace jednotlivců a oslabuje tržní signály, neboli šance k zisku. Hasí (Hirschmanovy) nedostatky, které mohly vyburcovat domácí obyvatelstvo k akci. Nikdo nebude zakládat dopravní linku do strádající oblasti, pokud je možné, že zahraniční konvoj je na cestě. Každý proces řešení problému, i třeba šíření vodovodu, sebou nese mnoho nových poznatků a nových potřeb. Tyto poznatky mohli získávat a k další akci mohli být motivováni domorodí obyvatelé. V důsledku intervence nikdo nebude umět vybudovat státní infrastrukturu ani zítra, státní monopol zůstane neotřesen a všichni bohatí na svých místech. Nic se nezmění. Nejistota zisku způsobená zahraničními vlivy, může odradit jinak vysoce motivované domácí poskytovatele. Co více, může je zničit. Dovoz moskytiér zdarma (!) připraví o obchody domácího výrobce a s ním může být zničen i jeho kapitál- znalost výroby. Nejen že bylo zaříznuto odvětví s mnohými vazbami ale zároveň zadělalo na budoucí potřebu další pomoci. (Moyo, 2009)⁸³

Využití peněz je navýsost neefektivní. Jeden příklad za všechny: při americké pomoci Afghánistánu po jedenáctém září se s rozvojovou pomocí opakovalo to co mnohokrát předtím. Miliardy neskončili ve školách, nemocnicích, policii, soudech nebo v infrastruktuře, namísto toho jimi byly zaplaceny trycková letadla a konference pro úředníky. Byla vybudována nová letecká linka pro OSN a mnoha místním řidičům byly nabídnuty mzdy převyšující ty afghánské. Učitelé angličtiny se namísto učení nyní věnovali překládání pro zahraniční úředníky. Poslední afghánští úředníci teď trávili čas asistováním úředníkům OSN. Namísto aby podpořili probíhající rozvojovou činnost v Afghánistánu, vytrhli zemi a státu jejich kapacity a elity ze škol a úřadů a použili je pro jakousi arbitrární činnost, která se o strukturální rozvoj dosud nezasadila (Acemoglu, 2012, str.450)

Díky špatné informovanosti a přístupu shora (a přes moře) se pomoc potýká s velkou neefektivností a mrháním:

Vesničané se v odlehlé vesnici z rádia doslechli, že byl připraven mnohamilionový program na rekonstrukci přístřeší v jejich oblasti. Po dlouhém čekání na místo dorazil místní dopravní kartel vedený Ismailem Khanem, bývalým vůdcem ozbrojenců a současným přívržencem vlády. Přivezli několik dřevěných trámů. Tyto trámy byly bohužel příliš velké na to aby s nimi vesničané mohli cokoliv dělat. Udělali tedy to jediné co mohli- přiložili s nimi na oheň.

(Acemoglu, 2012, str.451)

Milióny na tento program byly utraceny následovně: 20% si strhla hlavní kancelář v Ženevě, 20% nevládní organizace v Bruselu, která byla na vykonání najata. Další tři organizace následovaly. Problém pána a správce nabývá na velikosti. Za posledních několik procent bylo nakoupeno dřevo v Iránu a zaplaceny přemrštěné transportní náklady Ismailu Khanovi. Toto byl ten šťastlivější případ. Autoři uvádějí, že podle mnoha studií až 20% rozvojové pomoci vůbec nedosáhne svého cíle. Nejen místní vlády ale i OSN a neziskové organizace jsou obviňovány ve spojení s podvody a vysávání peněz a ještě častěji prostě z neschopnosti. Podle autorů jsou podobné případy pod OSN vcelku běžné a málokdy důkladně vyšetřované. Stejný názor sdílejí i William Easterly či Brett Schaeffer, OSN po půl století stále chybí jakýkoliv systém kontroly a hodnocení projektů (Easterly,2005; Schaeffer, 2006).⁸⁴ Dambisa Moyo (2009) uvádí odhady, že kontinent přichází díky korupci o 150 miliard USD ročně, podle některých se na zpronevěrách podílí Světová banka přímo. Místy se ukazuje až

⁸³ Dambisa Moyo je ekonomka původem ze Zambie se vzděláním na Oxfordu a Harvardu, autorka NY Times bestselleru *Dead Aid* věnující se rozvojové ekonomii. V roce 2009 byla magazínem *Time* jmenována jednou ze 100 nejvlivnějších osob na planetě. Zdroj: <http://www.dambisamoyo.com/biography/>

⁸⁴ Úředníci chtějí být spíše viděni a placeni za to, že „něco“ dělají, než dokončovat úspěšné projekty, kde jich už nebude třeba. To by totiž jejich práce mohla být hotová a finanční asistence by přestala plynout. Neúspěch pomoci paradoxně vyžaduje další pomoc.

pokrytectví bohatých zemí, které chápou rozvojovou pomoc jako subvencované exportní odvětví. Nomsa Duba upozorňuje na příklady, kdy dárci požadují aby projekty byly dovezeny či vypracovány jejich firmami, za jimi stanovené ceny. Astronomické jsou i platy odborníků, kteří mají dohlížet na rozvojové investice, běžně 300 000 USD ročně (Duba, 2009, str. 12).⁸⁵⁸⁶

Organizace mají příliš peněz, které jejich majitelé nekontrolují.⁸⁷ Ti je odvádí jako jakousi morální daň z „viny za chudý svět“. Nikoli jako investici, která by měla dosáhnout nějakých cílů a měla být monitorována. Alokační motivace jsou veškeré žádné. Protože je princip pomoci především charitativní, nemůže sloužit například k podpoře růstu nejnadějnějších podniků v regionu, nositelů růstu a rozvoje.⁸⁸

Peníze tečou stále přes vlády a ty si z rozvojové pomoci rovněž dělají vlastní odvětví⁸⁹. Za sliby dostanou trvalý přísun zdrojů, které mohou využívat víceméně dle libosti. Tyto stabilní zdroje a případná šance rozhodovat o jejich alokaci umožňují zachovávat status quo rozvojového nicnedělání. Skupiny u moci nejsou nuceny cokoli měnit, jako snižovat korupci, zvyšovat daňový výnos, zlepšovat investiční prostředí, bezpečí, administrativní efektivitu nebo veřejné služby⁹⁰, které tvoří podnikatelské podloží. Podle Schaefera a Millse je pro rozvoj nutná především „domácí politická vůle“. Ta už podpoří kvalitu vlády, vládu práva a navýší příležitosti pro obyvatelstvo (Mills, 2010 ;Schaefer, 2006). Tyto vlády jsou ale zatím nezávislé na přáních mas, necítí jejich tlak a mohou zůstat extraktivní. Přístup k penězovodům na vrcholných postech přispívá k samotné extraktivitě. Díky rozvojové pomoci, která trvale tvoří přes 50% vládních příjmů napříč kontinentem (Moyo, 2009). Ve výsledku dárci financují opak rozvoje. Pomoc otupuje spojení mezi voliči a politiky.⁹¹

Vlády od J.F.K. po George W. Bushe se pokoušely zavádět pomoc podmíněnou obchodní a podnikatelskou liberalizací zemí. Pomoc by tak musela být odmítána těm nejméně rozvinutým, nejzaostalejším a nejméně ochotným ke změnám. Ti ale okamžitě dostali zdroje z druhé kapsy, z humanitárních zdrojů (Easterly, 2003; Acemoglu, 2012, str.460). Podmíněnost je marná dokud bude asistence vycházet ze solidarity.

Pomoc poškozují sílu tržních mechanismů (působící na potencionální podnikatele i poskytovatele veřejných služeb), které by vynucovali rozvoj a zároveň podřezává hlas lidu, daňových poplatníků, když zásobuje vládnoucí třídu prakticky nepodmíněnou pomocí. Toky by mohly

---

⁸⁵ I Klaus poznamenává, že pomoc je navržena tak, aby pomáhala především bohatým zemím. (Klaus, 2009, str.36)

⁸⁶ Velvyslankyně Jihoafrické republiky v ČR.

⁸⁷ Už v roce 1978 Irwin Blumenthal z MMF a centrální banky Zairu varoval, že zahraniční věřitelé neuvidí ze svých peněz zpátky ani cent, díky korupci v zemi. Načež MMF poslal dnešní Demokratické republice Kongo rekordní půjčku (Moyo, 2009).

⁸⁸ OSN v postižených zemích naráží na skutečný nedostatek akceschopnosti. Přesně na to, co by měli domácí řešit. Organizace to bohužel namísto spolupráce řeší najímáním prostředníků. Další peníze protékají mezi prsty, aktéři se problému vyhýbají. Dřevo bylo namísto nakonec dopraveno díky úplatku pro místního elitáře. Je pravda, že vesničané pár dní nemusí sbírat dřevo na podpal, někteří afghánští úředníci, řidiči a Ismail Khan dostali zaplacen. Tyto peníze snad v zemi opět utratí. Pořád je to ovšem malý přínos v porovnání k tomu co bylo utraceno na začátku řetězu. Přitom nebyl nijak navýšen kapitál, který by mohl zlepšit zítřek.

⁸⁹ V tomto politickém byznysu figuruje i nemoc AIDS. (Shikwati, 2005)

⁹⁰ Podle Dambisy Moyo by země mohli aukčně prodávat třeba práva k licencím pro mobilní síť (Moyo, 2009).

⁹¹ Dárci nesou hříchy politiků, omlouvají je a napravují jejich katastrofální rozhodnutí. Je částečnou chybou západu, co všechno africkým vůdcům prošlo. Podobnou roli hrají i finance z ropných zdrojů ale v jejich případech není žádoucí udržovat obyvatelstvo strádající.

napomáhat zvýšení inkluzivity pokud by skutečně zlepšovali zdravotnictví, školství a ekonomické svobody ale to by nesměla zároveň neustále upevňovat státní extraktivní struktury a vytlačovat domácí podnikatele.

Pomoc odrazuje od spojení (směrem k populačnímu nárůstu) a snižuje se schopnost ekonomiky přijímat kapitál (stejně jako o něj pečovat). Hirschmanův kapitál podnikatelského rozhodování a umu generačně chátrá. Trvale oslabené motivace se promítají do dlouhodobých zvyků obyvatelstva. Schopnost pracovat s kapitálem se musí pěstovat a to je téměř nemožné pokud je arbitrárně přidělen.

Economist informuje o programu v Nigérii, který zavedl vylepšenou produkci obilniny *cassava*. Většina Nigerijského obyvatelstva pracuje v podkapitalizovaném zemědělství na polích právě s *cassavou*. Úspěch by mohl pomohli celé zemi. Toto je ale už několikátý pokus, i když se dříve povedlo zavést vylepšenou výrobu, dosud jí nikdo neuměl prodat (Economist, 2013, květen). Peníze na zemědělský projekt přitekly s dobrým úmyslem ale nesledovali žádný tržní signál, nepřitekly na přání žádného investora, a žádný investor se tedy nezasadil o dotažení projektu. Motivace architektů, kteří nemají na projektu osobní zájem nelze s těmi podnikatelskými porovnávat. Afričané jsou v místě, kam se bez pomoci nemohli dostat, bez podnikatelských schopností a s přebytkem kapitálu, který opět končí na ohništi. Vyhynutí podnikatelských schopností mají na svědomí dekády přílivu rozvojové pomoci.

Alokace kapitálu probíhá netržním způsobem. Můžeme si být jisti, že *cassava* je to v čem má Nigérie komparativní výhodu? Čína přeci zemi zaplavuje kontinent levnou (nesubvencovanou) rýží už léta (Kohout, 2009, str.22). Shora je navýsost obtížné rozhodnout do kterých projektů by měli zdroje plynout. Plánovač má informací vždy nedostatek, v nerozvinutých ekonomikách obzvláště. Marshallův plán alokaci řešil skrze diskuzní plénům Evropských národů. Tím nejen že došlo ke zvýšení alokační efektivnosti díky informacím ale zlepšila se i infrastruktura v poválečné Evropě. Domácí státy v programu tvořili rozdělovací plán sami, politici museli hledat informace a činit rozhodnutí. Další břímě které dárci Africe odňali. Jenomže řešení obtíží nese zkušenosti.

Rozvojová pomoc je dodnes přidělována přes moře a oceány a OSN na tom nehodlá nic měnit. Dokument *Doubling Aid: Making the "Big Push" work* z roku 2006 nanejvýš zmiňuje možnost regionálních fondů, podobných těm z EU. Když selhal projekt *cassavy* z pera místního ministra zemědělství, jak by mohli vzdálení úředníci alokovat kapitál efektivněji? Finance jsou šířeny plošně a bez kontroly.⁹² Fundamentální kritika stále platí.⁹³ Jako alternativu doporučuje Easterly přejít na

⁹² Mnoho cílů, mnoho ředitelů a mnoho správců zajišťuje, že nikdy nic nebude provedeno dostatečně důkladně a efektivně. I samotné OSN přiznává, že pomoc je příliš politizovaná, podmíněná, roztržštěná a nepředvídatelná aby podporovala investice v udržitelný růst. Na tak ambiciózní cíl, který si organizace naložila, selhala v plánování. Uvědomuje si svůj informační deficit a údajně hodlá zapojit více domácí hráče. Přistupuje se ale stále především široce shora, bez ohledu na motivace nebo efektivitu programů (United Nations, 2006).

⁹³ Původní Marshallův plán jen doplňoval výpadek finančního kapitálu. Dnešní Push pracuje s více kapitály: Sachs zmiňuje lidský kapitál (výživa a dovednosti), podnikatelský kapitál (stroje), infrastrukturu, přírodní kapitál, znalostní a institucionální kapitál, který umožňuje třeba hladké fungování trhu práce (Peet, 2006). Toto vše chce Sachs zlepšit, než bude od zemí vůbec očekávat samostatný růst. Píše o systematickém investování do nemocnic, moskytiér, hnojiv, elektřiny, zavlažování dopravy atd atd. Chudým bychom měli pomoci se vším a všemi prostředky, protože to dokážeme. Podle jeho definice může být potřebná rozvojová pomoc téměř nekonečná. Už za Hirschmana se argumentovalo podobně dlouhým seznamem potřeb pro rozvoj a už tehdy se odpovídalo: kdyby toto vše země měly, rozvoj by nepotřebovaly (Hirschman, 1958, str.53). Sachs mívá příčinu chudoby.

drobné izolované projekty, kde bude kladen důraz na efektivnost. Skutečně známe mnoho receptů jak zlepšit chudobu, jen jsme zvolili katastrofální metodu aplikace. Makropřístup selhává ale drobné projekty s konkrétními cíli, které zapojují domácí obyvatelstvo do rozhodování a řízení zdrojů (správa obecního vodovodu, vymycování nemocí, již zmíněné programy rodinného plánování) jsou úspěšnější (Easterly, 2003,2005; United Nations, 2012, str.42).

Autoři původem z Afriky velice často opakují myšlenku, že rozvinutý svět musí umožnit afričanům hledat jejich vlastní cestu. Jednáním podmíněným na domácí půdě, posunem myšlení (Spiegel, 2005). Podobně zdůrazňuje Klaus, že skutečná systémová řešení, narozdíl od kapitálu, nemohou být importována, (Klaus, 2009, str.33).

Evropská pomoc doplňovala jen jeden článek v řetězu. Africká pomoc staví široké základy produkce ale nemá navazující články a hlavně ani sílu, která by je spojila v řetěz. Studující za rozvojové peníze mají potíže shánět zaměstnání, producenti cassavy nemají odbyty. Samotný kapitál nestačí. Sám o sobě nemotivuje. Světové organizace nemohou darovat investiční příležitosti, tak darují kapitál ale ten je jejich důsledkem, nikoli příčinou.

4.2 Od kapitálu k udržitelnému růstu

Problém je na trase mezi k_1 a y_1 . Dokáže země využít kapitál, bez předchozích zkušeností? Aby nebyl kapitán promrhan je třeba tržních signálů a trhů vůbec. Ty určí jak z něj vyrobit co nejvíce potřebného produktu⁹⁴. Prodejného produktu, musíme zdůraznit. Bez pomoci by se nejdříve museli najít prodejce a kupující, než by došlo k nárůstu produkce. Plánovitá akce v Nigérii umožnila vyrobit mnoho cassavy ale ta nakonec přišla vniveč. Obchod si nenašel cestu ke kupci. Protože jsou tržní instituce v rozvojových zemích slabé a konkurence řídká, tak se klíčem stává světový obchod. Všechno bohatství států světa pramení právě z přístupu na velké trhy, ať už mluvíme o EU, USA či exportních zemích jako je Čína, Japonsko či Jižní Korea.⁹⁵

Většina afrických zemí je přitom stále oddělena celními bariérami, podniky provozují svou činnost neefektivně na malých trzích. Zemím je třeba umožnit využít svých komparativních výhod, jako jsou třeba nízké standarty. Obchod africký má možná ještě důležitější roli, bude na něm snazší se prosadit a mohl by zlepšit infrastrukturu mezi zeměmi. Dnes ale silně zaostává, alespoň v porovnání s tím zámořským, jak upozorňuje třeba keňský ekonom James Shikwati (Spiegel, 2005).⁹⁶ Subsaharská Afrika zůstává světově nejprotekcioničtější oblastí (Schaefer, 2006). Zrušení protekcionistických obilných zákonů bylo neoddelitelným prvkem evropské industrializace. I Marshallův plán obsahoval rozpuštění evropských obchodních bariér a položení základů EU jako mírového projektu. Obchod zintenzivňuje ekonomické motivace díky větším trhům a zároveň díky importům umožňuje tlumit některé nebezpečné nedostatky a soustředit se na specializaci (United Nations,2006).

Konkurenceschopnost Afriky klesá, nikoli pomoci navzdory ale i díky ní.⁹⁷ Export tvoří třetinu příjmu subsaharské afriky ale celkový objem zůstává stejný a ve výsledku světový podíl ztrácí

⁹⁴ Schaefer využívá Indexu tržní otevřenosti Heritage Foundation a dokazuje, že *otevřené* ekonomiky mají trojnásobné HDP na hlavu než *spíše uzavřené* a šestinásobné oproti skupině *uzavřených*.

⁹⁵ Korea postavila svůj rozvoj přímo na exportu. Nikoli na postupné vnitřní industrializaci jak jí radil MMF (Easterly, 2007)

⁹⁶ Iniciativy jako AGOA⁹⁶ nebo Everything but Arms sice liberalizují zámořské exporty ale 70% placených cel zůstává mezi rozvojovými zeměmi navzájem. Pokud hodláte cestovat po Africe, připravte se, že třetinu času strávíte čekáním na celnících (Mills,2010).

⁹⁷ Jak ilustrovala Nigérie, Afrika má obrovský zemědělský potenciál. Přitom zemědělské produkty jsou to poslední co bohaté země odmítají liberalizovat⁹⁷(Fajmon, 2009, str.23). Nikoli přímo pomocí cel a kvót ale nepřímo pomocí domácího subvencování (například Společná zemědělská politika EU). Rozvojové fondy

(schaefer). Narozdíl od jihovýchodní Asie, která ho zdvojnásobila za posledních 20 let. (Slaný, 2009, str 56). Propojení růstu exportu, zrychlení růstu ekonomik a snižování chudoby netřeba rozvádět. Economist argumentuje, že to byl právě volný obchod, nikoli Světová banka či její pomoc, co zajistilo naplnění Cílů milénia (červen 2013 (b)).Jakkoli zprofanovaná či nepopulární, globalizace je stále ten nejlepší lék, který rozvojovému světu můžeme nabídnout. A to už od dob Adama Smithe. Greg Mills(2010) uvádí, že od konce studené války se díky obchodu světové bohatství ztrojnásobilo. Světová banka odhaduje, že zrušení všech obchodních překážek, by navýšilo světový obchod až o 280 miliard USD, z čehož by rozvojové země mohli obdržet třetinu (přestože jejich podíl na světovém HDP je jen pětinový)(World Bank, 2005).

Druhý významný faktor, který přispěl k vyvedení miliardy lidí z chudoby mezi lety 1990 a 2010 byla kvalita vládnutí. Právě v Číně vláda skrze malé podniky dala vzniknout růstu, zajistila jeho udržení a díky přerozdělení pak vyvedla miliardu z chudoby. Vlády nad černým kontinentem jsou více zkorumpované, obecně slabší, decentralizovaná a méně mezistátně propojené. Vedle Číny je Afrika stále plná mnoha restriktivních praktik, korupce a přestárých monopolů, které dusí rozvoj drobného podnikání. Schaefer namísto pomoci doporučuje vládní reformy směřované k inkluzivitě. Sebevětší množství pomoci nemůže pomoci zemi, která ji nedokáže (ať už kvůli korupci, neinformovanosti či nezkušenosti) vést na potřebná místa. (Schaeffer, 2006)

I pokud je pomoc úspěšná ve vytvoření kapitálu v zemi, není jisté, že bude využit k navýšení produktu na osobu a cestě z chudoby. Severní Afrika a Blízký Východ dokázali důkladně zainvestovat do fyzického i lidského kapitálu. Nedostatek inkluzivity v podobě strnulého trhu práce a obtížného podnikání vedl pouze k infuzi tohoto kapitálu do štědré placených pozic ve státní správě. Osmdesátá a devadesátá léta proběhla ve znamení stagnace (Stern, 2001). Cesta z pasti chudoby předpokládá, že lidé začnou spořit a akumulovat další kapitál sami. Ale k tomu musí vidět investiční příležitosti, pokud v podnikání neuvěří, budou stále plánovat krátkodobě. Růst nebude udržitelný a stálý stav modelu klesne na původní úroveň kapitálu.

Peníze Marshallova plánu padaly v Evropě na mnohem úrodnější půdu. Hladinu kapitálu nebylo třeba v ekonomikách nově navyšovat ale pouze doplnit jeho výpadek. Ekonomiky ho byly schopny okamžitě vstřebat. Podmínky Solowova modelu byly splněny a institucionální prostředí už ustanovené. Ve své podstatě se nejednalo o rozvoj. Ten se vyvíjí v pozadí Solowova modelu, kdy se současně s růstem kapitálu rozvíjí jeho instituce. Kdy se lidé učí s kapitálem pracovat. Jak tvrdil Hirschman, rozvojovým zemím chybí vše možné spojené s kapitalistickou tradicí, evropským chyběl pouze samotný kapitál v podobě financí. Považme, pokud by do afrických zemích stačilo pouze přilít kapitál a spustil by se konkávní růst, jednalo by se o nejvyšší výnosy z kapitálu na planetě. Proč tedy peníze investorů, podnikatelé a domácí odborníci utíkají opačným směrem?

Bohaté země si cestou po produkční křivce vybudovali vlastnosti potřebné pro kapitál. Politické schopnosti bránit svůj zisk, důvěru v trvalost vlastnických práv, dovednosti hospodařit a ošetřovat kapitál, informační techniky, které umožňovali jeho nejlepší alokaci. Jaký by mohli mít ke kapitálu vztah lidé, kteří ho nenaspořili ale byli jím během jedné generace zahrnuti? Pečovali by o něj

---

skupují za milióny USD americkou produkci a vyváží ji za oceán.⁹⁷ To díky „volnému obchodu“, na který museli příjemci pomoci často přistoupit (Peet,2006.) Američtí zemědělci a dopravci zůstávají ziskoví zatímco ti afričtí těžko konkurují obrovským subvencovaným importům placeným z peněz na pomoc. Namísto toho mohlo docházet k růstu zemědělství, různým rozvojovým impulzům, šíření obchodu mezi státy celého kontinentu a snižování hladu. Pomoc obrací rozvoj směrem nazpět.

jako o vzácný zdroj? Bránili by ho před politickou extrakcí? Mohli by si být jisti, že budou moci sklízet jeho plody a vložili by do něj pak svou vůli a píli?

Příznivci pomoci počítají s téměř raketovým startem ekonomiky připomínající vzlet letadla, jako asijské zázraky. Problém je v tom, že asijské zázraky jsou ojedinělé případy. Když Indonésie, Korea a Taiwan obdrželi pomoc, byly, podobně jako poválečná Evropa, na cestě k růstu. Jejich institucionální prostředí dokázalo vést kapitál a ekonomiky po něm hladověly. Korea obdržela velké objemy pomoci v padesátých letech, následující dekádu nepřijímala už pomoc žádnou (Easterly, 2003; Prchal, 2010). Pomoc byla skutečně využita jako startovní kapitál a poté se přešlo na udržitelný růst s tržními formami financování. Souhra pravděpodobně pramenila z kvalitních hospodářských politik, institucionálního prostředí a hustého osídlení.

Easterly podrobuje model pomoci podrobné kritice a odhaluje, že žádný jiný region v historii nezažil tak silný vzlet ekonomiky. Rozvoj byl vždy a všude postupný proces, pravděpodobně proto, že tolik závisel na tempu změn institucí. Analýza neodhalila příčinu pro prudké starty v pomoci, investicích do kapitálu lidského ani jiného. Kauzalitu hodně pomoci-hodně investic-prudký růst data nemohou potvrdit. Jednoduchou regresí dokazuje, že pro růst zemí hraje mnohem větší roli kvalita vlády a ekonomické svobody (měřeno například indexem Fraserova institutu) než množství zaslané pomoci. Dobře řízené země⁹⁸ se prostě trvale nepotýkají s pastí chudoby (Easterly, 2005). A to ani když původně patřili mezi nejchudší na světě a obdrželi žádnou nebo minimální pomoc. Země s menšími objemy pomoci dokonce zažívají vyšší růst než jejich sousedé (Easterly, 2003).⁹⁹ Ani po padesáti letech data nedokáží podložit pozitivní roli pomoci. Graf naznačuje pravý opak.¹⁰⁰¹⁰¹

---

⁹⁸ dle měřítek demokracie a korupce

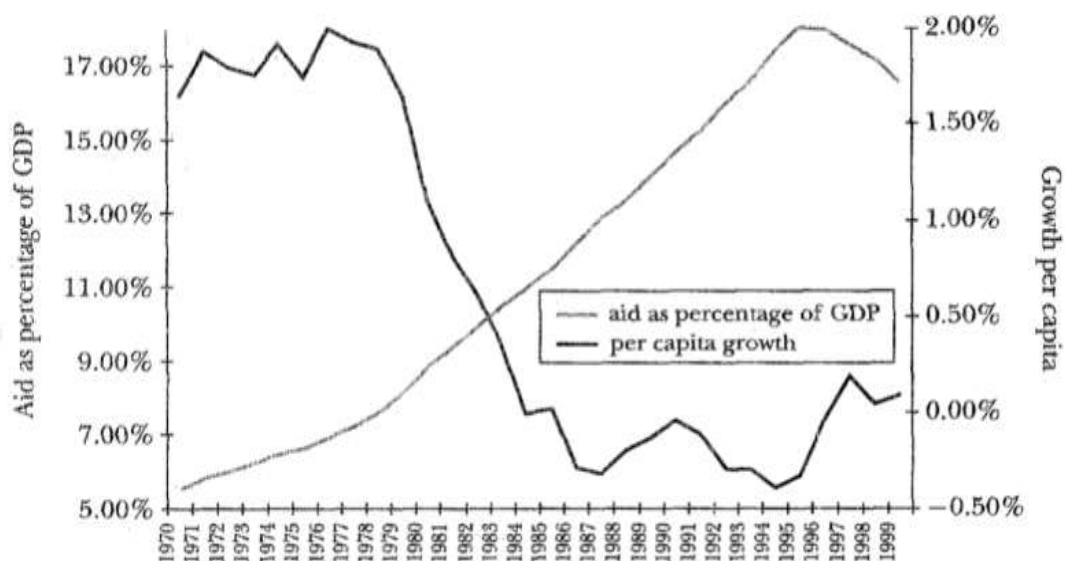
⁹⁹ Dále testuje existenci samotné pastí. Nejchudší země zvýšili svůj příjem 2,25 krát mezi lety 1960 a 1975, průměrný růst byl 1,9%. Čína se vymanila z chudoby bez jakékoliv pomoci, Zaire měl negativní růst i s pomocí a Botswana ji využila úspěšně. Když rozdělil skupinu nejchudších rozvojových zemí⁹⁹ z roku 1950 podle pomoci, zjistil, že rostli stejnými tempy. Pomoc nehrála roli.

¹⁰⁰ Překlad grafu: Pomoc a růst v Africe. Tmavou čarou je růst per capita (pravá osa), světlou pomoc jako procento HDP země (levá osa). Obojí v desetiletých klouzavých průměrech.

¹⁰¹ Od roku 1962 v Africe klesá produkce potravin na hlavu, klesá její podíl na světovém obchodu, v zemědělství až na polovinu, klesá její tempo růstu (Schaefer, 2006). Dambisa Moyo je přesvědčena, že žádná země na světě nemůže dosáhnout hospodářského úspěchu na základě takové závislosti na objemech pomoci jakou si vypěstovali africké země. Takové ekonomiky bez výjimky selhávají, jejich demokratické indikátory klesají, korupce roste a to v přímé úměře tokům. Ty co se závislosti vyhli jsou naopak úspěšné (Djankov, 2005). To potvrzuje i Easterly,

Graf 14

Aid and Growth in Africa (10-year moving averages)

Zdroj: Převzato z Easterly, 2003, Can foreign aid buy growth?

Úspěšné Big Pushe přitom existují. Jsou to krátké epizody zafinancování startů ekonomik, které jsou připraveny rozvíjet své kapitály. Korea užívala rozvojovou pomoc krátce v padesátých letech. Potom přešla na udržitelný růst, přesně podle teorie. Pokud to státy díky slabé správě nebo korupci nedokáží, zahraniční přísun financí jim s tím nepomůže. Easterly ukazuje, že pomoc nefunguje úspěšně ani v zemích s dobrou kvalitou vládnutí. Peníze zdarma demotivují a korumpují vždy a všude (Easterly, 2003)¹⁰². Srí Lanka na tom byla po vyhlášení nezávislosti lépe než Jižní Korea (v roce 1950 o 20% HDP na hlavu), zdělila infrastrukturu, administrativu a školství. Rozvojová pomoc se měla postarat aby země měla vše co potřebuje. Dostává ji tedy dodnes (Prchal, 2010). Zpráva přehodnocující Big Push chápe pomoc nově jako katalyzátor (United Nations, 2006). Tím, narozdíl od Sachs, přiznává pomoci sekundární roli. Korea, která měla dobře nakročeno, využila pomoci skutečně jako kapitálu, finance pro importní potřeby průmyslu (především technologie a znalosti) a zdroje pro reformy. Poté pomoc rychle ukončila a čerpala už z vlastních úspor a od zahraničních investorů. Trvání africké pomoci je důkazem její nefunkčnosti.¹⁰³ Katalyzátor zde nahradil primární mechanismus.

¹⁰² Jeffrey Sachs se domnívá, že korupci lze řešit opět zafinancováním „investic do transparentnosti“. Což jen ilustruje nakolik Sachs ignoruje motivace. Bohatý svět zná recepty (a má peníze) na řešení afrických problémů. Od nemocí až po infrastrukturu a informace (Peet, 2006). Chápání rozvoje jako technického problému vede k plánovitým řešením shora. Ale pokud vše dovezeme a rovnoměrně pozvedneme každé odvětví a každou část lidského života v těchto zemích, tak zde nedojde k žádnému učení, k žádným novým ziskovým příležitostem a k žádné tvořivé destrukci. Nebude se jednat o proces kdy se ekonomiky vyvinou a zefektivní, protože je Světová banka jednoduše povznese o technologickou úroveň výš. Vynesení z pasti chudoby nepřispěje k rozvoji, nerozvinutí se musí rozvinout sami.

¹⁰³ | Botswana využívala pomoc velice krátce.

Greg Mills¹⁰⁴ je také přesvědčen, že oním problémem jsou vlády. Ty africké prostě nemají zájem o rozvoj (tj. změny). Jeho popis afrických vůdců spadá přesně do termínu „extraktivní“¹⁰⁵ (Mills, 2010).

Zahraniční pomoc trpí jakousi schizofrenií, má podporovat rozvoj zemí ale přitom je udržuje v neměnnosti. Rozvoj je dlouhodobý proces změny stojící na motivacích, ať už podle Sterna, Hirschmana nebo Acemoglua.¹⁰⁶ Asistence při pohromách nebo hladomorech narušuje jeho mechanismy. Pokud se stane trvalou, šance na rozvoj se oslabí. Konflikt stabilizace krátkého období a změn v dlouhém je patrný napříč celou ekonomii, dlouhá léta vlády keynesiánců dokáží zaškrtnout hayekovský vývoj. Bohaté státy se snaží pomoci nakrmit chudé ještě dnes importy potravin ale opakováním tohoto léku se zničí domácí zemědělství. Charitativní činy patří do ekonomie jen ve výjimečných případech zvláštní volatility a pro rozvoj to platí dvojnásob. Rozvoj je dlouhodobý proces stojící na motivacích a ty vyžadují patřičné institucionální prostředí. Pokud řešení pasti chudoby poškozuje tento dlouhodobý mechanismus, je třeba se vyvarovat dlouhodobému plošnému používání. Tedy tomu co se už půl století děje.

Stát je lidský kapitál a životní prostředí jeho obyvatel. Vše ostatní se dá dovést. Prostedí můžeme chápat jako podnikatelské a jako občanské zázemí: školství, zdravotnictví, infrastruktura etc. První je podkladem růstu a druhé je podkladem lidského kapitálu. Růst který tyto prvky generují je samostatný, udržitelný a generační. Při úvahách, jak zemím pomoci, se musíme vyhnout pošlapání těchto fundamentů rozvíjejícího se státu.¹⁰⁷

1) Charakteristiky afrických států

5.1 Nigérie

Nigérie, jeden z největších afrických států, se potýká s podobnými potížemi jako oba další. V poslední dekádě země zažívala rapidní ekonomický růst, jeden z nejsilnějších na světě (7% průměrně za dekádu). Pokud udrží tempo, tak do další dekády dožene největší ekonomiku, Jižní Afriku. Růst nastal díky reformám a dobré politice v makro oblasti. Naira posiluje, bilance a deficity jsou v přebytcích a inflace polevuje. To společně se silným růstem láká mnohé investory do země. Navíc, mnohé sektory mají daňové prázdniny po 3-5 let. Podle zprávy světové banky země postupuje

---

¹⁰⁴ Mills je ředitelem Brenthurst Foundation působící v Jižní Africe. Je autorem knihy Why is Africa Poor- and What African Can Do About It (2010).

¹⁰⁵ Celá politická kultura podle něj stojí na osobních konexích a politickým měřítkem je osobní bohatství, nikoli přání voličů nebo prestiž charakteru či schopností. Demokracie je jen fasáda pod kterou se skrývá klientelistický systém ne nepodobný tomu feudálnímu. Vysoké zdanění zemědělství dělá ze zemědělsky nejnadějnějšího kontinentu importéra potravin. Privátní sektor není vůbec privátní ale jde jen o další oblast politického rentseekingu. Zahraniční investoři a soukromí podnikatelé tedy nejsou skutečně vítáni. Exporty politici skutečně nepodporují. Množství monopolů odporuje skutečným změnám. Zároveň stojí i za neměně katastrofálním stavem infrastruktury. Společně s rozsahem regulace monopoly vysvětlují vysoký podíl státního sektoru na celkové zaměstnanosti. Africe byly poskytnuty veškeré peníze a rady možné ale hlavně jí byly otevřeny široká spektra trhů. Afričtí vůdci toho přímo odmítají využít, věci jim vyhovují tak jak jsou

¹⁰⁶ Často se dotýká změn mezi odvětvími i třídami.

¹⁰⁷ Proto například OSN v posledních letech rozvojová pomoc odklání od konečných produktů směrem k investicím do školství apd.

s reformami a demokracie se posiluje. V důsledku je stát nejvyšším příjemcem FDI na kontinentě (Oyeranti, 2010).

Zajímavé je, že růst je hnán především neropnými odvětvími. 35% HDP vzniká v zemědělství, kde je velká naděje pro budoucí růst směrem k inkluzivitě. Ropná část přesto tvoří 40% HDP a 95% exportů, její růst byl ale dokonce negativní poslední roky. Telekomunikace rostly 34% v roce 2011, stejně jako velkoobchod a maloobchod. Výroba tvoří pouhých 2% HDP, především výroba cementu a zpracování ropy. Za zmínku stojí, že ropný sektor je soukromý. Soukromá část ekonomiky, narozdíl třeba od Jižní Afriky, tvoří 80% zaměstnanosti a většinu exportu (Nigeria Economic report, 2013).

Růst poháněla soukromá spotřeba a vládní investice. Vláda také masivně investuje do infrastrukturních projektů. Masivním exportům se vyrovnávají rostoucí importy spotřebního zboží a kapitálu. Spotřeba narůstá skrze tyto importy, a jak popisoval Hirschman, vyvíjí se spotřební poptávky. Infrastruktura se také zlepšuje. Chybí už jen aby toho více využil soukromý podnikatelský sektor. Ten byl dosud uchráněn díky vysokým daním z ropy, díky tomu velkoobchod, maloobchod a drobné služby tvořily 16% HDP v roce 2011. Vláda chce společně se zemědělstvím tento sektor v příštích letech podporovat. Oporou jí bude nadále silná makro politika. Úvěrová míra je v průměru 15% a skutečně dochází ke snižování a zjednodušování celních bariér v rámci hospodářského společenství západní Afriky ECOWAS (African Economic Outlook, Nigeria, 2012).

Více než v následujících státech je v Nigérii třeba zlepšit infrastrukturu od energie až po katastrofálně zanedbané silnice, těmi zvláště trpí těžaři a další drobní podnikatelé. Jediný vrt v zemi neoperuje na 100%. Dalšími cíli plánovaných investic jsou zemědělství, sociální zázemí a opět podnikatelské prostředí. Obrovská země je příjemcem importů rýže, což chtějí vyřešit do roku 2016 (Nigeria Economic report, 2013).

Každá dobrá reforma se bude v Nigérii počítat dvojnásob, jedná se totiž o obrovskou ekonomiku jež je silně urbanizovaná, 50% podíl městské populace je na Afriku velmi vysoké číslo. Vláda se investicemi snaží o diverzifikovanou ekonomiku, protože exporty dosud spoléhají z 95% na ropu.

Oficiální nezaměstnanost zde trvale rostla mezi lety 2006 a 2011 z 12% na 24% pracující populace. Oficiální zaměstnání se nachází opět ve státním sektoru. Většina populace je zaměstnaná v sice „šedé“, neoficiální, ale soukromé ekonomice. Nezaměstnanost mladých se pohybuje až okolo 56%. Špatná je kvalita terciálního vzdělání, kdy mladí nejsou vybaveni správnými dovednostmi pro trh práce. Koncept samostatných živnostníků navíc zůstává mezi těmito afričany novinkou. Na druhou stranu vláda zavedla podnikatelství jako povinný předmět na univerzitách a zasazuje se o regionální výcviky tisíců v těchto dovednostech (African Economic Outlook, Nigeria, 2012).

Růst se nedaří převést na zlepšení situace široké populace. Nepřibýlí pracovní místa. Populační růst přivádí do pracovního věku 1,8 milionu obyvatel každý rok ale pracovní trh je nedokáže pojmout. A to přestože nový růst HDP vycházel především ze sektorů zemědělství(7%), telekomunikací(9,3%), stavebnictví (12,3%) a obchodu(13,6%). Centrální správa je slabá a bohatství zpravidla zůstává v těžebních regionech ve středu země. Lagos snížil chudobu na polovic ze 44% v roce 2004, zbytek země putoval ale opačným směrem, Jigawa má například chudobu na úrovni 77%. Země má velké potíže dodávat veřejné služby, snižovat chudobu a vytvářet zaměstnanost. Podobně jako Zambie má dostatek zdrojů z nerostů (platební bilance je trvale v přebytku.) ale má nedostatek dovedností a manažerských kvalit- zejména ve státní správě. Postup při plnění Cílů milénia je „zklamáním“ podle Světové banky, míry chudoby sice mírně klesají ale díky silnému růstu populace počet chudých

narůstá. V roce 2011 pod hranici jednoho dolaru žilo 63% obyvatel. Chudobu se nedaří snižovat i díky neefektivitě a nestabilitě politik (Nigeria Economic report, 2013)

Korupce je velmi rozsáhlá a možná dokonce na vzestupu. Zákon o změně přerozdělování ropných příjmů zůstává ležet v parlamentu už roky. To že byly volby férové bylo považováno za výrazný úspěch. Jako dobrá zpráva se dá chápat, že státní komise pro transparentnost žaluje politiky zcela běžně. Stát se potýká s neefektivností a nekompetencí. Hodnoty MDG pro vzdělání a zdraví jsou nízko, ze 187 hodnotí Světová banka Nigérii na 156 příčce, maximálně bude dosaženo cíle MDG všeobecného základního vzdělání. Přitom je v zemi přes sto univerzit. Novým důkazem slabosti centrální moci je pokles bezpečnosti. Sever země běžně terorizuje islámská skupina Boko Haram, která napadá policejní stanice i budovy OSN. Na ropném jihu běžně dochází k ozbrojeným přepadením těžařů a únosů podnikatelů. Až pětina ropné těžby je ukradena (Economist, duben 2013).

Tabulka 1

Indikátor	Hodnota	Měřítko, komentář	zdroj	rok
HDP	262 605	Milionů USD, běžné ceny	WB	2012
Populace	168,833,776		WB	2012
HDP per capita	2,661	PPP, USD běžné ceny	WB	2012
Změna od roku 2000	+102%		WB	2012
Podíl venkovské populace	50	%	WB	2012
Procento populace žijící pod 1,25 USD denně	54,4%	PPP, konstantní ceny 2005, (Zlepšení o 13,6% oproti předchozímu roku)	WB	2011
Podíl obyvatelstva s přístupem k elektřině	50,6%		WB	2009
Pozice na žebříčku snadného podnikání	131.	Trend: 0	WB	2008- 2012
Počet dní třeba na založení podniku	34	dny	WB	2008- 2012
Procento populace žijící pod 1,25 USD denně	54,4%	PPP, konstantní ceny 2005, (Zlepšení o 13,6% oproti předchozímu roku)	WB	2011
Gramotnost, starší 15ti let	61%		WB	2010
Přístup k internetu	28,4%		WB	2011
Čistá oficiální rozvojová pomoc per capita	11	USD, běžné ceny	WB	2011
Rozvojová pomoc	1 659	miliony USD	WB Development indicators ¹⁰⁸	2009

¹⁰⁸ Africa development indicators, The International Bank

celkem				
Rozvojová pomoc ze zemí DAC ¹⁰⁹	687	miliony USD	WB Development indicators	2009
Státní výdaje	70 999	milliony USD	IMF	2011
Státní výdaje	27%	% HDP		2011
Politická stabilita a nepřítomnost násilí	-2	(-2,5 až 2,5)	WB Development indicators	2009
Kvalita regulace	-0,7	(-2,5 až 2,5)	WB Development indicators	2009
Vláda práva	-1,2	(-2,5 až 2,5)	WB Development indicators	2009
Kontrola korupce	-1,1	(-2,5 až 2,5)	WB Development indicators	2009
Pořadí v Indexu Demokracie ¹¹⁰	120.	Autoritativní režim. ¹¹¹	EIU ¹¹²	2012
Index vnímání korupce	139.	Pořadí ze 174	Transparency international	2012
Hrubé domácí úspory jako podíl na HDP	--		WB Development indicators	Průměr 2000-2009
Inflace (meziroční změna CPI)	12,2%		WB	2012
Úroková míra CB	12%	Monetary policy rate	Central bank of Nigeria ¹¹³	2013
HDI	0,471		UNDP	2012
MPI, populace pod hranicí	54,1%		UNDP	2004
Nezaměstnanost mladých (15-25)	--%			
Míra nezaměstnanosti	23,9%	Procent celkové pracovní síly	Národní statistický úřad	2011
Veřejné výdaje na vzdělání	--%	%GDP		
Otevřenost obchodu ¹¹⁴	48%		WB, UNCTAD	2010

5.2 Jihoafrická republika

Země apartheidu známá jako jedno z největších finančních center světa nebo pátý člen skupiny BRIC(S) se v letech po globální krizi potýká se slabými růsty. 3,5% v roce 2011, 2,5% 2012 a pro rok 2013 se očekává 2,8%. Růst je tažen především spotřebami, zpomaluje ho slabá globální poptávka a časté stávky ve výrobním a těžbařském odvětví. Projekty se běžně potýkají se špatnou logistikou, infrastrukturou a údržbou (African Economic Outlook, South Africa, 2012).

---

for Reconstruction and Development, The World Bank, 2011, přístupné z internetu:

http://data.worldbank.org/sites/default/files/adi_2011-web.pdf

¹⁰⁹ Země DAC jsou bohaté státy OECD zaměřující se na rozvojovou pomoc. Především západní Evropa, USA, Kanada, Austrálie a Japonsko. Čína, Rusko a země ostatních kontinentů nejsou členy.

¹¹⁰ Index pomoci 60 ti indikátorů sleduje kvalitu voleb, pluralismus, občanské svobody, funkčnost vlády, politikou kulturu, účast a zájem občanů o vládnutí.

¹¹¹ Pluralismus je nepřítomen, zpravidla se jedná o diktatury. Demokratické instituce mohou formálně existovat, nikoli však prakticky. Volby nejsou svobodné ani férové. Média a soudy kontrolovány.

¹¹² The Economist Intelligence Unit

¹¹³ <http://www.cenbank.org/rates/mnymktind.asp>

¹¹⁴ Trade openness, vlastní výpočet, (Importy+exporty)/HDP

V roce 2011 tvořily služby 67% HDP, následoval průmysl s 30,4%, z toho polovina výroba. Zemědělství jen 2,4%. Spotřeba domácností táhla 59,4% HDP, vládní 21,4%. Třeba stavební sektor už spoléhá jen na veřejné peníze. Služby naopak stále vedou růst především financemi a obchodem. Silné jsou domácí investice, tvorba hrubého kapitálu rostla v roce 2011 5,2%, zejména v zemědělství a komunikacích. Stálý podíl mají ale především veřejné podniky, investicemi do infrastruktur, dálkového potrubí, elektřiny a vybavení pro elektrárny. Republika má trvale deficit, především díky zadlužování státních podniků pro infrastrukturní projekty (African Economic Outlook, South Africa, 2012). Země se zdá být tedy vyspělá ale využila by odklon od veřejného sektoru.

Běžný účet je trvale ve schodku 3-4%. Hlavním exportním sektorem je výroba, poté až zlato a uhlí. Většinu importu tvoří množství kapitálu, potom pohonné hmoty a potraviny. V roce 2010 putovalo 36% procent exportů do Asie, 27% do EU a 18% do zbylé Afriky. Zejména díky kurzovým pohybům rostly exporty výrobků do Asie a Afriky. FDI klasicky plynou do těžby a obchodních sítí. V roce 2010 klesly o 70% jak se investoři přesouvali do dalších zemí za surovinami (South Africa at a Glance, 2011).

V zemi se podle Světové banky podniká snadno (viz. tabulka). Na druhou stranu přístup k úvěrům je obtížný, zejména protože většina malých podniků přetrvává v šedé ekonomice. Tyto podniky se potýkají se zločinností, potížemi s přepravou a přístupem k pozemkům. Velké legální firmy naopak zápasí se státní byrokracií. Součástí trhu jsou stále často silní polostátní monopolní hráči, kteří ovládají regulaci. Obchodování přes hranice zůstává noční můrou, Jižní Afrika je v tomto ohledu 144. ze 183 (Doing Business report, 2012).

Finanční sektor sestává z Johannesburgské burzy, která je je osmnáctá největší na světě, 17 dobře kapitalizovaných bank a mnoha zahraničních poboček. Soukromý sektor o zdroje nemá příliš zájem, přestože zápůjční míry byly v roce 2011 na historickém minimu. Růst jeho investic je jen okolo 5%. Navíc mnoho drobných podnikatelů (37% dospělé populace) nemá ke kapitálu přístup a stát musí jejich úvěrování subvencovat.

Legální systém se zdá být podle všeho v pořádku a smlouvy respektovány. Naopak ale roste index korupce z hodnoty 54 (2010) až k 69 (viz. tabulka), dále rostou i platy úředníků. Díky tomu je politická participace občanů vysoká, voleb v roce 2011 se zúčastnilo historické maximum, 57,7% voličů. Selhává model zpětného přerozdělování půdy z období po apartheidu.

Vláda má potíže se správou. Díky omezeným schopnostem a kapacitám se nedaří doručovat služby do vzdálenějších regionů. Boj s chudobou a zlepšování podmínek domácností postupuje pomalu. Konkrétní politiky jako boj s AIDS, podvýživou nebo šíření sítě nemocnic mají větší úspěchy. Snaha o dosažení Cílů milénia vyčerpává stát, každý čtvrtý občan dostává dostává welfare příspěvek, šestkrát větší počet než před deseti lety, zdarma není jen docházka do škol ale i elektřina a voda pro mnoho domácností. Vláda se snaží silou potlačit nerovnost, která patří k nejvyšším na světě, Gini koeficient v novém miléniu nabývá hodnoty 0,7. Mzdy ve státním sektoru neustále rostou.

Silový sociální přístup řešení chudoby způsobuje problém postihující podnikání a i celý stát. Příliš rigidní pracovní zákony jen zhoršují závažnou nezaměstnanost mladých. Zatímco 17% starších třiceti let nemá práci, u mladších je to 42%. 86% z nich nemá navazující vzdělání a dvě třetiny nikdy nepracovali a neobdrželi zkušenosti. Prudké nárůsty mezd a vysoké minimální mzdy situaci zhoršují jak pro podnikatele tak pro mladé. Problematické propouštění odrazuje od najímání nových dělníků Economist uvádí, že letos nezaměstnanost mezi 15 a 24 lety dosáhla 55% (Economist, duben 2013). Průzkum OECD doplňuje, že neefektivní je výuka mládeže, která tvoří třetinu celkové populace ale

neučí se nic potřebného na trhu práce. Navíc učitelů je nedostatek (OECD Economic Survey, South Africa, 2013).

Dominantní struktura trhů oslabuje konkurenci a výrazně oslabuje inovace a vede k nadměrným monopolním výnosům který umožňuje vysoké platy, ty jsou následovně diktovány do celé ekonomiky a prohlubuje se tak hranice mezi státními zaměstnanci a všemi ostatními (OECD Economic Survey, South Africa, 2013).

Země zažila svůj boom a nyní se potýká s potřebou vnitřních reforem, přestože byly učiněny kroky pro ekonomické svobody mnohé liberalizace ještě chybí. Ekonomika má vyvinutý výrobní sektor i maloobchody ale pracovní zákonodárství brání strukturálním změnám. Stát se zdá mít namířeno k rigidnímu welfare státu. Růst stále stojí na nekonečných investicích státního sektoru, které by se mohli ukázat jako slepé. Role masy podnikatelů je pořád podezřele v pozadí, inkluзивita je stále nedostatečná. Podobně jako v Zambii, mladá populace se mění v sud se střelným prachem každým rokem. Přestože toto bude nejinkluзивnější ze třech států, pořád je to žalostně málo.

Tabulka 1

Indikátor	Hodnota	Měřítko, komentář	zdroj	rok
HDP	384 312	Milionů USD, běžné ceny	WB	2012
Populace	51,189,307		WB	2012
HDP per capita	11440	PPP, USD běžné ceny		
Změna od roku 2000	+68%			
Podíl venkovské populace	38%		WB	2012
Procento populace žijící pod 1,25 USD denně	13,8	PPP, konstantní ceny 2005	WB	2009
Podíl obyvatelstva s přístupem k elektřině	75%		WB	2009
Pozice na žebříčku snadného podnikání	39.	Pořadí ze 184	WB	2008-2012
Počet dní třeba na založení podniku	19	dny	WB	2008-2012
Gramotnost, starší 15ti let	-		WB	-
Přístup k internetu	21%		WB	2011
Čistá oficiální rozvojová pomoc per capita	28	USD, běžné ceny	WB	2011
Rozvojová pomoc celkem	1 290	miliony USD	WB Development indicators ¹¹⁵	2009
Rozvojová pomoc ze zemí DAC ¹¹⁶	861	miliony USD	WB Development indicators	2009
Státní výdaje	128 719	milliony USD	IMF	2011
Státní výdaje	33,4%	% HDP		2011

¹¹⁵ Africa development indicators, The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, 2011, přístupné z internetu: http://data.worldbank.org/sites/default/files/adi_2011-web.pdf

¹¹⁶ Země DAC jsou bohaté státy OECD zaměřující se na rozvojovou pomoc. Především západní Evropa, USA, Kanada, Austrálie a Japonsko. Čína, Rusko a země ostatních kontinentů nejsou členy.

Politická stabilita a nepřítomnost násilí	0,0	(-2,5 až 2,5)	WB Development indicators	2009
Kvalita regulace	0,4	(-2,5 až 2,5)	WB Development indicators	2009
Vláda práva	0,1	(-2,5 až 2,5)	WB Development indicators	2009
Kontrola korupce	0,1	(-2,5 až 2,5)	WB Development indicators	2009
Pořadí v Indexu Demokracie	31.	Narušená demokracie. ¹¹⁷	EIU ¹¹⁸	2012
Index vnímání korupce	69.	Pořadí ze 174	Transparency international	2012
Hrubé domácí úspory jako podíl na HDP	18,5%		WB Development indicators	Průměr 2000-2009
Inflace (meziroční změna CPI)	5,4%		WB	2012
Úroková míra CB	8,5%	„prime“ (repo je 5,5%)	South African Reserve bank ¹¹⁹	2013
HDI	0,629		UNDP	2012
MPI, populace pod hranicí	13,4%		UNDP	2006
Nezaměstnanost mladých (15-25)	55%		UNDP	2011
Veřejné výdaje na vzdělání	6%	%GDP	UNDP	2010
Míra nezaměstnanosti	25,2%	Procent celkové pracovní síly	Národní statistický úřad	2012
Otevřenost obchodu ¹²⁰	50%		WB, UNCTAD	2010

5.1 Zambie

Zambie, původně Severní Rhodésie, získala nezávislost v roce 1964 a od roku 1991 zde panuje vláda více než jedné strany. Do roku 1991 zde vládnul 27 let jeden panovník. Socialismus Kennetha Kaundy udělal ze státu největšího zaměstnavatele a dodnes se reformy prosazují obtížně právě díky extraktivní historii země (Mills, 2010). Země byla vždy závislá na produkci mědi, region při hranicích s Demokratickou republikou Kongo se dokonce nazývá Copperbelt, „Měděný pás“. Produkce narůstá, blíží se 720 000 tun ročně. Mills popisuje Zambii jako miláčka rozvojové pomoci, zemi se dostávalo od nezávislosti přehřel pozornosti, rad a pomoci. Infrastruktura je problémem. Trvá čtyři týdny dostat exporty po železnici do Jižní Afriky. Řeka Zambezi s Viktoriíinými vodopády zabezpečuje dostatek vodní energie ale i turistického potenciálu. Elektrické výpadky jsou časté a na podnikání v turismu je třeba 33 povolení.

¹¹⁷ Jedná se o druhou kategorii ze 4, kde poslední je autoritativní režim. Narušená demokracie jsou z velké části v pořádku, vyznačují se spořádanými volbami ale třeba i případným porušováním svobody médií, potíže ve vládě a nevyvinutá politická kultura. Spadá do nich většina pozorovaných států.

¹¹⁸ The Economist Intelligence Unit

¹¹⁹ <http://www.resbank.co.za/Pages/default.aspx>

¹²⁰ Trade openness, vlastní výpočet, (Importy+exporty)/HDP

Hlavním exportním partnerem v roce 2010 bylo Švýcarsko (51,7%), pak Čína (21,3%) a Jihoafrická republika. Artiklem je zušlechťená, neopracovaná měď v plátech (60%), případně slitiny a surová. Vedle kobaltu se dále exportují zemědělské produkty jako řepný cukr nebo neopracovaný tabák a bavlna. Importují se především stroje a dopravní vybavení pro investice do infrastruktury, především z Jižní Afriky, dále surová ruda ze sousední republiky Kongo. Čína je pátá s 5,6%. Jako obchodní partner je Čína celkem až třetí s podílem 14,1% na celkovém obchodu.¹²¹

Výstavba tvoří 21,1%, výroba 9,1% a zemědělství 21% celkového HDP.¹²² Země rostla 6,9% v roce 2012 a očekává se 7,3% pro rok 2013. Hlavně a především díky světovým cenám mědi, tedy i díky čínské poptávce. Přesto podíl sektoru klesá, těžba byla třeba omezena kvůli obavám z průběhu voleb v roce 2011. Demokracie je ještě vratká. Nyní se už očekávají desetiprocentní růsty sektoru v následujících letech. Konstrukční boom se opět veze na státních infrastrukturních zakázkách a těžebních projektech. Zemědělství se potýká s úzkým zaměřením na kukuřici, špatnou dopravní infrastrukturou a citlivostí na sucha. Dokončování infrastrukturních projektů působí zemi obecně velké obtíže (African Economic Outlook, Zambia, 2012; Kragelund, 2009).

Světová banka ocenila Zambii v roce 2010 jako jednoho z nejlepších reformátorů v Africe, zároveň je osmá země na kontinentu, kde se dá nejsnadněji sehnat kapitál. To se projevuje v řadě investic ve výrobním sektoru, je otázkou, jestli se uchytí a vydrží. Držení inflace těsně pod dvoucifernou hranicí se ale promítá až k úrokové míře o výši 25%. Přesto Fitch a S&P udělují zemi známku B+ (African Economic Outlook, Zambia, 2012).

Země se, stejně jako Nigérie, potýká s nízkou diverzifikací. Problémem je i nezaměstnanost. Data o nezaměstnanosti nejsou pro Zambii dostupná ale EIU odhaduje nezaměstnanost na úrovni 50% (Zambia country report, 2012). Zejména nezaměstnanost mladé populace (15-19) ve městech dosahuje až 63% (African Economic Outlook, Zambia, 2012). Momentálně probíhá mnoho investic do infrastruktury, které přispívají k růstu. Není jisté, jestli je soukromý sektor dokáže využít.

Tabulka 3

Indikátor	Hodnota	Měřítko, komentář	zdroj	rok
HDP ¹²³	20 678	milionů USD, běžné ceny	WB ¹²⁴	2012
Populace	14,075,099		WB	2012
HDP per capita ¹²⁵	1712	PPP, USD, běžné ceny	WB	2012
Změna HDP od roku 2000 ¹²⁶	+85%			
Podíl venkovské populace	60%		WB	2012
Procento populace žijící pod 1,25 USD denně	74,5%	PPP, konstantní ceny 2005	WB	2010
Podíl obyvatelstva s přístupem k elektřině	18,8%		WB	2009
Pozice na žebříčku snadného podnikání ¹²⁷	94.	Pořadí ze 184	WB	2008-2012

¹²¹ Citace, původně modrej profil. Euro?mozna

¹²² 2010, eurostat.

¹²³ HDP České republiky je 195,6 miliard USD v běžných cenách

¹²⁴ Databáze rozvojových indikátorů Světové banky: <http://data.worldbank.org/indicator>

¹²⁵ Per capita pro Českou republiku je 18 607 USD

¹²⁶ Od roku 2000 jsme povyroستli o 69%.

Počet dní třeba na založení podniku ¹²⁸	17	dny	WB	2008-2012
Gramotnost, starší 15ti let	71%		WB	2010
Přístup k internetu	11,5%	% populace	WB	2011
Čistá oficiální rozvojová pomoc per capita	77 USD	Běžné ceny	WB	2011
Rozvojová pomoc ze zemí DAC ¹²⁹	700	miliony USD	WB Africa Development indicators ¹³⁰	2009
Rozvojová pomoc celkem	1268	miliony USD	WB Africa Development indicators	2009
Státní výdaje	4570	milliony USD	IMF ¹³¹	2011
Státní výdaje	19,3%	% HDP		2011
Politická stabilita a nepřítomnost násilí	0,5	(-2,5 až 2,5) ¹³²	WB Development indicators	2009
Kvalita regulace	-0,5	(-2,5 až 2,5)	WB Development indicators	2009
Vláda práva	-0,5	(-2,5 až 2,5)	WB Development indicators	2009
Kontrola korupce	-0,5	(-2,5 až 2,5)	WB Development indicators	2009
Pořadí v Indexu Demokracie	70.	Narušená demokracie. ¹³³	EIU ¹³⁴	2012
Index vnímání korupce	88.	Pořadí ze 174	Transparency international ¹³⁵	2012
Hrubé domácí úspory jako podíl na HDP	18,1%		WB Development indicators	Průměr 2000-2009
Inflace (meziroční změna CPI)	6,4%		WB	2011
Úroková míra CB	9,75%		Bank of Zambia ¹³⁶	2013
HDI ¹³⁷	0,448		UNDP ¹³⁸	2012
MPI, populace pod	64%		UNDP	2004

¹²⁷ Ease of doing business, 1-185, první je nejlepší, měří především sílu regulací dle deseti ukazatelů z průzkumu World Bank's Doing Business

¹²⁸ Pro Českou republiku je to 20 dní.

¹²⁹ Země DAC jsou bohaté státy OECD zaměřující se na rozvojovou pomoc. Především západní Evropa, USA, Kanada, Austrálie a Japonsko. Čína, Rusko a země ostatních kontinentů nejsou členy.

¹³⁰ Africa development indicators, The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, 2011, přístupné z internetu:

http://data.worldbank.org/sites/default/files/adi_2011-web.pdf

¹³¹ imf databáze

¹³² Čím vyšší, tím lepší.

¹³³ Jedná se o druhou kategorii ze čtyř, kde poslední je autoritativní režim a první je plná demokracie jakou je i Česká republika. Narušená demokracie jsou z velké části v pořádku, vyznačují se spořádanými volbami ale třeba i případným porušováním svobody médií, potíže ve vládě a nevyvinutá politická kultura. Spadá do nich většina pozorovaných států.

¹³⁴ The Economist Intelligence Unit

¹³⁵ <http://www.transparency.org/research/cpi/overview>

¹³⁶ Bank of Zambia: <http://www.boz.zm/>

¹³⁷ Index lidského rozvoje využívá informací o kvalitě vzdělání, zdraví a HNP na hlavu, čím vyšší tím lépe. Viz: <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/>

¹³⁸ Human development reports, United Nations, : <http://hdr.undp.org/en/>

hranici ¹³⁹				
Nezaměstnanost mladých (15-25)	23,4%		UNDP	2005
Veřejné výdaje na vzdělání	1,3%	%GDP	UNDP	2008
Míra nezaměstnanosti	---			
Otevřenost obchodu ¹⁴⁰	77%	(Importy+exporty)/HDP	WB, UNCTAD	2010

6) Čína

Čínská pomoc Africe má ve skutečnosti šedesátiletou historii. Gigant posílal rozvojovou pomoc zemím, které byly tehdy stejně chudé jako on. Jednalo se o klasickou pomoc západních mocností. Cílem bylo získat africké hlasy pro křeslo v radě bezpečnosti OSN (1971) a později ve WTO(2001). Čínští podnikatelé na kontinentu byly ti usazení, první se zde usadili už v roce 1820) a ti co zde využívali afrického bezcelního přístupu do západních ekonomik. AGOA a EverythingButArms umožnilo čínským podnikatelům, zejména v textilní výrobě, v Africe vyvážet do USA a EU bez celních omezení. Odhaduje se, že v Africe na přelomu tisíciletí žilo dobře přes milion Číňanů (Brautigam, 2009, str.216).

Se vstupem do WTO a silným čínským růstem (běžně přes 8% po roce 2000, nejsilnějším z BRIC) se situace začíná měnit. Čínské kdysi nízké domácí mzdy začínají růst, masivní průmyslová ekonomika diktuje poptávku a země se stává hlavním světovým importérem ropy, uhlí, řady dalších kovů ale i potravin. Ve výsledku státní aparát vydává svým (polostátním) firmám povel „jít do světa“¹⁴¹. Gigant je už několik let mezi pěti největšími exportéry a importéry. Čínské přímé zahraniční investice (FDI) jsou na vzestupu. V roce 2005 72,4% zemí na světě pocítuje příliv čínských přímých investic. Podle OECD jsou čínské odhady FDI v jednotlivých zemích podhodnocené místy až o 40%. Přesto v porovnání třeba s Holandskem nebo Německem jsou čínské FDI nicotné, v počáteční fázi. Přímé zahraniční investice mají dva úkoly: vyhledávající trhy a vyhledávající zdroje. Zprvu putovaly do výroby a těžby ale okolo roku 2010 začali světově skupovat technologické licence, služby a světové obchodníky. Čína by chtěla být ekonomikou s vyšší přidanou hodnotou, s technologiemi. Přesto většina investic zatím putuje především do rozvojových ekonomik, právě tam vyhledávají levnou pracovní sílu pro svá, dnes již odrostlá, odvětví (především textilní) (Lian, 2011). Cílem daným firmám je i sběr informací a zkušeností pro kompetitivnější západní trhy. Peking jde do světa podnikat. Přitom plánovitě zajišťuje trhy, zdroje a zkušenosti pro státní podniky.

Většina financí protéká finančními ráji jako je Hong Kong, Kajmanské či Britské panenské ostrovy. Čínské ministerstvo financí a obchodu (MOFCOM) data uveřejňuje sporadicky a nepřesně. Následující data uveřejnil MOFCOM (Lian, 2011), údaje pro rok 2010 jsou z (Brautigam, 2011).

Tabulka 4

Miliardy USD	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010

¹³⁹ Je vylepšená verze HDI, GNI nahrazuje více faktickými daty o nedostatcích domácností a životů chudých. Viz: <http://hdr.undp.org/en/statistics/mpi/>

¹⁴⁰ Trade openness, vlastní výpočet,

¹⁴¹ *Going global*

Toky FDI	2,76	2,85	5,5	12,26	21,17	26,51	55,91	56,53	
Stavy FDI	29,9	33,2	44,8	57,2	90,6	117,91	183,97	245,75	
Toky FDI do Afriky		0,078	0,317	0,391	0,519	1,574	5,49055	1,44	2,1
Stavy FDI v Africe									13

Zdroj: Mofcom; Brautigam, 2011

Zhruba $\frac{3}{4}$ FDI teče do Asie, 20% do Jižní Ameriky (zde jde především o kovy v Peru), 2% do Severní a Evropa s Afrikou mají většinou po 3%. Většina afrických investic proudila do Jižní Afriky, Nigérie, Súdánu a Zambie (viz. zastaralá tabulka níže). Prioritou jsou jasně ropa a jiné nerosty. Investice do Afriky jsou tedy pro Čínu jen marginální záležitostí. I pokud toky porovnáme s celkovými přítoky FDI od všech světových investorů, zůstávají poněkud malé. Obdivuhodné je ale jejich tempo růstu, v devadesátých letech se posílalo pouze okolo 20 milionů ročně, od roku 2003 (78 mil USD) se toky FDI znásobili sedmadvacetkrát, více než pro jakýkoliv jiný region (Zafar, 2007; Lian, 2011). Čína má na Africe zájem a patrně teprve začíná. Pro naši práci je ale podstatné, že zatím nemůžeme očekávat silný dopad FDI na růsty HDP v daných ekonomikách.

Tabulka 5

Mil USD	Súdán	Zambie	Jižní Afrika	Nigérie	Tanzanie	Keňa	Madagaskar
2005							
FDI stav 2005	351,53	160,3	112,3	94,1	62	58	49,9
Podíl na čínských FDI 2005	26,59%	12,13%	8,49%	7,12%	4,69%	4,41%	3,78%
Čínský podíl na všech FDI v zemi	4,48%	5,04%	0,16%	0,27%	0,10%	5,23%	7,67%

Zdroj: Lian, 2011; Mofcom¹⁴²

Tabulka 6

Miliardy USD	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Světové toky FDI pro Afriku	14,61	18,15	17,36	30,91	36,57	51,27	58,89	52,96	43,58

Zdroj: UCTADstats

Dalším kanálem, kterým se Čínská lidová republika angažuje v Africe je rozvojová pomoc. Ta se ale dosti liší od té typické, spadající pod OECD. OECD poskytuje pomoc především v podobě ODA plynoucí do rozpočtů rozvojových zemí. Čína ODA využívá také, formou grantů (40%), bezúročných půjček, zvýhodněných půjček a odpouštění dluhů. Tyto granty ale nejsou nikdy ve formě

¹⁴² Pozor, tyto data jsou značně zastaralá, například v Jižní Africe bylo mezitím investováno například 5,6 mld USD při koupi 20% akcií Jihoafrické banky Standard

volných cashflow pro státní rozpočty (viz. dále). Do ODA se počítají i zvýhodněné půjčky (exkluzivně poskytované čínskou Eximbank). Ty jsou v případě Číny zvláštního charakteru: musí se jednat o projekty větší než 2,4 milionu USD, alespoň 50% materiálu a služeb na projekt musí pocházet z Číny. Tyto půjčky jsou velice preferované. Jen v roce 2007 se napříč Afrikou za ně pořídilo 87 projektů v celkové hodnotě 1,5 miliard USD. Do roku 2009 včetně se jich Čína zavázala “nabídnout” až 10,8 miliard USD. Ovšem Spojené státy poslali do Afriky jen ten rok 8 miliard čisté ODA. Jedno z mála čínských prohlášení uvedlo, že v roce 2009 putovala do Afriky polovina čínské rozvojové pomoci. Její objem narůstal mezi lety 2004 a 2009 tempem 30% ročně. Přesto podíl, zejména čisté ODA, v Africe v porovnání s ostatními dárci zůstává stále zanedbatelný (Edinger, 2010).

Hlavní tvůrci rozvojové pomoci banky Eximbank a Čínská rozvojová banka ještě dále využívají různých exportních kreditů a zvýhodněných půjček pro exportéry do Afriky. Ty jsou velice podobné zvýhodněným půjčkám, zahrnutým do ODA ale počítají se již do ostatních oficiálních toků (OOF) V roce 2007 se jich Eximbank zavázala nabídnout 20 miliard USD, což už je značná suma (viz. graf), ale nabídka ještě neznamená využití. Fond pro Čínsko-Africkou spolupráci navíc financují podnikové investice na Africkém území. Například Čínská rozvojová banka v roce 2010 oznámila, že se zavázala k projektům za 10 miliard USD, z čehož už 6,5 miliard bylo odčerpáno (Brautigam, 2010).

Nová čínská globální politika se někdy označuje jako “Pekingský konsenzus”. Tento pojem zavedl Joshua Cooper Ramo jako protipól Washingtonského konsenzu. Washingtonrazil vývoj národů pod vládami podporujícími liberalizace a privatizace. Podle Ramy fatálně selhal. Čína naopak postupuje z pozice národní síly. Mnoho těchto myšlenek nyní přejímají i jiné světové národy, zejména díky postupu Číny a slábnutí starých hegemonů. Svět nového konsenzu je politický, a řeší jak obstat ve světě s novým gravitačním centrem na asijském kontinentu. Nepopírá laissez faire ale popírá politickou pasivitu. Jde o zachování národní identity tváří v tvář globalizaci ale zároveň přežití. Liberalizace jsou jeho nutnou součástí stejně jako politická vůle experimentovat při krokové cestě přes řeku. Jak jirazil už Deng Xiao-ping. Jde o akumulaci zkušeností a metod, v konkurenci národů. Mění se tím i přístup k rozvojové pomoci. Afričané si pochvalují partnerský přístup, už žádné “dárce” a “příjemce pomoci”, už žádné patronizování, rady a podmínky. Čína nerozhoduje do čeho je třeba investovat ale naslouchá přáním svých nových partnerů.

Vztahy s Afrikou jsou nově navazovány od roku 2000. V tomto roce bylo založeno Fórum pro Čínsko-Africkou spolupráci (FOCAC). Zde je využíváno plánování, propojování a koordinace čínských projektů. Fórum je zdrojem mnoha pravidelných příslibů pro afričany. Pomoc v podobě komplexních programů asistence pro zemědělství I infrastrukturu (2000), odpouštění dluhů, školení afričanů či importy čínských odborníků, fondy a investice ale i ekonomické zóny (2006) a bezbariérový obchod (2003), to vše se domlouvá zde, s africkými ministry zahraničí a dalšími zástupci. Africké projekty pomoci se dohadují zpravidla na nejvyšších úrovních. Staví se to, co domácí prezidenti uznají za vhodné, nikoli to co si dárce přejí. Sierra Leone si přála po válce fotbalový stadión, Čína doporučovala spravit městské sítě, postavil se stadión. Asiaté navíc, narozdíl od západních dárců, nekladou řadu podmínek na žadatele (kromě odmítnutí nezávislosti Taiwanu¹⁴³¹⁴⁴). To velice

¹⁴³ V této situaci jsou sice oslabeny mezistátní vztahy ale podniky nadále pokračují.

¹⁴⁴ Původní čistá neutralita k vnitřním záležitostem afrických národů se musela časem změnit.

Původně se investovalo do zemí, kterých by se západní investoři nedotkli ani dlouhou holí, zemí s bující korupcí a ozbrojenými konflikty. Což se novému investorovi vyčítalo, přesto se nezdá že by poškozovala demokracie někde. Polorozpadlým zemím tedy Čína umožnila alternativní, nikoli financování, ale zdroje rozvoje. Časem gigant například klidnil situaci v Súdánu, hlavním dovozci Čínské ropy. Prezident Hu Jintao podpořil u súdánské strany intervenci OSN (Brautigam, 2009,

snižuje transakční náklady. Afričané si pochvalují přímé jednání s protistranou. Co se v místnosti ujedná se skutečně do pár měsíců realizuje. Bez výjimek a změn, bez mnoha studií a docela rychle. Západní pomoci často končí termínem. Asijské působení je trvalejší, kdy na sebe projekty navazují. Čína na černém kontinentě hodlá zůstat, aspoň tak můžeme soudit podle toho jak tam neustále rozšiřuje svou pozici (Chileshe,2010; Brautigam, 2009, str. 77).

Washingtonský konsenzus na papíře diktoval, že země by měli provést různé liberalizace, privatizace, opatření ohledně transparentnosti a fiskální disciplíny. Čínský vzestup byl tržní, ale až poté co se na něj země připravila, poté co vsákla západní technologie a Hongkong zkušenosti. Sino-afriická spolupráce probíhá na základě budování partnerství a vzájemné potřeby. Číňané nediktují. Pokud odmítnete nezávislost Taiwanu, tak vám splní přání v podobě stadionu nebo silnice, i když si třeba myslí, že potřebujete důležitější věci, jako snížit počty zaměstnanců, mzdy nebo zainvestovat do energie. O své zemi rozhodují afričané. A když nepřistoupíte na politiku jedné Číny, tak to jejich firmy v investování stejně nezastaví. Politické podmínky nejsou nutné, investor získává pozice na novém území a všechny projekty jsou navrženy tak, aby na konce dne byli ziskové. Jsou to podniky, kdo jde v čele (Brautigam, 2009, str.150). To ony občas požadují změny v podnikatelském prostředí než vstoupí na pole. Třeba pokud v zemi regulované ceny elektřiny nepokrývaly náklady výroby. Tyto podmínky jsou součástí mezivládního jednání. Afričané je chápou mnohem ochotněji, než západní ponižující diktát ohledně privatizací, liberalizací, snižování počtu úředníků a „pomoc až po volbách“.

Výše bylo zmíněno, že žádná hotovost neplyne. Peníze dokonce neopouštějí Čínu. To řeší klasický problém pomoci, totiž zpronevěru fondů domácími vládci. Klasická dohoda pomoci vypadá následovně. Na státní úrovni se představitelé dohodnou, co by byla Čína ochotna pro afričany vybudovat. Potom Eximbank (nebo fond) udělí zemi zvýhodněnou půjčku (ODA) ta je uložena na účtu v Číně, odkud bude zapláceno čínské firmě, až vyhotoví projekt. Vypracování projektu čínskou firmou je tedy podmínkou. U zvýhodněných půjček Eximbank navíc platí, že 50% pomoci musí být „vázáno“ na importy z Číny. Variací je, kdy se dohodnou firmy dvou zemí na spolupráci na rozvojovém projektu a získají politickou podporu. Pokud MOFCOM uzná projekt jako rozvojový s nárokem na pomoc, tak Eximbank otevře účet (AidData's Media-Based Data Collection Methodology,2013; Brautigam, 2009, str.144).¹⁴⁵

Domácí tedy získávají spolupráci vyspělejšího partnera nebo infrastrukturu. Čína získává zakázky pro své megapodniky a přístup na trhy. Pomoc slouží především k výrobě dalších investičních a obchodních příležitostí. Navíc projekty FDI mimo důvěryhodné ekonomiky (snad pouze Botswana a Mauritius) jsou jištěny právy na průzkum nebo těžbu surovin. Pokud domácí vláda ví předem, že si prostě nebude moci dovolit zaplatit, tak může nabídnout prodej samotných surovin protistraně (Brautigam,2009, str.140). Čína má peněz dostatek, v Africe je proto aby je směnily za ropu a další suroviny. Zadlužené země rádi nabízejí suroviny namísto finančních závazků. Dohody jsou přímé,

---

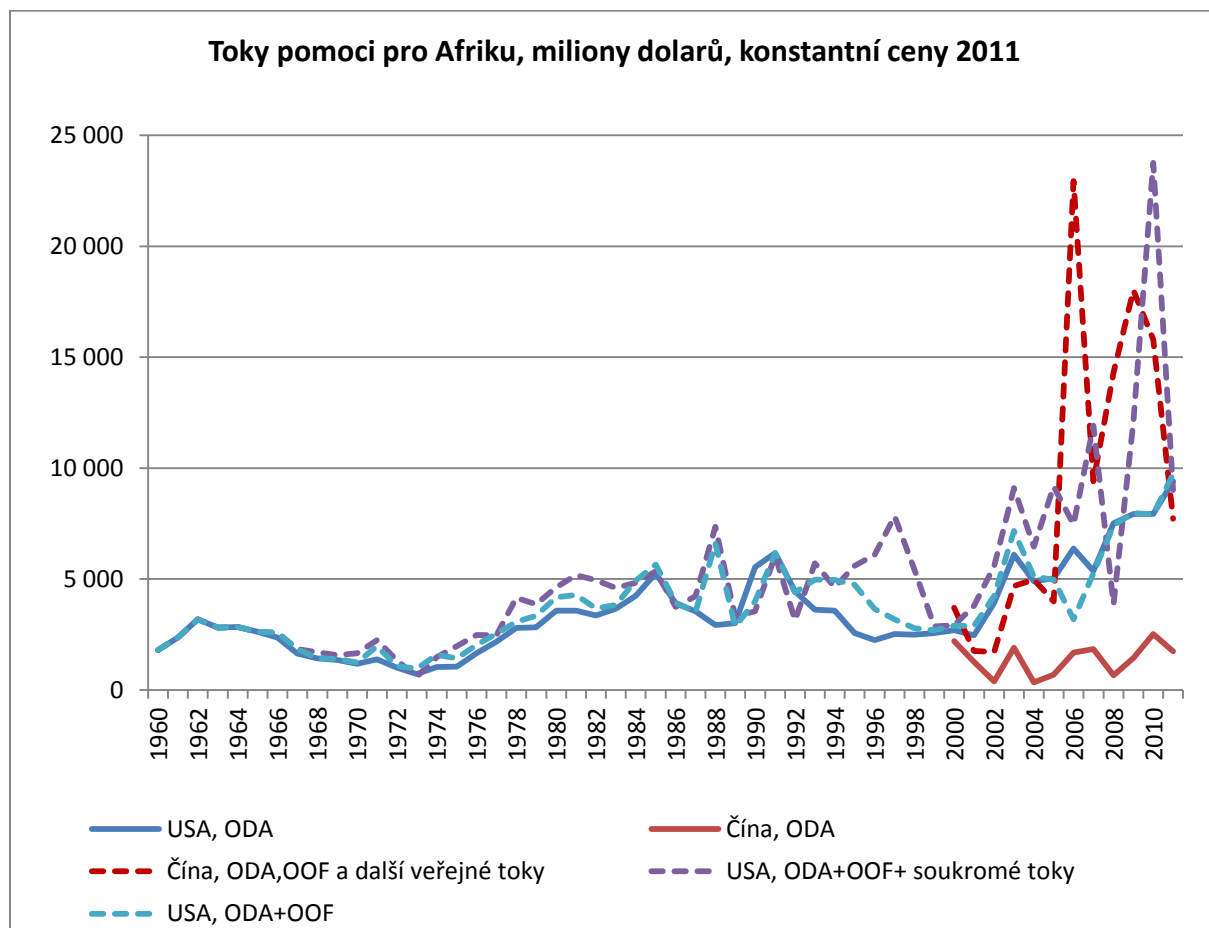
str.282). Válčíci Afrika nevyhovuje ani jeho zemi. Protože je Čína silným obchodním partnerem mnoha zemí, její hlas nese větší váhu než nevládních humanitárních organizací.

¹⁴⁵ Další zajímavý prvek je obejití věřitelské pozice klasických institucí. Číňané jsou ve svých masivních infrastrukturních dohodách jištěni *kolaterálem* v podobě přístupu k nerostům. Zatímco Světová banka doposud užívala pozici přednostního věřitele v případě defaultu. Číňané ale nejsou členové Pařížského klubu a nic takového nepodepsali, co víc, při platební neschopnosti nebudou dlužní peníze ale suroviny, ty neprotékají rozpočtem, jako dluhy Brettonwoodských institucí, a ty tak budou obejity. S Čínou nejde o peníze a místním rozpočtům se vyloženě vyhýbají. Dohody jsou zásadně *quid pro quo* (Brautigam, 2009, str.147).

„chcete infrastrukturu? můžete ručit surovinami? Za pár měsíců jsme tam“.¹⁴⁶ Ať afričané zaplatí nebo ne, Čína posílí svou přítomnost na kontinentě.

Na tomto místě je dobré zdůraznit, že všechny dluhy odpouštěné Čínou (viz. tabulky) jsou ty na mezistátní úrovni. Eximbank financující projekty, podobně jako podniky, jedná téměř na soukromé bázi a dluhy neodpouští. To zdůrazňuje i Brautigamová (Brautigam, 2009, str.132).

Graf 15

Zdroje: oecd.stat, AidData, vlastní úpravy¹⁴⁷

Pro odhad pomoci pro Afriku využívám novou databázi organizace AidData. Organizace do kategorie „Čínská ODA“ zahrnuje toky spadající pod kritéria OECD. Do OOF byly započteny i různé přísliby a závazky, potvrzené či nepotvrzené. Ty jsou v grafu porovnávány s americkými celkovými (veřejné i soukromé) rozvojovými toky. Čína pravděpodobně má také nějaké privátní toky ale vzhledem ke struktuře společnosti a státní ekonomiky jich bude minimum. Navíc jsou naprosto nevystopovatelné. Ve výsledku Čínská pomoc je tedy mnohem menší než ta starých dárců.

Potíže s rozvojovými daty (všech zemí BRIC) ilustruje konstrukce databáze. Pro nedostatek oficiálních zpráv a statistik bylo využito vyhledávačů Google a Factiva či databází BBC a WikiLeaks. Tato data byla následně protříděna a poté se autoři pokusili o jejich potvrzení. Databáze projektů byla

¹⁴⁶ To neplatí pro rozvojovou pomoc, ta se uděluje v rámci diplomatických jednání (Brautigam, 2009, str. 273).

¹⁴⁷ Pro meziroční přepočty byly využity míry inflace z amerického Bureau of Labor Statistics: 1,64% pro rok 2010 a 3,16% pro rok 2011

uveřejněna (přestože inherentně nekompletní, zejména ohledně neoficiálních financí) v dubnu 2013. Obsahuje 1 673 projektů za období 2000-2011 a 75 miliard USD závazků čínské strany (AidData,2013).

Databáze rozlišuje toky dle OECD: ODA-like: projekty s rozvojovým cílem a grantem o velikosti alespoň 25%; OOF-like: granty pro komerční či reprezentativní účely, nebo pokud pomoc neobsahuje 25% grantu. Jsou zde i ony objemné kredity pro exportéry; nejisté toky: ODA nebo OOF ale není pro ně dostatek informací pro vyhodnocení. Oficiální investice, kdy číňané kupují podíl s vidinou zisku dělí databáze na Joint Ventures a FDI (s účastí státu a bez) (AidData,2013).

Databáze AidData využijeme k analýze projektů v našich vybraných zemích. Zaměříme se na velikosti a typy projektů.

6.1 Investice –Nigérie

Oficiální toky, financované především Eximbank:

Tabulka 7

Rok	Název	Sektor	Stav	Povaha toku	Miliony USD, v cenách 2009
2006	Infrastruktura za 4 miliardy USD výměnou za přednostní těžební práva	Nespecifikován	Závazek	Nejistá (Oficiální finance)	5 383,20
Čína dále chtěla zakoupit kontrolní balík v Kadunské ropné rafinérii a rekonstruovat ji ale to se jí další rok nepovedlo. Má tedy licence ale nemá rafinérii. Stav investic do infrastruktury je neznámý.					
2006	Modernizace Nigerijské železnice	Doprava a sklady	Příslib	Nejistá (Oficiální finance)	3 364,50
Čínská stavební firma PPIAF získala smlouvu na modernizace jednokolejky na standartní železnici, vyspravena má být část 1313 km dlouhé trati co spojuje Lagos, Kadunu i Abuju, další města kde se investuje. Projekt se odhaduje na 8 miliard USD, z čehož čínská vláda zvýhodněně zapůjčila 2,5 miliardy. Naopak Brautigamová uvádí, že 2,5 miliardy bylo přiděleno stavební firmě CCECC jako exportní kredit, který nebyl využit..					
2008	Půjčka pro infrastrukturu	Nespecifikován	Příslib	Nejasná (Oficiální finance)	2 527,82
Půjčka byla nabídnuta během rozhovorů o těžebních právech. 2,5 miliardy USD mělo putovat do železnic, elektřiny a telekomunikací. Nigérská strana to považovala za prioritu. Vzhledem k tomu že ropný projekt výše selhal, není jistá ani budoucnost tohoto projektu.					
2009	Vodní projekt u Abuji	Více sektorů	Příslib	Nejasná (Oficiální finance)	1 000,00
Jedná se o výstavbu bydlení (1212 hektarů) a vodovodů u Abuji. Součástí jsou i silnice, kanalizace a elektřina. Druhá část projektu spočívá v zásobování vodou ostatní velká města v regionu. Čínská CGC nabídla v roce 2012 vyhotovit druhou část za 575 milionu USD, což, pokud Nigéřané schválí, by z velké části financovala Eximbank. Z vodního systému by benefitovalo 8000 km čtverečních. První zprávy ale ukazují, že vodovod nebyl levně zpřístupněn pro veřejnost.					
2003	\$600m ve vybavení pro Nigerijskou rafinérii a elektrárnu Akwa Ibom	Průmysl, těžba a stavebnictví	Příslib	Podobná ODA	966,65

Eximbank slíbila zafinancovat vybavení (80% potřebného), pokud by čínská strana vyhrála tendr na její výstavbu. Výstavba započala v roce 2003.					
2006	Lehká železniční síť	Doprava a sklady	Probíhá implementace	Nejasná (Oficiální finance)	672,90
Trasa z hlavního města Lagosu do Abuji. Železnice měla být rychlostní. Nigérská vláda na ní vyčlenila 2 milardy a Eximbank (společně s jiným projektem) 1 miliardu. 25% tratě je údajně hotovo ale projekt se potýká s financováním, není jisté jestli ho nadále buduje Guangdong Xinguang International Group nebo China Civil Engineering Construction Corporation (CCECC).					
2008	Vesmírný satelit NigComSat2	Komunikace	Závazek	Nejasná (Oficiální finance)	505,56
Zvýhodněná půjčka od Eximbank na konstrukci satelitů NigComSat 2 a 3. Číslo 2 je již několik měsíců na orbitu.					
2002	Výstavba Papalantské elektrárny s plynovou turbínou v Ogunu	Výroba a dodávka energie	Probíhá implementace	Podobná OOF	492,22
Čínská SEPCO3 vyhrála kontrakt na stavbu 335MW Papalantské elektrárny. 297 milionů USD z 359 zafinancuje Eximbank, zbytek Nigérská strana. Elektrárna funguje od roku 2007. Následně byl projekt rozšířen, SEPCO3 nyní zabezpečovala obě jeho části. Nigérská vláda souhlasila zaplatit Číňanům za první dva roky provozu, kdy budou pomáhat spravovat elektrárnu. Čínský manažer projektu kritizoval protistranu, když našel funkčních pouze 6 z 8 turbín.					
2007	Hydroenergetický projekt	Výroba a dodávka energie	Závazek	Nejasná (Oficiální finance)	358,00
Čínská CGGC a CGC získaly kontrakt na hydroelektrický projekt, konkrétně přehradu, na Mambijské plošině. Měl by generovat 2,600 MW. Většinu z 5 miliard bude financovat nigerijská strana, Eximbank jen 300 milionů USD. Stav výstavby je neznámý.					
2002	Národní telekomunikační projekt pro venkov (fáze 1 a 2)	Komunikace	Probíhá implementace	Nejasná (Oficiální finance)	330,63
Huawei podepsala kontrakt pro telefonní služby pro venkov, konkrétně přípojky pro 218 komunit. První a druhá fáze (pro republiky a poté pro regiony) byly financovány Eximbank s 200 miliony USD a měly vytvořit 200 000 přípojek, včetně dat a videa. Projekt probíhá.					
2005	Půjčka pro satelit a výcvik	Komunikace	Hotovo	Podobná OOF	287,09
CGWIC vyhrála kontrakt na 311 mil USD pro výrobu satelitu NigComSat-1, sloužícího telekomům. Exportní kredit 200 mil USD od Eximbank pomohl k jeho konstrukci. Číňané vycvičili v Abuji 60 nigérských inženýrů. Satelit byl vypuštěn v roce 2007 a Čínská strana v projektu nehrála už další roli.					
2002	Elektrárna Omotosho	Výroba a dodávka energie	Hotovo	Podobná OOF	189,95
CMEC získala kontrakt na dodání a instalaci 335 MW elektrárny s plynovou turbínou. Podle Wbprojekt stál nakonec 210 milionů USD, zatímco podle Brautigamové se Eximbank zavázala exportním kreditem 115 milionů USD, s 6% úrokovou mírou, 6ti letým odkladem a 12ti letou splatností. Grant tvořil jen 21%, nejedná se tedy o ODA.					
2004	Národní telekomunikační projekt pro venkov (fáze 3)	Komunikace	Probíhá implementace	Nejasná (Oficiální finance)	150,69
Fáze měla pokrýt dalších 150 lokálních samospráv. Číňané na ní poslali 100 milionů USD.					

Implementaci mimo jiné provádějí Shanghai Bell, Huawei a ZTE.					
2006	Úmluva o elektrárně spalující ethanol z cassavy	Výroba a dodávka energie	Příslib	Podobná OOF	121,35
Projekt měl stát zhruba 90 mil USD a Číňané by byly u projektu jako konzultanti, zároveň budou financovat 85% nákladů za 3% úrokové míry. Projekt měl být schopen proměnit 150 000 tun cassavy v biopalivo. V roce 2006 bylo uvolněno 30 milionů naira pro domácí farmáře, aby navýšili produkci cassavy.					
2006	Půjčka 20m USD pro Nigerjský telekom	Komunikace	Závazek	Nejasná (Oficiální finance)	26,92
Nigérský telekom Reltel si zajistil půjčku 20 mil USD od Čínské rozvojové banky na poskytování pevných linek.					

Stav největší sumy je neznámý, transparentnost je obecně velkým problémem. Asijský investor podporuje především infrastrukturní, komunikační a energetické doslova megaprojekty. Koncentrací investic do megaprojektů se zabývá rozpouštění pomoci, s jakým se potýkají západní dárci, když ji rozdávají sice více ale plošně (zejména skrze rozpočty). Východní metoda sebou nese bez výjimky změny v ekonomice. Sektory pomoci je naprosto odlišný od té západní. Zároveň pomáhá projektům na přání vlády, jako třeba vypouštění satelitů. Posiluje tak vzájemné vztahy a svou diplomatickou pozici. Mnoho projektů je v počáteční, nejisté fázi ale je jasné, že investoři hodlají zůstat. Další zajímavý rys je, že většina projektů má podobu účasti nebo spolupráce. Nedochází k zabírání ekonomiky. Asiaté neskupují podniky a nepracují sami. Předávají protistraně zkušenosti při spolupráci. Jedná se o opravdovou „rozvojovou asistenci“, nikoli o žádnou kolonizaci.

Databáze obsahuje dalších 22 oficiálních toků menšího rozsahu. Jedná se především o diplomatické a humanitární projekty. Například lékařské granty, peníze pro školy i proti malárii, mechanizace zemědělství, školení ve výrobě koberců, peníze pro ministerstvo turismu, dohody o otevření pobočky Bank of China ale i bilaterální spolupráce v sociálních otázkách a zdanění. Mezi větší projekty ještě patří grant o 40 milionech remimbi pro infrastrukturní projekty jako bonus za uzavření čtyř dohod o ropě, jejichž součástí byla i údržba rafinérie a výstavba přidružené elektrárny. Jako rozvojové můžeme označit rozsáhlé investice do vodních sítí, vrtů a pump v 19 nigerijských státech. Je třeba zdůraznit, že část těchto toků je označena jako „nejisté“.

Neoficiální toky, financované především podniky:

Tabulka 8

Rok	Název	Sektor	Stav	Povaha toku	Miliony USD, v cenách 2009
2010	CSCEC staví 3 ropné rafinérie a petrochemické zařízení	Průmysl, těžba a stavebnictví	Příslib	Joint Venture s vládou	22 126,30
Firma plánuje utratit zhruba 24 miliard USD a produkovat zhruba 250 000 barelů denně. Dalších					

informací je nedostatek.					
2006	45% podíl na licenci pro ropný offshore průzkum	Průmysl, těžba a stavebnictví	Probíhá implementace	FDI s vládou	4 193,51
China National Offshore Oil Co. Ltd. zaplatila 2,268 miliard USD za 45% podíl na licenci pro offshore průzkum v domácí firmě OML 130. Jedná se zhruba o 500 čtverečních mil v nigerské deltě. CNOOC dále zaplatila 424 milionu USD na náklady a za to obdržela 79 z 225 tisíc barelů denně.					
2004	Kontrakt na ropný průzkum Bloků 64 a 66 v Čadu.	Průmysl, těžba a stavebnictví	Probíhá implementace	Joint Venture s vládou	3 420,58
SINOPEC a nigerská rafinérka NNPC podepsaly úmluvu o průzkumu v Čadské deltě pro ropné bloky 64 a 66. Součástí byli i možné podíly na Kadunské rafinérii a ropovody z Čadu. Kadunskou rafinérii se získat nepodařilo (viz výše), ostatní platí.					
2003	Elektrárna na přírodní plyny a přidružené zařízení	Průmysl, těžba a stavebnictví	Příslib	FDI bez vlády	483,32
Nigerský prezident Olusegun Obasanjo oznámil, že čínští investoři souhlasili s investicí alespoň 300 mil USD do elektrárny a skladů na na tekuté přírodní plyny.					
2004	Telekomunikační projekt	Komunikace	Závazek	FDI bez vlády	452,06
MTS First Wireless a dvě čínské společnosti –GSI a Eastcom podepsali smlouvu na 300 mil USD na investiční projekt pro celonárodní síť z optických vláken. Číňané budou dohlížet na výstavbu a provoz. Stav projektu je neznámý.					
2007	Průzkum pevných minerálů a ropy v severozápadní Nigérii	Průmysl, těžba a stavebnictví	Závazek	Joint Venture bez vlády	357,00
Nigerská Loratt Capital Ltd a čínská Zhonghao Overseas Construction Engineering Company Limited podepsali smlouvu na 300 milionů USD pro průzkum pevných minerálů ve státě Zamfara a ropy v severozápadní Nigérii. Továrna na zpracování minerálů i rafinérie jsou součástí dohody. Stav projektu je neznámý.					
2007	Tři rozvojové projekty : cukr, hydroenergie a minerály ve státě Zamfara	Průmysl, těžba a stavebnictví	Příslib	FDI bez vlády	358,00
Hong Kongská Reofield Industrial Company investovala 300 mil USD do projektů spojených s hydroenergií, cukrem a minerály. Stav projektů je neznámý.					
2006	Technické centrum	Komunikace	Hotovo	Podniková pomoc bez vlády	135,99
Prezident Olusegun Obasanjo otevřel centrum pro technickou pomoc a výcvik. Má sloužit především personálním nedostatkům telekomunikačního sektoru. Až 2000 techniků by zde mělo být vyškoleno ročně.					
2006	35% funkční podíl na nigerské OPL 229	Průmysl, těžba a stavebnictví	Probíhá implementace	FDI s vládou	80,75
China National Offshore Oil Corporation (CNOOC) zakoupila 35% výkonný podíl v Nigeria OPL					

229 za 60 mil USD. Většina podílu byla odprodána po dvou letech.					
2005	Výrobní továrna	Průmysl, těžba a stavebnictví	Příslib	FDI bez vlády	28,71
Huawei a nigerijské ministerstvo komunikací uzavřeli dohodu, podle které Huawei zainvestuje 20mil USD do výstavby továrny v Nigérii. Stav projektu je neznámý.					
2006	Licence k ropným blokům	Průmysl, těžba a stavebnictví	Závazek	FDI s vládou	21,53
China National Petroleum Corporation se zavázala zaplatit 16 mil USD za licence ke čtyřem ropným blokům: 471, 721, 732, 298					

Investice se zaměřují na využití ropy, které má Nigérie druhé největší zásoby na kontinentě (Economist, březen, 2013). Dokonce ani FDI nepřebírají domácí podniky, přestože by na to peněz měli jistě dost. Jakoby i tito soukromí investoři sledovali státní politiku pomoci. Jinak je naprosto evidentní zájem o ropu, energetický a komunikační průmysl. Čínské velké podniky v nich mají rozsáhlé zkušenosti a přináší tak do zemí pokročilé technologie. Hirschman podporoval náročná odvětví, protože nutili domácí zaostálé národy ke změně pracovních návyků, disciplíny a učení. Ale to vyžaduje i trpělivost ze strany učitelů. Výsledky se ukáží, až budou projekty předány ke správě do domácích rukou.

Minimum je zpráv o drobnějších investicích, třeba výrobních. To by naznačovalo, že jako předvoj zatím pracují podniky největší, se silným zázemím a politickým krytím a zároveň ty, které se zúčastnili diplomatických projektů rozvojové pomoci. Globální hráč Huawei budiž příkladem. O zónách volného obchodu Lekki a Ogun, jejichž výstavba byla ohlášena na FOCAC 2006 není zatím zpráv. Ty by se díky svému napojení na přístavy měli zaměřovat na (drobnou) výrobu pro mezinárodní obchod.

Na tomto místě můžeme toky porovnat s těmi od OECD, konkrétně skupiny DAC, která se zaměřuje na pomoc rozvojovým zemím. Pomoc z Asie je pořád menší než ta ze západu ale liší se charakterem. Čínské FDI už ty západní v Nigerii dobře překonávají. Také je dobře pozorovatelné, že neustále rostou. Role Číny na kontinentu bude dále jen narůstat. Na celém kontinentě jsou čínské toky neporovnatelné ale třeba v Nigérii se západní pomoci a FDI dobře vyrovnají některé roky.

Toky ze zemí DAC vs čínské

Tabulka 9

Miliony USD, ceny roku 2012	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ODA	84	106	213	199	314	5 931	10 820	1 385	638	688	850
OOF	-564	-497	2 935	109	156	-100	- 6 837	-511	-452	46	-156
Závazky	167	184	277	230	326	5 918	11	1	864	816	703

							453	470			
Soukromé toky	- 1 603	1 411	1 472	1 776	587	1 279	- 7 689	-394	1 713	2 295	-608
Čínské oficiální toky	-	-	1 012	966	150	287	9 566	358	3032	1000	-
FDI	-86	1 256	1 183	1 939	214	1 472	-128	-19	890	2 529	-152
Čínské investice	-	-	-	483	3872	28,7	4 430	715	-	-	22 126

Zdroj: OECDstats, AidData

6.2 Investice- Jižní Afrika

Oficiální toky, financované především Eximbank a Rozvojovou bankou Číny:

Tabulka 10

Rok	Název	Sektor	Stav	Povaha toku	Miliony USD, v cenách roku 2009
2011	Dohoda o finanční kooperaci	Více sektorů	Závazek	Nejasná (Oficiální finance)	2 072,38
Rozvojové banky Jižní Afriky a Číny podepsali dohodu o kooperaci ve výši 2,5 miliard USD. Banky měli společně investovat v těžbě, infrastruktuře, dopravě, komunikacích, energii a zemědělství skrze různé projekty.					
2010	Čína investuje v jihoafrických platinových dolech	Průmysl, těžba a stavebnictví	Probíhá implementace	Oficiální investice	604,29
Čínský státní podnik Jinchuan a Čínská rozvojová banka měli společně investovat 877 mil usd do jihoafrického platinového odvětví. Jedná se o druhou největší Čínskou investici v Africe mimo energetický sektor. Současně je akvizice domácího těžaře a zajištění těžebních práv v daných lokacích. K dokončení dolu má dojít v roce 2023.					
2009	Tématický park Fantawild Adventure	Obchod a turismus	Závazek	Nejasná (Oficiální finance)	250,00
Huaqiang Holdings zainvestují do parku poblíž Johannesburgu, který má nabízet prvky čínské, africké i globální kultury. Huaqiang se přitom zaměřuje na hightech technologie. Rozloha má být 770 000 metrů čtverečních, očekávají se až 2 miliony turistů ročně. Park byl pravděpodobně otevřen v roce 2012.					
2010	Úmluva o továrně na cement	Průmysl, těžba a stavebnictví	Příslib	Oficiální investice	101,59
Cementárna o hodnotě 217 mil USD měla být vybudována v Jižní Africe. Jidong Development Group a Čínská rozvojová banka budou držet kontrolní podíl. Plánovaná produkce by měla být 2,500 tun cementu denně.					
2006	13 dohod o spolupráci v rozmanitých oblastech	Více sektorů	Závazek	Podobná ODA	3,38
Úmluvy sahají od politiky, přes ekonomiku, obchod, národní obranu až k zemědělství a technologiím. Podepsány mezi Wenem Jiabaoem a Thabem Mbekim. Čína zároveň nabídla 2,5 mil USD na různá školení a výcviky.					
2007	Confucius Institut pro podnikání na kampusu	Vzdělání	Hotovo	Podobná OOF	-

	Tshwane University of Technology				
2000	Televize MIH a čínská CCTV uspořádaly spolu rozsáhlou kulturní show, pořad pro děti a muzikál	Ostatní sociální služby	Hotovo	Podobná OOF	-
2000	Společná ekonomická a obchodní komise	Obchod a turismus	Hotovo	Nejasná (Oficiální finance)	-
2002	Spolupráce při vývoji herbálních léčiv pro tlumení příznaků AIDS	Zdraví	Příslib	Nejasná (Oficiální finance)	-
2002	Spolupráce na úrovni informačních technologií a komunikací, včetně rozvoji lidských zdrojů.	Komunikace	Závazek	Nejasná (Oficiální finance)	-
2004	Centrum čínských studií na Stellenboschské Univerzitě	Vzdělání	Závazek	Podobná OOF	-
2007	Úmluva o kooperaci a výměně informací ohledně těžby	Průmysl, těžba a stavebnictví	Závazek	Nejasná (Oficiální finance)	-
2009	Společná výroba Norinco motors a africké Super Group	Průmysl, těžba a stavebnictví	Hotovo	Nejasná (Oficiální finance)	-
Podle „dopisu úmluvy“ firmy společně založí výrobní automobilovou linku. Super Group za 30% podíl poskytne pozemky, budovy a zajistí distribuci. Čínská protistrana zajistí překlenovací úvěr zadlužené firmě. Projekt podporuje Čínská rozvojová banka a Čínsko-Africký rozvojový fond. Minimálně už 1500 kusů bylo prodáno jihoafrickým podnikatelům.					

Seznam dále obsahuje úmluvy o spolupráci na úrovni obchodu, vzdělání a kultury či třeba sportu a umění. Role Eximbank není nikde k nalezení. V rozvinuté Jižní Africe, která akutní pomoc nepotřebuje, je na pomoci patrnější, že asijský kolos vyloženě hledá přátele. Kulturní spolupráce budiž příkladem. Podniky zabírají pozice v těžbě platiny, dále i ve stavebnictví nebo autovýrobě. Pokud je partner pustí do ekonomiky, tak mu mohou nabídnout přehršel financí ze státních kapes, viz zadlužená automobilka. Zatímco Nigérie potřebovala infrastrukturu, Jižní Afrika spíše už rozvíjí služby a žádá spolupráci se světovým hráčem. Společné projekty, budou využitelné při rozvoji okolních zemí.

Neoficiální toky, financované především podniky:

Tabulka 11

Rok	název	sektor	Stav	Povaha toku	Miliony USD v cenách roku 2009
2008	Dohoda o ropné rafinérii	Průmysl, těžba a stavebnictví	Příslib	FDI s vládou	9100,13
PetroSA spolupracuje se SINOPECem za účelem stavby rafinérie, průzkumu a vývoji hydrouhlíkových projektů i s přidruženými odvětvími. Dohoda byla podepsána při návštěvě zástupce prezidenta v Číně. Firmy ohlásily, že očekávají produkci až 400 000 barelů denně a dokončení stavby					

okolo roku 2020.					
2007	Investice v South Africa Standard Bank	Bankovníctví a finanční služby	Hotovo	FDI s vládou	6682,61
Industrial and Commercial Bank of China zakoupila 20% podíl na South African Standard Bank Group. Jde o největší známou investici na kontinentě. CEO ohlásil následující rok, že spojení s ICBC bance přineslo zhruba 78 mil USD v ve výnosech. Součástí spolupráce je sekce investičního bankovníctví, globálních trhů, nebo zaměření na financování těžby surovin.					
2001	Investice do továrny	Průmysl, těžba a stavebnictví	závazek	nejistá	3090,311754
Až 19 továren v oblasti KwaZulu-Natal by se mělo zaměřit na výrobu textilu, opracování oceli, nábytku a elektroniky. S nejvyšší pravděpodobností se jedná o FDI.					
2007	Rozšíření JISCO slévarenského projektu	Průmysl, těžba a stavebnictví	příslib	FDI s vládou	608,5956348
2005	Projekt vývoje Chromu včetně dolu a továrny	Průmysl, těžba a stavebnictví	Probíhá implementace	FDI s vládou	473,6948293
JiuQuan Iron and Steel Group (JISCO) investovala 300 milionu USD do projektu vyvíjejícího produkci chromu, včetně ložiska 25 mil tun a továrnu slibující produkci až 900 000 tun ročně.					
2008	SINOSTEEL investuje do pece produkující 240 000 tun ferrochromu a další dvě šachty produkující 540 000 tun surového chromu	Průmysl, těžba a stavebnictví	příslib	FDI s vládou	444,895653
2010	Yingli Solar chystá výrobní továrnu	Produkce a dodávky Energie	závazek	Joint Venture s vládou	404,4091899
2010	Suntech Power Holdings slibuje solární elektrárny s kapacitou až 100MW	Produkce a dodávky Energie	příslib	FDI bez vlády	325,3867045
2010	Půjčka pro Cell C na splátku dluhů	Obchod a jiné služby	závazek	Podniková pomoc s vládou	295,5262406
2006	SINOSTEEL produkce chromu	Průmysl, těžba a stavebnictví	Hotovo	Joint Venture s vládou	134
Domácí producent Samancor sepsal smlouvu se SINOSTEELem, podle které Samancor vytvoří firmu Tubatse Chrome, která by vlastnila důl, který by zásoboval všech pět pecí v Jižní Africe. Firma by pak byla z 50% odprodána Číňanům. Kapacita Tubatse by měla být 280 000 tun ročně.					
2011	Těžba uranu	Průmysl, těžba a stavebnictví	příslib	FDI s vládou	124
2012	Investice autovýrobce	Průmysl, těžba a stavebnictví	Probíhá implementace	FDI s vládou	92,
FAW, čínský autovýrobce chce otevřít linku produkující osobní auta a nákladní vozy. Produkce má začít v 2013.					
2009	Investice autovýrobce	Průmysl, těžba a stavebnictví	příslib	FDI s vládou	80
Changan chce postavit novou výrobní linku, s kapacitou až 50 000 vozů, i pro okolní země.					
2009	Půjčka od Čínské Banky	Bankovníctví a finanční služby	Probíhá implementace	FDI s vládou	50
Industrial Development Corporation získala úvěr na vyplnění mezer v kapitalizaci a pro umožnění poskytování dalších úvěrů korporace.					

2006	Investice do dolů na zlato a platinu	Průmysl, těžba a stavebnictví	příslib	FDI s vládou	20
Zijin Mining Group zakoupila 20% podíl v africké Ridge Mining PLC těžící platinu.					

Podle Renarda Jižní Afrika i Nigérie jsou hlavní příjemci čínských FDI, mezi lety 2003 a 2004 jich každá obdržela běžně 20% (Renard, 2011). Investice v Jižní Africe jsou pestřejší než v Nigérii. Těžba surovin je stále prioritou ale dochází zde již i k investicím do autovýroby a dalších výroben. To jsou sektory, které přináší mnohé vazby a navíc inkluzivitu dělníkům, navíc se ziskem lidského kapitálu. Tím snižují chudobu v regionech. Můžeme jen doufat, že tyto projekty budou následovat v chudších zemích, jako je Nigérie a Zambie, hned po dokončení infrastruktury protože tam budou mít největší přínos. Opět je patrné, že se nešetří na pokročilých technologiích. Na africký rozvoj se nečeká, jako na západě, ale popohání se. V zemi známé jako finanční bráně do kontinentu Číňané podnikli jednu ze svých nejznámějších investic, koupí podílu v Standard Bank, který má fungovat jako představená základna. Pomoc je drobná, spíše diplomatická, v porovnání s tou západní. Samotný dopad investic nemůžeme očekávat značný, v zemi s HDP okolo 380 miliard USD.

Toky ze zemí DAC vs čínské

Tabulka 12

Miliony USD, ceny roku 2012	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ODA	355	314	375	477	459	466	561	594	882	861	822
OOF	105	84	-69	413	302	42	-12	144	-135	1 552	873
Závazky	312	323	390	427	508	803	765	890	1 033	1 136	933
Soukromé toky	-1 085	-361	2 565	4 372	9 305	14 060	7 732	12 604	5 503	1 255	2 947
Čínské oficiální toky	-	-	-	-	-	-	-	-	-	250	604
FDI	408	333	1 709	3 981	8 273	12 150	2 297	6 226	4 948	2 329	2 273
Čínské investice	-	3090	-	-	-	473	154	7290	9100	130	1024

Zdroj: OECDstats, AidData

6.3 Investice- Zambie

Oficiální toky, financované především, vládou, Eximbank a Rozvojovou bankou Číny:

Tabulka 13

Rok	Název	Odvětví	Stav	Povaha toku	Miliony USD v cenách roku 2009
2010	Číňané postaví vodní elektrárnu Kafue Gorge	Produkce a dodávky Energie	Probíhá implementace	Nejasná (Oficiální finance)	929,7
Celková hodnota by měla dosáhnout hodnoty 1,5 miliardy USD a 600MW produkce. Na financování se podílí Čínsko-Africký rozvojový fond, Čínská rozvojová banka, firma Sinohydro, 250 milionů USD ze Zambijské strany a domácí firma Zesco. Konstrukce bude zahrnovat nemocnice, ubytování, školy i kompletní					

infrastrukturu.					
2005	Nižší Kafue Gorge	Produkce a dodávky Energie	Příslib	Nejasná (Oficiální finance)	732,1
Eximbank zafinancuje 85% z 600 mil USD na upgrade elektrárny z 900 na 990 MW pro nasycené rostoucí poptávky po energii.					
2007	Rozšíření elektrárny na jezeře Kariba	Produkce a dodávky Energie	Hotovo	Podobná OOF	340,0
Sinohydro navýší kapacitu elektrárny o 350 MW za pomoci Eximbank, spolupráce s domácím producentem Zesco a Africkou rozvojovou bankou.					
2006	Odpuštění dluhu 211 mil USD		hotovo	Podobná ODA	284,0
2011	Půjčka na regionální silnici	Doprava a sklady	závazek	Nejasná (Oficiální finance)	149,2
Eximbank půjčila na vyspravení 150km silnice ¹⁴⁸					
2011	Výstavba stadionů v Lusace	Ostatní sociální služby	Probíhá implementac e	Nejasná (Oficiální finance)	77,9
Shanghai Construction Group of China staví a opravuje dva stadiony o kapacitě 50 000. Financováno zvýhodněnou půjčkou za spolupráce domácí firmy Zesco.					
2001	Odpuštění dluhu 40 mil USD		Hotovo	Podobná ODA	66,5
2001	Zrušení dluhu 30 mil USD		Hotovo	Podobná ODA	49,9
2010	Půjčka na mobilní nemocnice	Zdraví	Hotovo	Nejasná (Oficiální finance)	49,6
Čínská vláda dala protistraně půjčku 361 Yuanů na stavbu mobilních nemocnic. Mají přispět především ke snížení mateřské úmrtnosti a přístupu k péči v odlehlých oblastech.					
2007	Půjčka na techniku pro nápravu povodňových škod	Nouzová pomoc	Závazek	Nejasná (Oficiální finance)	46,5
2010	Optické linky pro Zesco, fáze 2	Komunikace	Hotovo	Nejasná (Oficiální finance)	34,4
Společně s první fází projekt pokrývá 5 300 km kabele ve 46 samosprávných celcích včetně venkovských.					
2007	Elektrická energie pro Copperbelt	Produkce a dodávky Energie	příslib	Nejasná (Oficiální finance)	33,4
Obě vlády a Zesco se podílejí na přivedení elektrické energie pro firmy (převážně čínské) v těžebním regionu Měďný pás. Potřeba jí je zejména pro indukční pec na měď ve zvláštní ekonomické zóně v Chambishi, 420 km od Lusaky					
2001	Centrum předváděcí zemědělskou technologii v Lusace	Zemědělství	Hotovo	Podobná ODA	15,5
2002	Čína daruje 8,4 mil USD Shanghai Construction Company na Zambijský vládní komplex	Vláda a občanská společnost	Probíhá implementace	Podobná ODA	13,9
2006	Čína pomáhá budovat a udržovat vodní soustavu v Lusace	Zásobování vodou	Probíhá implementace	Podobná ODA	13,5
2003	Technické vybavení pro zambijská media (TV a noviny)	Komunikace	Hotovo	Podobná ODA	12,9

¹⁴⁸ Economist uvádí, že silnici ještě ten rok odnesly prudké deště (Economist, březen 2013).

Projekty pod 10 mil USD dále obsahují především ODA toky, technické pomoci, jako tiskařské lisy pro média, hnojiva do zemědělství, čínské doktory a prostředky proti malárii či řada výcviků pro studenty ale i pro místní za účelem správy čínských projektů (např. stadionů). Vládě se odpouští různé dluhy, posílají se různé drobné granty a výpomoci u staveb jako stadióny nebo vládní komplexy či finanční centrum.

Mohlo by se zdát, že infrastrukturu staví jen pro svá odvětví ale Economist uvádí, že se silnice staví napříč celou zemí, přece jen jde o pomoc. To ovšem nemění nic na tom že tu u Lusaky odnesla voda ještě ten rok co byla postavena. Africké podnebí, spíše než trh, přinutí asiáty zvýšit kvalitu svých staveb (Economist, březen 2013).

Pomoc je opět na diplomatické bázi, součástí jsou laskavosti a humanitární akce. Roli hrají technologie a především záchrana infrastruktury. Světová banka do ní kdysi pravidelně investovala 75% svých zdrojů ale přestala když se státy stali nezávislými. (Brautigam, 2009, str. 133). Pomoc opět sleduje linie čínských předvojových odvětví, jako jsou energie a stavebnictví.

Neoficiální toky, financované především podniky:

Tabulka 14

Rok	Název	Sektor	Stav	Povaha toku	Miliony USD v cenách roku 2009
2009	Zhonghui prozkoumává a investuje v Copperbeltu	Průmysl, těžba a stavebnictví	Závazek	FDI bez vlády	3 600
Projekt je vázán na čínské importy, nicméně se plánuje jeho rozšíření do několika let včetně velkokapacitní měďné pece.					
2006	Investice v Copperbeltu	Průmysl, těžba a stavebnictví	Probíhá implementace	FDI s vládou	1 345,8
Čínská Non-Ferrous Metal Mining Company měla vyvíjet těžební závody mezi lety 2006 a 2010. Projekt je pravděpodobně hotov. CNMC má přístup k surovinám na 25 let.					
2010	CNMC investuje v dolech Luanshya, Mulyashi a Chambishi	Průmysl, těžba a stavebnictví	Příslib	FDI s vládou	557,8
2010	Projekt na biopaliva	Produkce a dodávky Energie	Závazek	Joint Venture bez vlády	373,0
Mezinárodní Joint Venture Kaidi Biomass Zambia podepsala smlouvu se zambijskou vládou o využití 1,8 milionu hektarů v severní Zambii. Bioethanol by měl být produkován z cassavy, cukrové řepy a dalších plodin a biodiesel ze sójových bobů, palmového oleje					
2000	CNMC investuje v měďných dolech, investice je vázaná	Průmysl, těžba a stavebnictví	Příslib	FDI s vládou	339,4
2000	CNMC znovuotevřela důl v Chambishi	Průmysl, těžba a stavebnictví	Hotovo	FDI s vládou	254,6
Důl CNMC patřil už dříve, nově by měl produkovat až 45 000 tun mědi.					
2010	CNMC investuje do dolů Mulyanshi a Luanshya.	Průmysl, těžba a stavebnictví	Příslib	FDI s vládou	251,0
2003	CNMC zakoupila důl Chambishi (spravovala ho od roku 1998)	Průmysl, těžba a stavebnictví	hotovo	FDI s vládou	241,7

2006	CNMC postavila v Chambishi moderní pec na měď	Průmysl, těžba a stavebnictví	Hotovo	FDI s vládou	134,6
2007	Dcera CNMC investuje do dolu produkujícího až milion tun mědi	Průmysl, těžba a stavebnictví	Hotovo	FDI s vládou	119,3
2009	CNMC kupuje krátce uzavřený důl Luanshya ¹⁴⁹	Průmysl, těžba a stavebnictví	Hotovo	FDI s vládou	50,0
2004	Číňané podpoří Zambijské veřejné telekomunikace	Komunikace	Příslib	Nejisté (komeční)	49,3
Dvě čínské banky souhlasili financovat půjčkou rozšíření sítě Zamtel. Podle jiných zdrojů zakoupili akcie společnosti. Stav projektu byl ještě v roce 2012 neznámý.					
2010	CNMC modernizuje a rozšiřuje produkci v dole Luanshya	Průmysl, těžba a stavebnictví	Příslib	FDI s vládou	37,2
2006	Jinchuan Group zafinancuje mezinárodní projekt s niklem v Munali	Průmysl, těžba a stavebnictví	Hotovo	FDI s vládou	33,6
2005	CNMC investuje do chemického opracování mědi v Chambishi	Průmysl, těžba a stavebnictví	Hotovo	FDI s vládou	28,7
2004	Chiman otevřela první důl na mangan v Zambii	Průmysl, těžba a stavebnictví	Hotovo	FDI bez vlády	15,1
2004	Čínská firma pomáhá domácímu Zescu vybudovat dvě hydroelektrárny pro venkov země.	Produkce a dodávky Energie	Závazek	Podniková pomoc s vládou	15,1
Pomoc se zdá být nevázaná.					
2003	Investice do továrny na výbušniny v Kitwe. Čínská strana drží 70% akcií.	Průmysl, těžba a stavebnictví	Hotovo	Joint Venture bez vlády	12,2
2006	Optické linky pro Zesco, fáze 1	Komunikace	Hotovo	Joint Venture s vládou	10,8
2010	Restrukturalizace niklového projektu v Munali, Chambishi	Průmysl, těžba a stavebnictví	Hotovo	FDI s vládou	6,5
2008	Čtyřhvězdičkový hotel v Chinice. Projekt je nevázaný.	Obchod a turismus	Probíhá implementace	Joint Venture bez vlády	4,0
2010	Investice ve výrobě	Průmysl, těžba a stavebnictví	Probíhá implementace	FDI s vládou	2,0
Twapalwa Industrial Corporation investovala do výstavby firmy, která měla poskytovat stavební a těžební vybavení v Zambii. Včetně výrobní (skládací) linky a údržby.					
2007	NFC Africa Mining investuje do opravy silnic ve městě Kitwe v Chambishi. Včetně daru zařízení pro školáky.	Nouzová pomoc	Hotovo	Podniková pomoc s vládou	0,5

V Copperbeltu se nalézá zvláštní čínská ekonomická zóna velikosti 45km². Vystavěla ji klíčová firma oblasti CNMC. Podnikatelé zde užívají importní i daňová zvýhodnění. Zóna by měla přinést 6000 pracovních míst a zvýšit exporty země o 450 mil USD (Davies, 2008).

¹⁴⁹ Důl, stejně jako jiné byl uzavřen po pádu cen mědi na světových trzích.

Firma CNMC, hlavní aktér v zóně Copperbeltu zde provádí řadu investic do těžebního průmyslu. Součástí je kompletní infrastruktura od elektřiny až po dopravu a ubytování. Přesto investice zasahují i do dalších sektorů jako jsou opět komunikace, energie, zemědělství ale i hoteliérství. Špatnou zprávou je, že například dodávky tržavin si asiáté zajišťují sami. Potřebují své zásobování rychle a spolehlivě. Je možné, že nebudou mít čas, čekat, než nerovnováhy vyburcují spící africká odvětví. Afričanům pak nezbyde než se učit ve fabrikách od vedoucích a ne na trhu. Zásobovací odvětví by mohli být snadno plně čínské a Hirschmanovy vazby by přišli vniveč. Africký rozvoj by se pak ocitl na pomalejší, postupnější koleji. Nejednalo by se o revoluci ale postupný proces učení a spojování domácích faktorů a případnými příležitostmi v čínském systému.

Toky ze zemí DAC vs čínské

Tabulka 15

Miliony USD, ceny roku 2012	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ODA	486	274	360	592	746	823	1 116	714	705	702	594
OOF	-6	-61	-113	39	-104	-548	118	101	-87	-97	-16
Závazky	370	314	449	612	738	1 475	1 307	876	718	714	506
Soukromé toky	26	19	-57	-8	-192	495	-58	174	380	-13	53
Čínské oficiální toky	-	131,9	13,9	12,9	-	732,1	297,5	419,9	-	-	1013
FDI	29	33	-55	-26	-168	456	-26	156	106	1	28
Čínské investice	594	-	-	253,9	79,5	28,7	1525	119,8	4	3600	1227

Zdroj: OECDstats, AidData

Čínská pomoc je většinu času menší než ta z OECD ale některé roky se jí vyrovná. Domácí ji ale vítají, podle nich je mnohem konzistentnější a tedy spolehlivější než ta západní. FDI masivně překonávají ty západní, zejména díky dolu v Chambishi. Můžeme očekávat značný dopad na růst země, protože třeba rozpočet Zambie je 4,5 milardy USD, a FDI jsou běžně v miliardách. Čína investuje do země, o kterou západ ještě neprojevil zájem, respektive z ní po krizi a pádu cen surovin ustupuje.

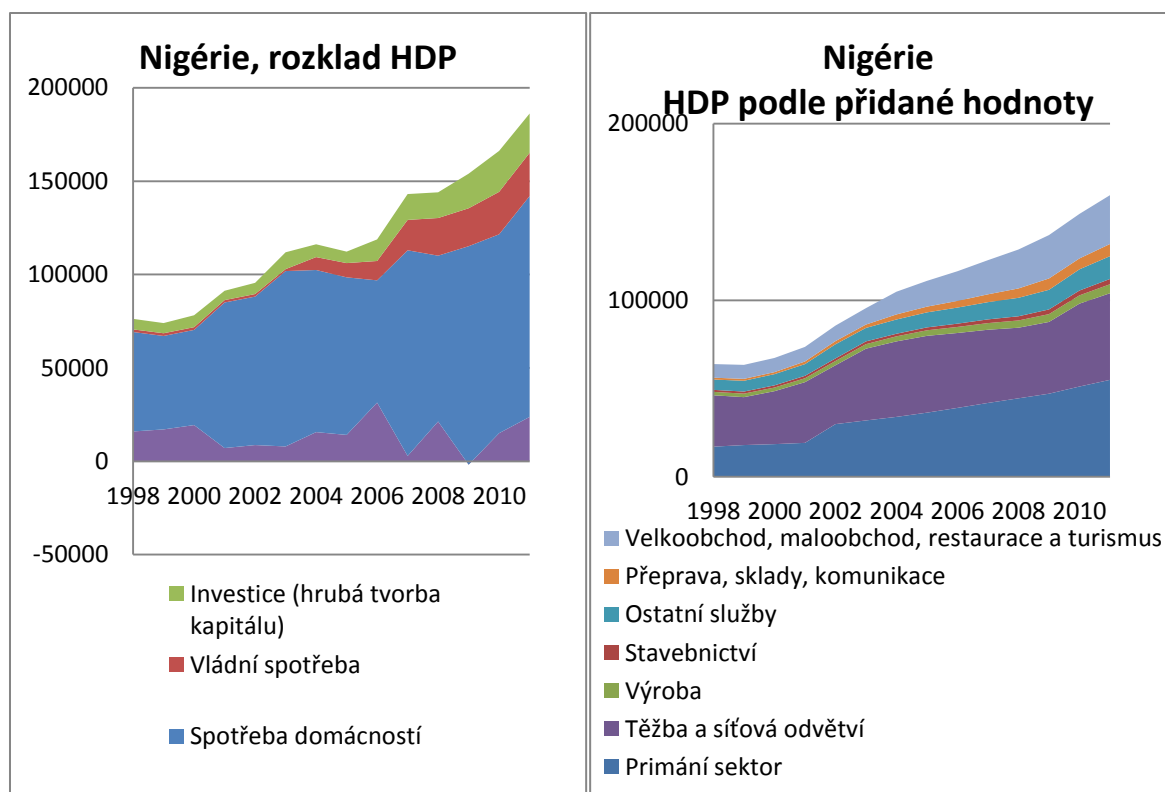
7) Vývoj ekonomik

7.1 Struktury HDP

V posledních letech většina ekonomik zažila silné růsty, jak dokazují grafy podle aktuálních dat z UNCTADu. Nigérský růst je veden především spotřebou. V té může mít vliv nárůst importů z Číny (Chileshe, 2010). Afričané si tak rozšiřují poptávky, což může, jak uváděl Hirschman, vést ke založení domácích producentů těchto výrobků.

Graf 16

Tabulka 16

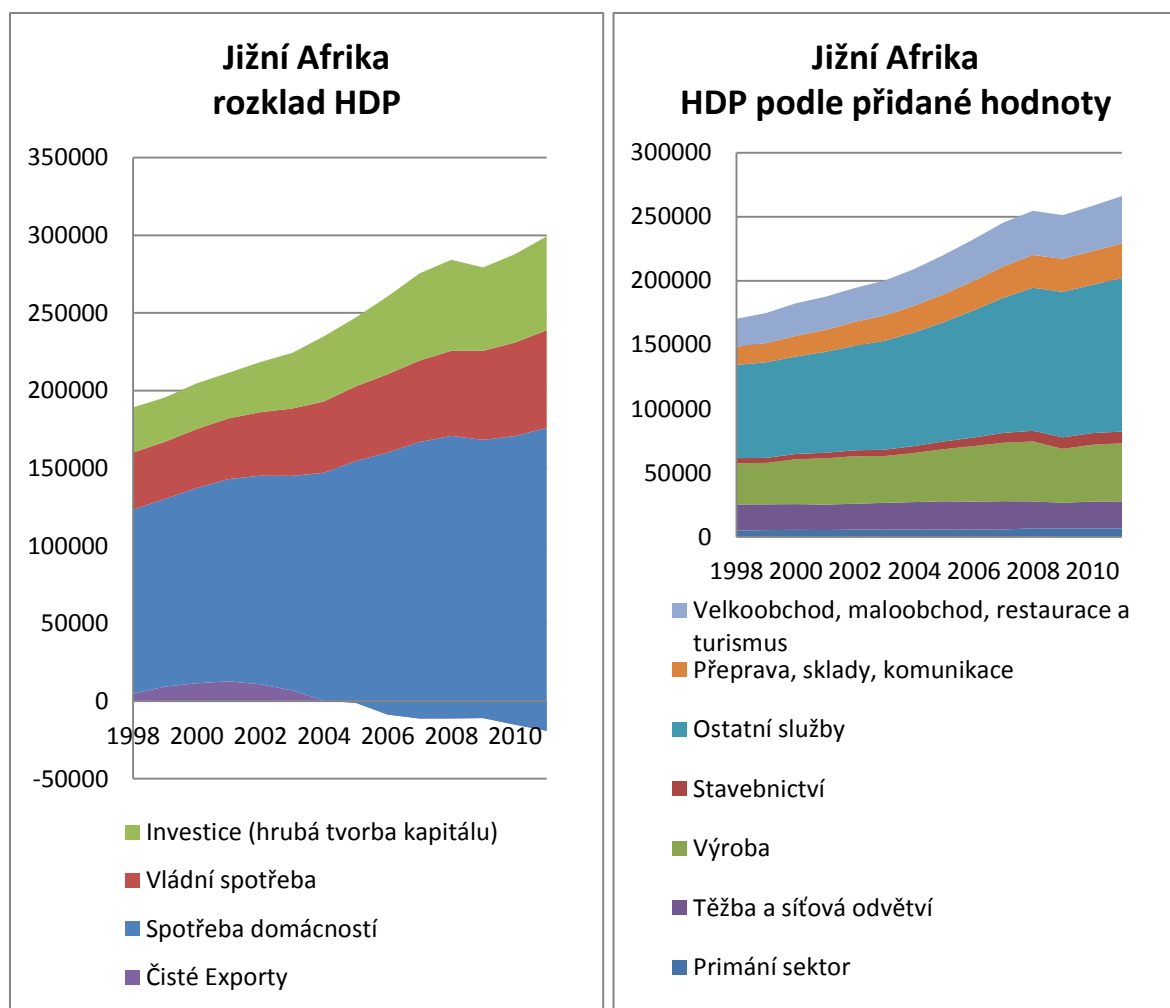
Nigérie	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Růst HDP	4,74	5,31	7,64	21,34	10,23	10,47	6,51	6,03	6,44	6,27	6,93	7,83	7,40

Zdroj: UNCTADstats

Dochází také k nárůstu role investic, státních i soukromých. Vzhledem k velikosti země, je čína spíše součástí, než hlavním aktérem těchto trendů. Země zažívá silný boom investic, ty zvyšují HDP ale nerozhodují o rozvoji. Nicméně rostoucí role domácností je pozitivní.

Mezi hlavní tahouny růstu patří zlepšující se zemědělství, dále retailové a ostatní služby. Těžba je na poklesu, stejně role stavebnictví je stagnující. Vliv rozsáhlých investic na agregátních veličinách není vůbec patrný. Stagnující je zatím i výroba ale rostoucí spotřeba domácností a produktivita zemědělství, jako inkluzivní faktoryby mohli předpovídat její budoucí nárůst. Po dokončení vylepšování infrastruktury budeme očekávat, že i Čína se přesune k tomuto sektoru.

Graf 17

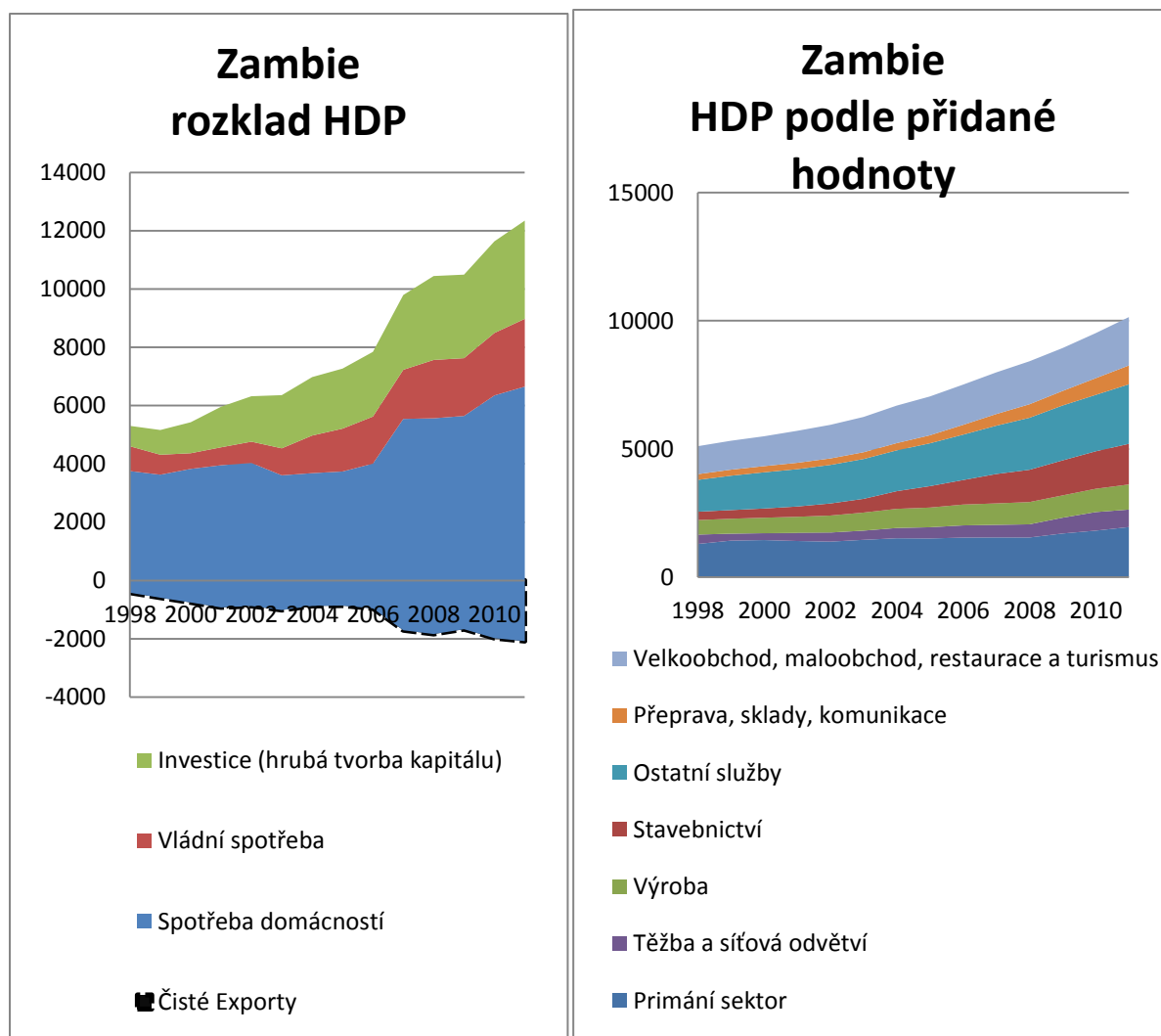
Tabulka 17

Jižní Afrika	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Růst HDP	2,36	4,15	2,74	3,67	2,95	4,55	5,28	5,60	5,55	3,62	-1,54	2,89	3,12

Zdroj: UNCTADstats

Vzhledem k velikosti ekonomiky byli čínské investice drobné. Afrika, i když už spíše vyvinutá země, importuje stavební vybavení a spotřební zboží, její exporty především do zbytku Afriky jsou stále slabé a tak se její čistý export nachází v záporných číslech. Zažívá růst tažený investicemi a poptávkou domácností. Hlavním sektorem jsou především služby, konkrétně finančnínictví, jehož je Čína drobnou součástí. Komunikace a stavebnictví zažívají marginální růst. Výroba, kde se asiáté angažovali více než v ostatních státech je trvale stabilní oporou ekonomiky.

Graf 18

Tabulka 18

Zambie	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Růst HDP	2,22	3,55	4,89	3,30	4,31	6,18	5,22	6,20	6,31	6,01	6,10	7,11	6,60

Zdroj: UNCTADstats

Zambijská ekonomika zažívá boom. Spotřeba je opět součástí růstu ale více než kde jinde jsou to zde investice, včetně těch s vládní účastí. Například v tom samém roce (2006) co CNMC zainvestovala do produkce mědi v Copperbeltu soustředící se okolo nové pece zažil HDP rapidní skok. Bilance zažívá propad, roli hrají jistě importy vázané pomocí, především pro hydroelektrárny. Mezi sektory je role růstu vykazována především ve stavebnictví, infrastruktuře, komunikacích a začíná i v těžbě. Výstavba zóny Chambishi se promítá do růstu 14ti milionové země. Už v roce 2009 byla Čína zdaleka největší investor v zemi se stavem 1 miliardy USD.

Chileshe (2010) uvádí, že čínská zóna láká další investory do země. Zároveň hraje roli, i to že se jedná o jednu z podnikání nejvíce otevřených zemí. I proto zde Číňané otevřeli první pobočku Bank of China v Africe. Ani tady neplánují krátkodobý těžařský pobyt.

Situace v Zambii vyvolává nejistoty ohledně narůstajícího zadlužení země. Zambie má historii špatného dlužníka a jenom v roce 2007 jí přibýlo 500 mil dluhů z Číny (Chileshe, 2010).

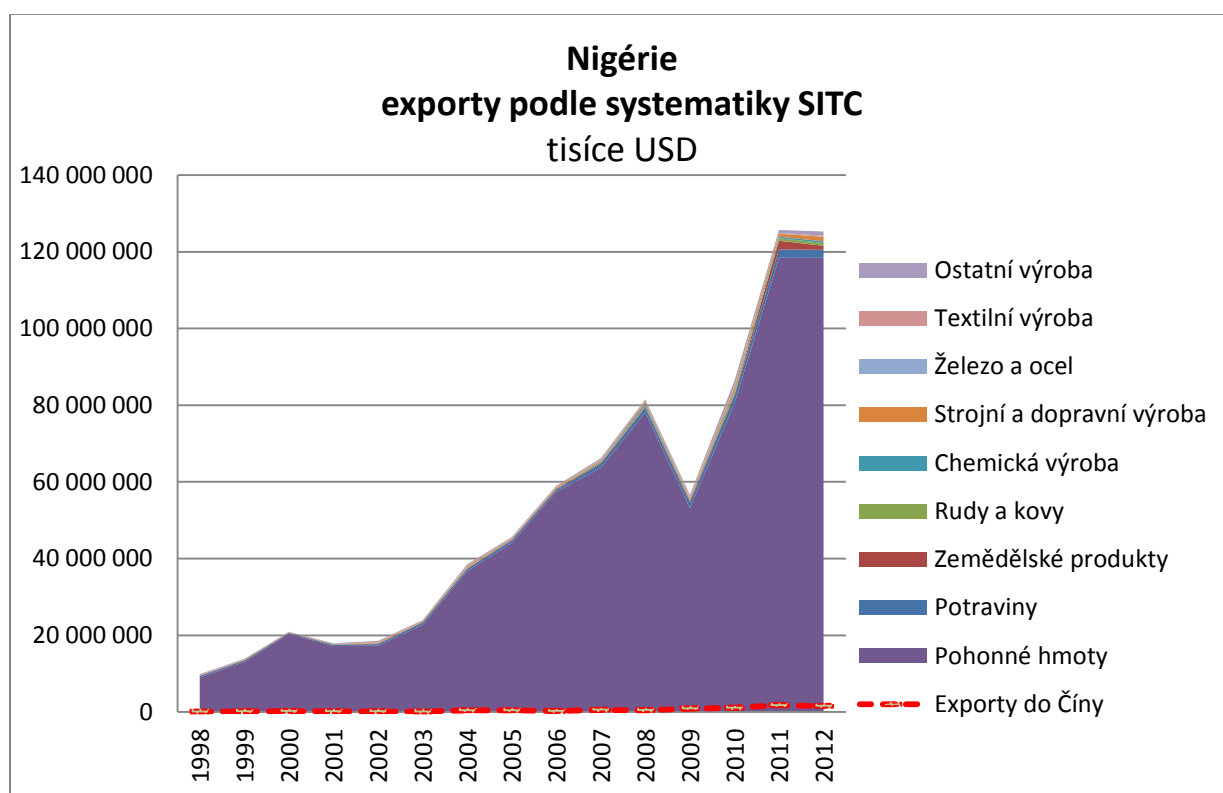
V dalších letech investice (zadlužení) jen narůstaly, jak je patrné z levého grafu výše. Změny splátkového kalendáře jsou možné ale pokud Zambie přestane platit vztahy se promění v čistou výměnu, měď za infrastrukturní projekty.

Nové tlaky jsou pociťovány i na trzích. Čínské importy přinutili zavřít továrnu na textil v Mulungushi (ironicky založenou čínskou pomocí v sedmdesátých letech). Konkurence přichází na trhy práce od číňanů usazujících se v ekonomice. Čínské stánky se začínají objevovat i na obyčejných tržištích (Chileshe, 2010).

7.2 Struktury exportů

Nyní se zaměříme, nakolik nový vývoj v zemích přispěl ke změnám v exportech. V roce 2009 na FOCAC Čína slíbila stát se v následujících letech největším Africkým obchodním partnerem a začala proto zavádět nulová cla pro velké množství afrických exportních položek, v roce 2011 se jím skutečně stala, průměrná cla byla na výši 0,83%. Ale hlavně díky ropě (Economist, březen 2013; Renard, 2011).

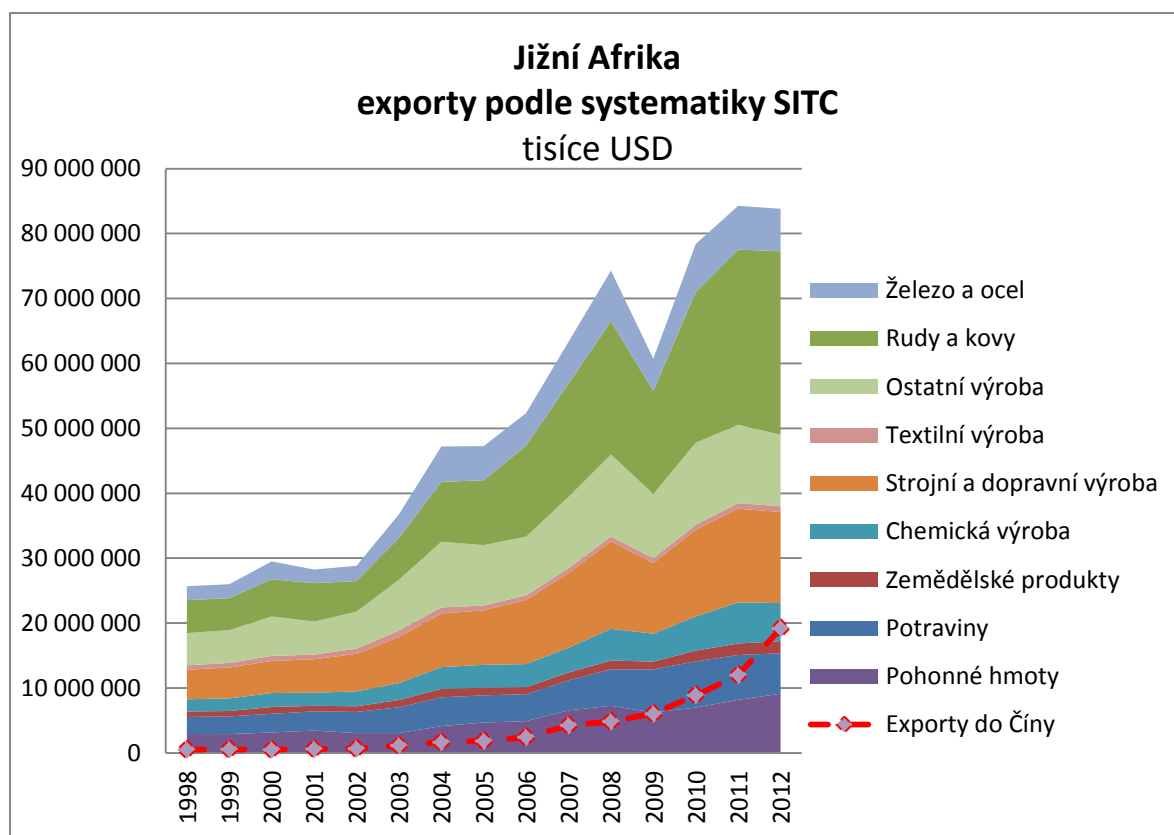
Graf 19

Zdroj: UNCTADstats

Nigérie zůstává čistě ropným exportérem. Obchod s Čínou je minimální. Většina čínské ropy putuje z Angoly a Súdánu. Asijské společnosti nejsou povinny vozit ropu zpátky do Číny, kde jí prodají je čistě na nich (Brautigam, 2009, str.281). To málo co do Číny plyne sestává z ropy jen ze 78% (oproti světovému poměru 95%), další je třeba levná strojní výroba (možná ze zón?) nebo zemědělské produkty ale jak ukazuje červená čára, jde jen o minimální objemy. Celkově čínské investice pomohli navýšit Nigérii exporty ropy, ničeho jiného.

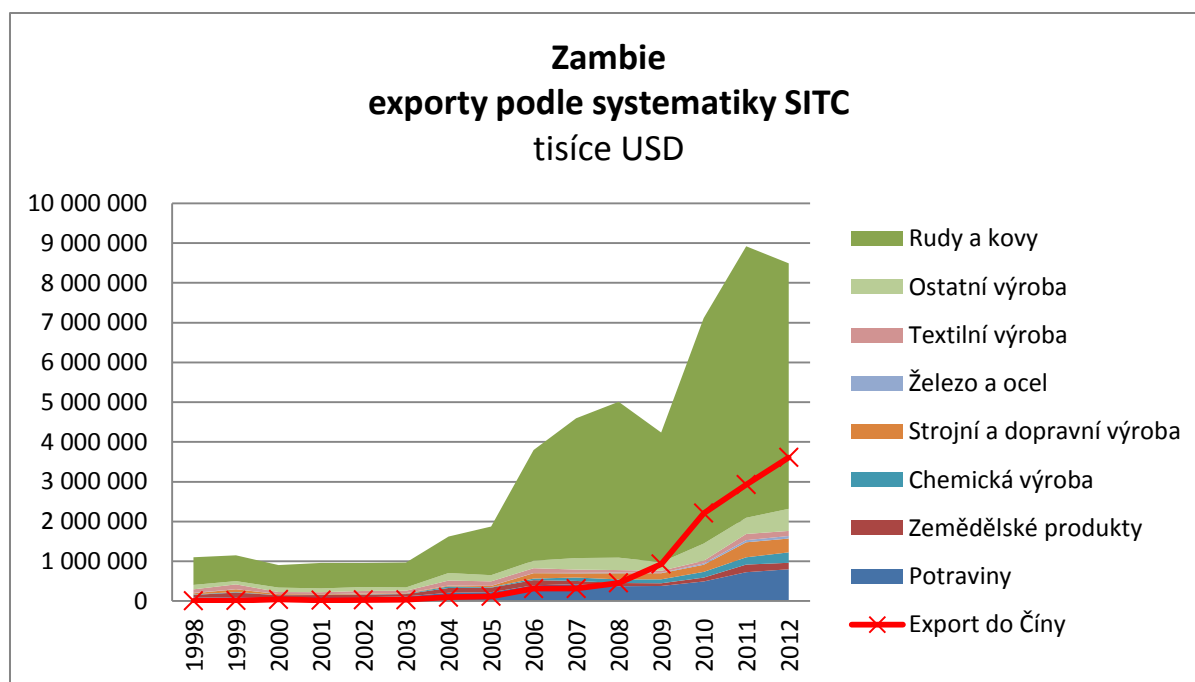
Graf 20

Zdroj: UNCTADstats

Obchod s Jižní Afrikou je o poznání vyšší, dosahuje nově 20 miliard USD. Struktura celkového exportu ale nezaznamenává žádnou změnu. Investice nijak neproměnili konkurenceschopnost jednotlivých odvětví. Do Asie přitom plynou především nerosty od zlata až po platinu, částečně pohonné hmoty.

Graf 21

Zdroj: UNCTADstats

Zambijské exporty jsou taženy Copperbletem. Přesto narůstá role strojní a jiné výroby nebo vývozu potravin. Rozvoj infrastruktury na tom může mít zásluhu. Export do Číny je součástí silného růstu vývozu, bohužel v něm měď, narozdíl od struktury se světem, zabírá celých 94%. Pro všechny státy platí, že čínská poptávka zemím pomohla navýšit jejich exporty ale ty zůstávají nediverzifikované, zejména právě s Čínou. V případě Nigérie investice zejména podpořili rozvoj těžebních odvětví. To je typické pro celkový vliv Číny. Rozvíjí existující sektory a čerpá nerostné bohatství. Nediverzifikují tyto ekonomiky, přestože Nigérský růst v posledních letech pramení z netěžebních sektorů. Nedotýkají se přímo rozvoje, podobně jako západ v tomto ohledu, nabízejí možnosti ale zatím nepřinášejí výraznou změnu do struktury.

7.3 Shrnutí role Číny

V porovnání s klasickou západní pomocí je čínská stále vázaná, i když podle Daviese (2008), je 50% štedré číslo. Nemůžeme očekávat, že vybavení elektráren bude běžně k dostání v Africe. Pokud se ale dodavatel najde, třeba opět pomocí cizího investora, zisk na lidském kapitálu a zkušenostech bude ohromný a vazby se budou dál šířit.

Společný rys s Amerikou a EU je sabotáž afrického zemědělství. Liberalizace cen stále ponechává na bavlně 40% clo. Podle Ranarda (2011) není čínské hospodářství schopno konkurovat tomu africkému. Přesto Čína importuje potraviny stále především z Jižní Ameriky. Přitom některá pomoc šla i do zemědělství, především skrze projekty národních vzdělávacích center. Jedno jsme viděli v Zambii, Nigérie a Jižní Afrika do sektoru investují už samy. Reformy v zemědělství se zdají být klíčem k rozvoji příležitostí a dalšího růstu lidského kapitálu. Laicky řečeno, uvolňují volný čas a umožňují urbanizaci.¹⁵⁰

Jinak „pomoc“ východu a západu nemůžeme srovnávat. Čínská nedává nic zadarmo, nikoho nepřipravuje o motivace, spíše naopak. Peníze netečou do rozpočtů, kde by podporovaly extraktivní vládu. Celý Solowův mechanismus je obejit. Do země skutečně přímo putuje kapitál i alokující

¹⁵⁰ Viz vyvedení miliardy číňanů z chudoby.

podnikatelé, které domácí doslova vlečou s sebou. Čína ke změně nutí. Američané, jejichž investice byly vždy jen a pouze o ropě přesto nikdy nepostavili žádný ekonomický blok podobný zónám a nikdy rozsáhle nespolupracovali s domácím obyvatelstvem (Brautigam, 2009, str. 279).

Číňané získali své infrastrukturní zkušenosti, když si vyráběli zaměstnanost doma při stavbě svých umělých měst¹⁵¹, megaprojektů typu Tři soutěsky a ekonomických zón. To jim sice umožňuje dnes provádět takovéto infrastrukturní investice, když budují celé zóny a města v Africe (viz. tabulky). Zároveň tím o tuto příležitost připravují Afričany. Je dobře možné, pokud vládcí zůstanou v letargii, tak Čína, i kdyby neúmyslně, skutečně kolonizuje africké ekonomiky. Na druhou stranu, západ nestaví infrastrukturu minimálně od devadesátých let. Světová banka tyto projekty prováděla naposled v šedesátých letech. Číňané skutečně zaplňují obrovskou mezeru v rozvoji afrických zemí.

Státem vlastněné firmy hrají větší roli než by se mohlo zdát. To ony jsou u zrodu většiny projektů a nositelem rozvoje. Jejich vláda jim nechává volnou ruku a oni si volí projekty, nejedná se v žádném případě o diktát. Ten skončil povelom "go global". Ve státě mají firmy naopak oporu o které by se americkým podnikům mohlo jen zdát. Masivní dolarové rezervy Lidové republiky a neméně masivní domácí úspory putují do téměř soukromých investic. Projekty pomoci se většinou provádějí s malou marží (1%) ale přesto jsou zásadně ziskové. Je paradoxní, že země jedné strany dováží kapitalismus na chudý kontinent. Na úvěry nejsou kladeny žádné podmínky typické pro OECD. Pro firmu se jedná se o investici, i když výhodně financovanou z rozvojových fondů. Charitativní přístup solidarity se nekoná, ten zůstává na diplomatické úrovni a i tam se uplatňuje podmínka vázání pomoci na 50% exporty z Číny. Vše běží na motivacích. Podniky projekty pomoci využívají k tomu aby se v ekonomice zavedli, prorazili ledy. V těchto situacích se toleruje i drobná ztráta, logika afrického angažmá je generování příležitosti¹⁵². Poté už se sami zúčastňují tendrů s běžnou marží, i těch u Světové banky a mnohé vyhrávají. Číňané staví levně, rychle¹⁵³ a relativně spolehlivě. Díky jistotě dlouhodobé politiky své vlády Eximbank i podniky přistupují na investice v mnohem delším horizontu (15let) včetně splátkových prázdnin 6-7 let (Brautigam, 2009, str. 92).

Správa zón je ponechána plně v rukou domácích vlád (například Nigérie dokonce vlastní 40% zóny Lekki), stejně jako nabízení pobídek pro další investory. Čína nezasahuje, zastává přístup domácího vlastnictví (Brautigam, 2011). To bude jistě dobré cvičení pro africké vlády. Ty se nyní učí potýkat s čínskými tlaky. Čínští manažeři jsou vyhlášeni svou ochotou k úplatkům¹⁵⁴, porušováním různých předpisů a špatným zacházením s pracovní silou. Zambijští dělníci si stěžovali na nízké mzdy a špatné bezpečnostní standardy¹⁵⁵. Zaměstnavatelé jim také odpírali právo na odbory. V roce 2010 již odbory fungovaly, mzdy se zvedly o 10-15%, standardy se zlepšili a obchodní svaz hlásil, že majitelé skutečně respektují pracovní zákonodárství. Vynucené soužití je zdrojem mnoha učení pro obě strany a obě ho využijí. Jedna na dalších trzích a druhá při řízení své země. Pokud by se zóny propojily se školami nebo výzkumnými centry, mohl by se dále připravit lidský kapitál země pro rozvoj ale vlády zatím nedělají víc než musejí. Stále hrozí, že zóny zůstanou enklávami s know-how a technologiemi.

¹⁵¹ Některá zůstávají dodnes celá neobydlená.

¹⁵² Jinak by státním kolosům mohla dojít „pára“. A následně možná celému státu. Viz diskuze u institucí. Proto je Eximbank ochotná poskytovat zvýhodněné úvěry a čínský prezident objíždět většinu afrických států.

¹⁵³ Zejména v porovnání s evropany (Brautigam, 2009, str. 34).

¹⁵⁴ Viz. například žebříčky transparency international.

¹⁵⁵ Ve fabrice na trhaviny zmíněné v seznamu, došlo k výbuchu, který připravil o život až 50 pracovníků.

Je třeba prodat tyto příležitosti masám mladých afričanů, kteří věří, že ti tvrdě pracující asiáté jsou vězni na nucených pracech (Economist, duben, 2011).

Zón se podle FOCAC 2006 plánuje v Africe několik, kromě Zambie ještě v Egypte, Mauritiu, a dvě v Nigérii. Jedná se o další experiment, replikaci Shenzenského úspěchu na černý kontinent. Narozdíl od domácích center, technologiemi, zkušenostmi a kapitálem vybavení zahraniční investoři snadno řeší problémy jako špatnou infrastrukturu nebo nedostatek inovací (díky napojení na svá výzkumná centra). Pokud budou zóny úspěšné, přilákají mnohé další investice (i od jiných států), což se podle zambijských úředníků už děje (Brautigam, 2009, 184).¹⁵⁶ Zároveň přispějí k předávání know-how domácím, už během procesu svého vzniku. Tento efekt ale nelze přecenit, těžba je především kapitálově náročný projekt (viz. obrovské investice výše), pracovních sil nebude zaměstnáno přespříliš.¹⁵⁷ Zóny budou naštěstí otevřeny i domácím podnikatelům, takže se signály budou šířit dále ekonomikou. Přesto se jedná z principu slabý projekt ohledně vazeb. Přece jen, surovina se vytěží, na místě zpracuje a vyveze. Hirschman by to viděl jako odvětví doslova pro rozvoj nepřínosné. Případné vazby budou příliš technicky náročné, aby na ně domácí mohli reagovat. Situace by mohla být o něco lepší u telekomunikací, které zaměstnávají mnoho pracovníků a poskytují jim technologické školení.

O výhodách center psal sám Hirschman, vazby jsou jednoduše silnější, když jsou koncentrovanější. Zároveň snadněji dochází k intenzivnějšímu rozvojovému rozhodování, méně konfliktům se starou kulturou a více učení know-how. Dokud bude v zónách dostatek afričanů s možností kariérního růstu, tyto efekty budou pracovat. S drobnějšími manufakturními podniky by se do zemí přesunula odvětví, ve kterých by mohli mít domácí komparativní výhodu. Africké státy mají o zóny velký zájem, na FOCAC 2006 se jich hlásilo deset (Brautigam, 2011).

Existuje ovšem naděje v podobě výroby. Ta se snadno nechá napodobit a i meziprodukty jsou zpravidla nenáročné na produkci. Zambijská zóna je jediná s tak úzkým zaměřením na těžbu. Nigérijské zóny Lekki a Ogun se mají zaměřovat na výroby, důvodem pro „going global“ bylo přece hledání levné pracovní síly. Lekki na lehké průmysly jako komunikace, výrobu domácích spotřebičů nábytku, textilu a výrobu aut. možná ještě přibude ropná rafinérie. Ogun na stavební materiály, elektroniku, osvětlení ale i léčiva. Takto široké a koncentrované poptávky vyvolají různé poptávky napříč ekonomikou, na nějakou se domácí dodavatelé jistě chytanou. Zároveň se afričané naučí pracovat v mnoha druzích odvětví. Obě zóny v Nigérii budou dokonce součástí mezinárodního obchodu, jsou totiž vystavěny v blízkosti přístavů. Množství pracovních míst, i když hůře placených byl způsob jak z chudoby dostala Čína půl miliardy lidí.

Co se týče Millsovi a Schaeferovi role vlády, ta právě prochází svou vlastní zkouškou ohněm, při souboji se špatnými čínskými podnikatelskými praktikami. Buď z ní vlády vzejdou vítězné a schopnější nebo upadnou zpátky v područí korupce. To by přesto nemuselo tolik vadit jako kdyby nedokázali spravovat své země. Nové čínské infrastruktury jistě pomohou se správou území ale role vlád bude nejlépe posílena oním konfliktem. Skutečně některé země už začali své číňany krotit: v Súdáně byl vykázan čínský těžář za krádeže ropy, v Kongu dva obchodníci s komoditami av Alžírii byl dvěma firmám kvůli korupci zakázán přístup k tendrům. V Jižní Africe a Zambii sílí odpor vůči nájedníkům, Čína patřila i mezi hlavní volební otázky¹⁵⁸ (Economist, březen 2013). A Čína, stejně jako

¹⁵⁶ O toto rozhodnutí se zasadili sami číňané, je v jejich zájmu přijít do styku a přiučit se i od jiných investorů.

¹⁵⁷ Pokud projekt podobného rozsahu, spojený se vznikem přidruženého města vyvolá dostatek tržních tlaků, tak kvalitní infrastruktura udržovaná Číňany pomůže růst udržet.

¹⁵⁸ Z Nigérie se zase ozývá strach z asijské konkurence na trzích.

její podnikatelé, naslouchá. Léčba její podnikatelské třídy je něco co si sama přeje vyřešit než bude pokračovat na západní trhy. Navíc, hned za ní v afrických dveřích stojí další členové BRIC.

Skrze konflikty se učí obě země. Číňané zkouší co jim projde.¹⁵⁹ Zápasí s odbory a předpisy ale také vytváří tlaky na pochybné domácí pracovní zákonodárství, především na uměle vysoké mzdy¹⁶⁰. Ty jsou jedním z hlavních problémů Afriky i podle Světové banky (Brautigam, 2009, str.300). Není ani náhoda, že ekonomické zóny byly otevřeny především v zemích, které mají lepší pořadí v žebříčku *Doing Business* nikoli třeba v Angole nebo Súdánu, zemích hlavních dodavatelů ropy. Investoři sami vyhledávají kvalitní podnikatelské prostředí.¹⁶¹ Čínská invaze může mít pozitivní dopad i na regulační podmínky.

Mnoho domácího odporu by mohl být jen skrytý protekcionismus, noví hráči vždy přináší konkurenci a čínské běžné spotřební zboží je opravdu levné. Právě ze zemí s malými trhy se ozývají pozitivní reakce od spotřebitelů. Načež se Tanzánie nechala slyšet, že číňané jsou vítáni jako investoři ale ne jako podnikatelé a zakázala jim vstup na tržnice. I v Zambii byly vykázáni z některých odvětví (Zafar, 2007; Economist, březen 2013).

Kvalitní růst je v Africe možný jako všude jinde. Nigérské město Nnewi bylo odjakživa bleším trhem motorových dílů, pak distribučním centrem a nakonec místem výroby mnohých dílů do asijských motorek a aut. Afričané běžně importovali vyřazený kapitál a stroje z východu. Vše začalo intenzivním kontaktem s motory a jejich opravami. Pokročit o úroveň výš pak nebylo už vůbec těžké. Dnes soutěží s importy (Brautigam, 2009, str.205). Pokud přežijí zkoušku ohněm, tak jim čínská konkurence může pomoci zvýšit jejich kvalitu až pro kontinentální trhy. Nový (nebo možná první skutečný investor) na kontinentě přináší šance a dynamiku. Vlády musí umožnit svým podnikům využít tuto šanci na konkurenceschopnost. Nová infrastruktura je jedna věc ale regulační prostředí druhá.

Importy z Číny, především textilní, jsou devastující. Zároveň jsou ale domácí čínsko-africká partnerství schopna jim konkurovat. Mezi lety 2004 a 2009 v zemích úspěšně rostly textilní výroby, importům navzdory (Brautigam, 2011). Asiaté berou ekonomiky komerčním útokem napříč sektory a za to nabízí úplatky v podobě infrastruktury a know-how (rozdávaného při spoluprácích). Partner v rozvoji poskytl prostředky a zároveň i motivaci (v podobě silné konkurence). Něco co by západní solidární a subvencující přístup nikdy nemohl vyprodukovat. Přílišná solidarita může být na škodu, západ si dodnes myslí, že rozvojové ekonomiky nejsou připraveny na investice, Čína už investuje. Chudobu nebere jako důvod proč postupovat pomalu. Zároveň ale Africké zdroje skutečně potřebuje a ochotně ruší svá cla s kontinentem. Její motivace jsou přímé. Pekingský konsenzus jí diktuje neváhat a experimentovat.

Africké státy potřebují řešit nezaměstnanost. Velké kapitálově náročné projekty se zdají, že nepotřebují mnoho pracovní síly ale přesto Čína najímá mnoho pracovní síly v Africe, dovoz je drahý. Většina projektů je tedy obsazena převážně domácí pracovní silou. Důl v Chambeshi má zaměstnat 6000. Už při jeho výstavbě v roce 2009 bylo na místě jen 700 číňanů na 3300 zamezanů. V roce 2007 bylo v celé Africe na projektech 114 tisíc Číňanů, to není zase tolik. Součástí dohod je i kolik domácí

---

¹⁵⁹ Dnes už třeba ví, že jejich silnice neobstojí v africkém počasí a musí kvalitu zvýšit.

¹⁶⁰ Economist uvádí, že například v Zambii trvalo dva roky, než dělníkům přidělí ochranné pomůcky, úmrtí na pracoviště byli běžnou záležitostí (economist, březen 2013)

¹⁶¹ Zambie a Nigérie sice zabírají prostřední příčky na světovém žebříčku (viz. tabulka) ale v rámci kontinentu si vedou celkem obstojně.

síly bude na infrastrukturní projekty najmuto, Sierra Leone a Angola si zažádali o 80 a 70% a bylo jim vyhověno i přestože investoři s domácí pracovní silou nejsou vůbec spokojeni. I domácí uznávají, že Čína zaměstnanosti více pomáhá, než ubírá (Economist, březen 2013) (Zafar, 2007; Brautigam, 2009, str. 307 a 114).

Budování kapacit lidského kapitálu je častým problémem v rozvojových zemích, který se pomoci nedaří rozlousknout. Dokonce je často silně poškozující. Velká část součástí mnoha programů FOAC je financování tisíců stipendií v Číně v oblastech od lékařství přes stavebnictví, ekonomii až po opracování textilních materiálů. Asijské firmy zpravidla školí své africké protistrany v zacházení s novými technologiemi. Podle Huawei, dovoz odborníků z Číny nebo Evropy by bylo pouze krátkodobé řešení.

Grafy HDP ukazovaly růsty ale jde o udržitelné trendy? Chybějící diverzifikace bude důležitá pro příští propad cen surovin¹⁶² ale její hlavní role je v inkluzivitě. Stern zdůrazňoval roli malých a středních podniků pro zdravý růst a potlačování chudoby, Hirschman chápal rozvoj také jako proces přes široké spektrum odvětví. Široké podnikatelské možnosti jsou to, co nahrazuje investice do potomstva. Čína napomáhá posilování role těžarů a svých megapodniků. Inkluzivita ale spočívá především v drobných podnicích. Pravda, ty mohou benefitovat v budoucnu infrastrukturou, lepším regulačním prostředím a nižšími mzdami. Se všemi těmito faktory se Číňané údajně potýkají. Ale v agregátních statistikách tyto pohyby nejsou patrné. Tam je patrné, že se zatím rozvíjí těžká, kapitálově náročná odvětví a jejich exporty.

Z dlouhodobého pohledu Acemoglu a Robinsona se také může zdát, že mezivládní jednání podporuje extraktivitu. Dohody ale nezásobují vršek politické pyramidy zdroji, číňané se nikdy nepřiblížili k africkým státním rozpočtům. Zásobují je naopak infrastrukturou, zaměstnaností a know how pro širokou společnost. Rozhodně jde o posílení inkluzivity, občané s vyšší mobilitou a zkušenostmi se budou spíše podílet na utváření státu.

Na druhou stranu rozšíření těžeb zabezpečuje toky do pokladen, na úkor volebních lístků. Mills popisoval africké ekonomiky jako rejdiště monopolů napojených na vládu, Čína k nim možná přidala jen pár dalších.

Pozastavit bychom se spíše měli nad tím, proč se domácí vůdci nebojí číňanů, proč od nich nepožadují peníze a osobní výhody.¹⁶³ Proč je nevidí jako extraktivní konkurenci, jako konkurenty jejich vazalů v ekonomice, nebo jako kolonialisty? Možná že africké státy nejsou tolik extraktivní jak by se mohlo zdát.¹⁶⁴ A přispívá Čína k inkluzivitě? Té by spíše pomohla přinesením rozvoje a dynamiky širší ekonomice, než jen těžarstvím a stavebnictvím. Ideální by byla co nejpestřejší směska odvětví, umožňující kariérní růsty a příležitosti pro co nejvíce lidí. Tedy především drobné a střední podniky, zejména výroby. Výhoda těchto méně kapitálově náročných odvětví spočívá v tom, že by Afrika mohla snadněji reagovat na jejich vazby. Naše analýza tyto odvětví neobjevila, přece jen ve statistice jsou téměř nezachytitelné. O jejich přítomnosti svědčí spíše drobné záznamy, jako když Brautigamová (2009, str. 155) píše, že na ulicích afrických měst roste počet podnikajících číňanů, nebo když Economist

---

¹⁶² I podle Renarda (2011), je pro rozvoj nutné snížit závislost ekonomik na surovinách.

¹⁶³ Číňané jsou známí například uplácením odborů poznávacími výlety do Číny ale o žádných výhodách mezi podniky a státy nejsou zprávy.

¹⁶⁴ A nebo se úplatkářští ř

uvádí, že čínské malé a střední podniky jsou lákány nevyužitými trhy protože africké marže jsou vyšší než ty čínské. To dokonce láká i equity fondy (Economist, březen 2013).

Kaplinsky a Morris (2009) uvádějí, že po první vlně státních, nyní přichází vlna středních a rodinných podniků. Střední, které se zaměřují právě na výrobu a služby často působí z Číny, Eximbank jich odhaduje zhruba 800 ale mohlo by jich být až přes 2000. Jejich specializací je výroba a obchod. Rodinné podniky (UNCTAD odhaduje 700) se ale zpravidla od začátku zakládají v Africe. Využívají přitom už domácí zaběhlé čínské populace. Mnoho se zde usazuje také po dokončení prací na státních projektech. Rodinné podniky nepřináší tolik kapitálu jako spíše technologie, metody a podnikatelský přístup. Zaměřují se především na drobnou výrobu .

Vazby se skutečně realizují, například Nigérijská výroba plastů zažívá růst díky investicím z východu. Původně se materiály do čínských fabrik dováželi ale nyní investoři objevují, že země nabízí kromě pracovní síly i mnohé levné meziprodukty. Dále, domácí v některých odvětvích dokáží i konkurovat, například výrobky z kůží a kožešin nebo domácích spotřebičů. I tyto odvětví obratem lákají čínské investice. Už v roce 2000 měli malé a střední čínské podniky údajně rozběhnuto aspoň 230 investic do domácích textilních výrob, především v Nigérii a Jižní Africe. Vedle výrob putují i do služeb a zemědělství (především do bavlny v Zambii) (Brautigam, 2009, str.190 a 305; Kaplinsky, 2009, Zafar, 2007). Pokud by toto čínské investování a vlastní podnikání pozvedlo domácí kapitál a vyburcovalo hibernující konkurenci, bylo by to přesně to, co Afrika potřebuje : emancipace jedinců, neboli inkluzivita.

Závěr

Čína má v první řadě zájem o africké nerostné bohatství. Dokazují to exporty, investice státních podniků i ty pod záštitou pomoci. Na oplátku nabízí domácím zemím infrastrukturu. Jedná se o geopolitický pohyb v rámci nové politiky „go global“. Čína chce na černém kontinentě zůstat a utužuje zde své vazby. Při pomoci nepatronizuje ale spolupracuje s partnery rovně. Většina projektů probíhá formou spolupráce, Čína nepřebírá často podniky ani nekolonizuje domácí ekonomiky. Až 50% projektů může být subkontraktováno.

Číňané zintenzivňují trhy. Svými importy, svými drobnými investicemi i potřebami megaprojektů a novými ekonomickými zónami. Ty vyžadují lepší regulační prostředí i infrastrukturu.

Přesně tak popsal rozvoj Albert Hirschman před padesáti lety. I on doporučoval investice do těžkého průmyslu, ideálně do enkláv. Rozdíl je ale v tom, že africké země už těžbařství jako hlavní odvětví měli. Investice tedy nepřispívají zrovna ke změně struktury. I struktury exportů a HDP jsou neměnné, jak ukázala data. Země zažívají vlastní boosty, často taženy domácí poptávkou. Stavebnictví, těžbařství a exporty čínské strany k němu jen přispívají. V Zambii navíc narůstá riziko zadlužení. Ekonomiky zůstávají nediverzifikovány. Podle dostupných dat se rozvoj ještě neděje. Přesto u FDI bylo patrné, že už začínají plynout i do ostatních sektorů: výroby, hoteliérství a telekomunikací. Nadšeně investuje do toho, co se v patřičných ekonomikách nabízí.

Největší naděje se tedy nyní upírá k druhé vlně. Ta by měla dorazit v podobě šíře podniků střední a malé výroby. Informace jsou zatím vzácné a data žádná.

Narozdíl od západní pomoci neposílá peníze plošně a do rozpočtů ale specificky do megaprojektů a často si nechává zaplatit surovinami. Zaměstnává také mnoho domácí pracovní síly. Z asijského kontinentu putuje mnoho (skutečného) kapitálu včetně technologií a zkušeností ale i levné importy, ty skutečně přetvářejí africké ekonomiky ve všech odvětvích. Investice putují od komunikací, přes výrobu až po zemědělství. Její pomoc i FDI ve vybraných zemích narůstají, brzy se vyrovnají těm západním.

Z institucionálního hlediska čínské praktiky přinášejí výzvu pro domácí vlády, se kterými se potýkají zatím zdatně. Čínské státní podniky by mohly být součástí extraktivního systému, ropné zisky mohou oslabovat roli voličů. Ale rozvoj infrastruktury, rozvojová pomoc lidskému kapitálu a dohody typu „suroviny za silnici“ napomáhají spíše inkluzivitě.

Afrika je ale na vzestupu i bez investorů, mnoho infrastruktury staví vlády samy, porodnosti klesají, ekonomická dividenda se blíží, demokracie se zlepšují, doba válečných konfliktů je pravděpodobně už za námi a kvality vlád jsou na vzestupu.

Čína rozhodně neškodí. Přináší do ekonomik i regulačního prostředí dynamiku. Přináší investice a poptávky. Přináší možnosti.

Seznam literatury

Acemoglu D., Robinson J.A., Why nations fail: the origins of power, prosperity and poverty, Crown Business, New York, ISBN:978 0 307 71921 8, 2012

Africa in China: More than minerals, Economist printed edition, březen 2013, přístup z internetu: <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21574012-chinese-trade-africa-keeps-growing-fears-neocolonialism-are-overdone-more>

AidData's Media-Based Data Collection Methodology, AidData, 2013, přístup z internetu: http://china.aiddata.org/MBDC_codebook

Barret, Christopher B.: Development Economics: An Overview, vyjde v C.B. Barrett, ed., Development Economics: Critical Concepts in Development Studies, 2007, přístup z internetu: http://aem.cornell.edu/faculty_sites/cbb2/Papers/Introduction%20Final.pdf

Boone, Peter: Politics and the Effectiveness of Foreign Aid, European Economic Review, vol. 40, n.2, p. 289-329. 1996, přístup z internetu: http://eprints.lse.ac.uk/20690/1/Politics_and_the_Effectiveness_of_Foreign_Aid.pdf

Brautigam D., Dragon's gift: the real story of China in Africa, Oxford University press, ISBN: 0199606293, 2010

Brautigam, D., Testimony on China's Growing Role in Africa before the United States Senate Committee on Foreign Relations Subcommittee on African Affairs, United States Senate on foreign affairs, 2011,

Brautigam, Deborah: Chinese Development Aid in Africa What, where, why, and how much?, v Rising China: Global Challenges and Opportunities, Jane Golley a Ligang Song, eds, Canberra, Australia National University Press, 2010, přístup z internetu: <http://www.american.edu/sis/faculty/upload/Brautigam-Chinese-Aid-in-Africa.pdf>

Brautigam, Deborah; Xiaoyang, Tang: African Shenzhen: China's special economic zones in Africa, Journal of Modern African Studies, vol.49, n.1, str. 27-54, 2011, přístup z internetu: http://www.american.edu/sis/faculty/upload/Brautigam_Tang_JMAS-2011.pdf

Chinese in Africa: Trying to pull together, the Economist printed edition, duben 2011, přístup z internetu: <http://www.economist.com/node/18586448>

Chileshe, Chilufya: Chinese Debt, Aid and Trade: Opportunity or Threat for Zambia, South African Institute of International Affairs, n.72, 2010, přístup z internetu: <http://dspace.cigilibrary.org/jspui/bitstream/123456789/30320/1/SAIIA%20Occasional%20Paper%20no%2072.pdf?1>

Davies, Martyn: How China delivers development assistance to Africa, Centre for Chinese Studies, 2008, přístup z internetu: http://www.ccs.org.za/downloads/DFID_FA_Final.pdf

Doing Business Report, World bank, 2012, přístup z internetu: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2012>

Djankov, S.; Montalvo, J. G.; Reynal-Querol, M.: The Curse of Aid, Economics Working Papers, Universita Pompeu Fabra, No. 870, 2005 přístup z internetu: <http://www.econ.upf.edu/docs/papers/downloads/870.pdf>

Duba, Nomsa: Rozvojové země potřebují obchod, ne pomoc v: Rozvojové země. Potřebují pomoc nebo volné trhy? Centrum pro ekonomiku a politiku, 83str ,2009, , ISBN 978-80-86547-74-9

Easterly, William. "Can Foreign Aid Buy Growth?", Journal of Economic Perspectives, vol. 17, no.3, Summer 2003, přístup z internetu: <http://www.jstor.org/stable/3216821>

Economic development in Africa : Doubling aid: Making the "big push" work , United Nations, New York, 2006, ISBN 9211127025, přístup z internetu: http://www.unctad.org/en/docs/-gdsafrika20061_en.pdf

Easterly, William, The Ideology of development, Foreign Policy, Srpen, 2007, přístup z internetu: http://www.foreignpolicy.com/articles/2007/06/11/the_ideology_of_development

Easterly ,William: Reliving the '50s: The Big Push, Poverty Traps, and Takeoffs in Economic Development, Working Paper n.65, Center for Global Development, 2005, přístup z internetu: http://www.cgdev.org/sites/default/files/3486_file_WP_65_1_0.pdf

Easterly, William: The Big Push Déjà Vu: A Review of Jeffrey Sachs's "The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time", Journal of Economic Literature, Vol. 44, No. 1, pp. 96-105, 2006, přístup z internetu: <http://www.jstor.org/stable/30032297>

Edinger, Hannah: Africa's Emerging Partnerships: The Role of China African Economic Outlook 2010 Frontier Advisory-presentation for OECD, 2010, přístup z internetu: <http://www.oecd.org/dev/emea/46295587.pdf>

Fajmon, Hynek: Cestou z chudoby je rozvoj obchodu v: Rozvojové země. Potřebují pomoc nebo volné trhy? Centrum pro ekonomiku a politiku, 83str ,2009, , ISBN 978-80-86547-74-9

Farming in Nigeria: Feed yourself, The Economist print edition, 4.květen 2013, [citováno 13.7.2013](#), přístup z internetu: <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21577113-if-only-nigeria-could-revamp-its-farms-feed-yourself>

Hampl, Mojmir: Proč pomoc nepomáhá? v: Rozvojové země. Potřebují pomoc nebo volné trhy? Centrum pro ekonomiku a politiku, 83str ,2009, , ISBN 978-80-86547-74-9

Hirschman, A., The Strategy of Economic Development, Yale University press, New Haven, Conn., ISBN 0-300-00559-8, 1958

Jafrani, Nida; Shimelse, Ali: China's Growing Role in Africa: Myths and Facts, Carnegie's International Economics Program, únor 2012, přístup z internetu: <http://carnegieendowment.org/ieb/2012/02/09/china-s-growing-role-in-africa-myths-and-facts/9j5q>

Jedlička, Vít: Neomalthusiánská depopulační politika a nový světový řád v: Thomas Malthus - 175 let od smrti 1. vydání, Praha, Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, 137. str., ISBN 8086547868

Kaplinsky, R., Morris M., Chinese FDI in Sub-Saharan Africa: Engaging with Large Dragons, European Journal of Development Research, vol. 21, 2009, přístup z internetu: <http://oro.open.ac.uk/16223/2/D94C91C3.pdf>

Klaus, Václav: Západ a rozvojový svět v: Rozvojové země Potřebují pomoc nebo volné trhy? Centrum pro ekonomiku a politiku, 83str, 2009, , ISBN 978-80-86547-74-9

Kohout, Jan: Rozvojová pomoc-součást zahraniční politiky ČR v: Rozvojové země. Potřebují pomoc nebo volné trhy? Centrum pro ekonomiku a politiku, 83str, 2009, , ISBN 978-80-86547-74-9

Kovanda, Lukáš: Development economics v čase finanční krize v: Rozvojové země. Potřebují pomoc nebo volné trhy? Centrum pro ekonomiku a politiku, 83str, ISBN 978-80-86547-74-9, 2009

Kovanda, Lukáš: Malthus- společenský optimista? v: Thomas Malthus - 175 let od smrti 1. vydání, Praha, Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, 137.str., ISBN 8086547868

Kragelund, Peter,: Knocking on a Wide door: Chinese investments in Africa, Review of African political economy, vol. 36, no. 122, 2009, přístup z internetu:

<http://www.scribd.com/doc/9377817/Knocking-on-a-wide-open-door-Chinese-investments-in-Africa>

Krugman, Paul: The Fall and Rise of development economics, 1994, přístup z internetu: <http://web.mit.edu/krugman/www/dishpan.html>

Loužek, Marek: Falešná pomoc rozvojovým zemím v: Rozvojové země. Potřebují pomoc nebo volné trhy? Centrum pro ekonomiku a politiku, 83str, 2009, , ISBN 978-80-86547-74-9

Loužek, Marek: Populační pesimista Malthus v: Thomas Malthus - 175 let od smrti 1. vydání, Praha, Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, 137.str., ISBN 8086547868

Malthus, Robert T.: Populační zákon, Důsledky populačního zákona, Smysl bolesti v lidském životě v: Thomas Malthus - 175 let od smrti 1. vydání, Praha, Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, 137 str., ISBN 8086547868

Mills, G., Why is Africa poor?, Cato institute, Center for global liberty & prosperity, Development policy briefing paper, no. 6, 2010, přístup z internetu: <http://www.cato.org/pubs/dbp/dbp6.pdf>

Mookherjee, D., Ray, D. (editors), Introduction in :Readings in Theory of Economic Development, Blackwell, London, 2000, přístup z internetu: <http://www.econ.nyu.edu/user/debraj/Papers/DevReaderIntro.pdf>

Moyo, Dambisa, Why Foreign Aid Is Hurting Africa, Wall Street Journal Online, Europe Edition, Březen 2009, přístup z internetu: <http://online.wsj.com/article/SB123758895999200083.html>

Nigeria, African Economic Outlook, 2012, přístup z internetu: <http://www.africaneconomicoutlook.org/fileadmin/uploads/aeo/PDF/Nigeria%20Full%20PDF%20Country%20Note.pdf>

Nigeria Economic report, World Bank, 2013, přístupné z internetu: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSPContentServer/WDSP/IB/2013/05/14/000333037_20130514101211/Rendered/PDF/776840WP0Niger0Box0342041B00PUBLIC0.pdf

Nigeria: Lurching ahead, the Economist printed edition, 13.duben 2013, citováno 8.8.2013, přístup z internetu: <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21576135-africas-giant-waking-up-it-still-looks-unsteady-its-feet-lurching-ahead>

Oyeranti, Olugboyega A.:China Africa investment relations: a Case study of Nigeria, Trade Policy Research and Training Programme,Submitted to the African economic research consortium, University of Ibadan,2010, přístupné z internetu: <http://www.africaportal.org/dspace/articles/china-africa-investment-relations-case-study-nigeria-final-report>

Pasour, E.C.: The Ultimate Resource 2 by Julian Simon:A Powerful Antidote to Malthusian Gloom, 1998, přístup z internetu:http://www.fee.org/the_freeman/detail/the-ultimate-resource-2-by-julian-simon#axzz2QZYLoIYN

Peet, Richard:The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time by Jeffrey D. Sachs Review, Annals of the Association of American Geographers, Vol. 96, No. 2, pp. 450-453, 2006, přístup z internetu: <http://www.jstor.org/stable/3694061>

Prchal, Tomáš.: Řešení chudoby v rozvojových zemích, diplomová práce, Vysoká škola ekonomická v Praze, 2010

Ramo, Joshua Cooper, The Beijing Consensus, Foreign Policy centre, 2004 , přístupné z internetu: <http://fpc.org.uk/fsblob/244.pdf>

Renard, Mary-Francoise: China´s trade and FDI in Africa,African Development Bank Group, working paper, n. 126, 2011, přístup z internetu: <http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/Working%20126.pdf>

Roemer, Michael: Discovering the possible: The surprising world of Albert O. Hirschman, review, Journal of Economic Literature,prosinec, 1996, přístup z internetu: <http://search.proquest.com.ezproxy.vse.cz/docview/213162460?accountid=17203>

Schaefer, Brett D.: How Economic Freedom Is Central to Development in Sub-Saharan Africa, Heritage foundation, Lecture n.922,2006, citace 27.5.2013, přístup z internetu: <http://www.heritage.org/research/lecture/how-economic-freedom-is-central-to-development-in-sub-saharan-africa>

Slaný, Martin: Subsaharská Afrika v pasti zaostalosti v: Rozvojové země. Potřebují pomoc nebo volné trhy? Centrum pro ekonomiku a politiku, 83str ,2009, , ISBN 978-80-86547-74-9

South Africa at a glance, OECD, 2011, přístup z internetu: http://devdata.worldbank.org/AAG/zaf_aag.pdf

South Africa, African Economic Outlook, 2012, přístup z internetu:<http://www.africaneconomicoutlook.org/en/countries/southern-africa/south-africa/>

Spiegel Interview with African Economics Expert: "For God's Sake, Please Stop the Aid!", Spiegel Online, Srpen 2005, přístup z internetu: <http://www.spiegel.de/international/spiegel/spiegel-interview-with-african-economics-expert-for-god-s-sake-please-stop-the-aid-a-363663.html>

Stern, N.: A strategy for development, World Bank, Washington, 2001, přístup z internetu: <http://siteresources.worldbank.org/INTABCDEWASHINGTON2001/Resources/stern1.pdf>

Stiglitz, Joseph E.: Some lessons from the east Asia miracle, The World Bank Research Observer, vol. 11, n.2, 1996, přístup z internetu: http://miha.ef.uni-lj.si/dokumenti3plus2/195040/stiglitz_asia_growth.pdf

World development indicators, World bank, 2012, přístup z internetu: <http://data.worldbank.org/sites/default/files/wdi-2012-ebook.pdf>

World's next great leap forward: Towards the end of poverty, The Economist print edition, 1. červen 2013, citováno 10.7.2013, přístup z internetu: <http://www.economist.com/news/leaders/21578665-nearly-1-billion-people-have-been-taken-out-extreme-poverty-20-years-world-should-aim>

United Nations, The Millenium Development Goals Report 2012, New York, United

Nations Department of Economic and Social Affairs, 56 str, ISBN 978-92-1-101258 , 2009, přístup z internetu: <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/MDG%20Report%202012.pdf>

Zambia, African Economic Outlook, 2012, přístup z internetu: <http://www.africaneconomicoutlook.org/fileadmin/uploads/aeo/2013/PDF/Zambia.pdf>

Zambia country report, Bertelsmann Stiftung, 2012, přístup z internetu: <http://www.bti-project.de/fileadmin/Inhalte/reports/2012/pdf/BTI%202012%20Zambia.pdf>

Zafar, A.: The growing relationship between China and Sub-Saharan Africa: Macroeconomic, Trade, Investment, and Aid Links, The World Bank Research Observer, vol. 22, no. 1 ,2007
https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/4406/wbro_22_1_103.pdf?sequence=1